

OLITION

ILLUST
REERI
TUD
KUU
KIRI

AMADEO MODIGLIANI DAAMI PORTREE

NR 1 1931 JAANUAR

Beimant

Uusi elulugusid:

Prof. V. Tarkiainen: ALEKSIS KIVI. 176 lk., 1 kr. 75 s., köites 2 kr. 25 s.

Henri Drouin: LOUIS PASTEUR. 194 lk., 1 kr. 75 s., köites 2 kr. 25 s.

„Keemikust saab bakterioloog, füsioloog ja arst. Esmalt siidiusside, siis lammaste ja lehmade, lõppeks koerte ja inimestegi arst. Siidiusside *flušeeria* ja *pebriin*, söraliste *siberikatk*, koerte ja inimeste *marutõbi*, kõik need senivõitmatud taudid pidid alla vanduma Pasteuri intellekti ja intuitsiooni teravusele, tema induktiivsete ja katseliste meetodite täpsusele, tema vaimu geniaalsusele.“
R. N. — „Nool“ 2. I. 1931.

„Nii havitavalt mõistavad vaid prantslased elulugu jutustada kui seda teeb Drouin. See pole elulooline uurimus, vaid vestlus, aga ometi ütleb ta kõik, mis tähtsat ja iseloomulikku suure mehe vaimlisest pingutusist ja võitlusist öelda. Samasuguse rahuldustundega võib lugeda «Seitsme venna» autori, vennasrahva suure kirjaniku Aleksis Kivi elulugu. Paljud meist on lugenud «Seitset venda», on vaadanud teatris «Nõmmekingseppi», aga ei teagi, et Kivi, tähtsam soome kirjanik, ei leidnud oma elu ajal tunnustust, et tema «Seitset venda» põlati ja et kirjanik pidi oma elu lõpetama samuti kui meie Juhan Liiv — viletsuses ja vaimuhaiguses.“
Ed. Hubel — „Päevaleht“ 7. I. 1931.

Varemini ilmusid: Victor Hugo, Aleksander Suure, Thomas A. Edisoni ja Vergiliuse elulood.

Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastus — Tartu, Lai t. 35, tel. 601

Soovitan uuesti kohale jõudnud talve hooaja kaupu:

Daamidele kõige elegantsemaid mantli- ja kostüümiriideid, nagu: **veluur**, grepelin, grepella, rips jne., **silinder**-, astrahan- ja kotikplüüsi, mantli- ja kraenahku
Täielikum valik kõike seltsi kleidisiididest

Härradele palitu-, ülikonna-, smokingi-, fraki-, sakko- ja triibulisi püksiriideid

Daamide ja härrade tellimused täidetakse omas töökojas I järgu juureloikajate ja meistrite poolt äri täielikul vastutusel

Hinnad võistlemata odavad

Karl Abeli riide- ja valmisriietekauplus

Tartus, Kaubafoor 8 · Telefon 159

A-S.

Prov. Jul. Lill'i

kosmeetilise laboratooriumi saadusi

Juukseravimisevahendid

Vegetal, Kase juuksevesi, Jutukse peitool

Erinol Hitz

parim abinõu juukseravimiseks. Edendab juuksekasvu ja kaotab kõõma.

Vedel

Kummeli seep

ideaalne vahend juuste pesemiseks.

Peale pesemise ei jära seebi jälgi. — Valmistatakse heledatele ja tumedatele juustele.

Eau de Cologne

lillelõhnaga. Soovitame:

NARCISSE NOIR, LIS, LILAS, VIVITS, QUELQUES FLEURS.

Nõudke meie rohukauplustes
RÜÜTLI TÄN. 10. — NARVA TÄN. 6.

Manufaktuur-kauba ladu

R. BRETT

Tartus, Suurturg 7 (raekoja ees)

Asutatud 1912. a.

Eriala: villase, siidi, sameti ja puuvillase pesuriide kaubad

Kohale jõudnud suures valikus
villaseid naist. kleidiriideid
ja siidkleidiriideid

uutes värvides ja mustrites — võrratus valikus
odavate hindadega

OLION

TEINE AASTAKÄIK

N1 (13) JAANUAR 1931

Sisus:

Ragnar Ekelund: Natüürmort. -- Jaan Vahtra: Soome kunstinäituse puhul. — Juhan Vasar: Eestlaste tõulisest kujunemisest ajaloolisel ajal. — Mait Metsanurk: Hundi surm. — Jan Gossaert, nim. Mabuse: Jeesus ja hommikumaa targad. — Amadeo Modigliani: Mehe portree, Istuv akt, Daami portree. — Irma Truupõld: Kohvikun. — Jaan Pert: Draamastuudio kümme aastat. — K. K.: Eestlased Saksa pealinnas. — R. Tobiase haual. — Jaan Vahtra: Rännakuid Võrumaal. — J. S. Panius: Jaan Vahtra. — Keelatud! — Georg Naelapea: Päivikust. — Marta Kuus: Nõmm sügises. — Meie ministrite abikaasad. — Jaan Vahtra: Linoollõige. — M. Wittlich: CO₂ — daami sukk. — Ilduskuninganna. — D. Palgi: Arvustus pole pailaps. — A. T. G.: Kriitikute koosolek. — G. N.: „Lauluisa ja kirjaneitsi“. — B. Linde: Tallinna kunstikiri. — Ed. Ole: Kunstirahva muredest. — Henrik Visnapuu: „Vanemuise“ teatri 1930. a. hooaja viimne sõnalavastus. A. Taari „Emake maamuld“ „Vanemuises“. — Ed. Visnapuu: Märkmeid muusika alalt.

RAGNAR EKELUND

NATÜÜRMORT

TOIMETAJA: DAVID KAROPUN

VÄLJAANDJA:
GEORG NAELAPEA
TARTU, RIIA T. 64-3
TEL. 5-42

ILMUB KORD KUUS

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KROONI

ÜKSIKNUMBER 75 SENTI

ADDRESS: OLION — TARTU

Jaan Vahtra

Soome kunstinäituse puhul

À propos

PRAEGU külastab Eestit soome kunstinäitus. Enam kui nelikümmend kunstnikku nooremast generatsioonist on saatnud ligi sadakond oma teost üle lahe, ja meil, siinpool lahte, on võimalus tutvuneda sellega, milline on kujutatav kunst Soomes tänapäeval. Olles näidanud end eeskätt Tallinnas, on praegu see näitus avatud Tartus, *Pallases*.

Soome kujutatav kunst? On sellest Eestis varem kõneldud, on meil palju neid, kel oleks väheselgi määral eelteadmisi selles suhtes? Ojaa! Meie teame: vahvad sillaehitajad siinpool — ja võib-olla ka sealpool lahte — on parajal juhusel ikka ütelnud, et vaadake, soomlastel on säärased suured kunstnikud nagu Gallén-Kallela ja Edelfelt, kes Euroopa ees kõvasti hinnas. Ning hiljuti, kui Eesti kultuurkapitali-kroonu korraldas — suure kisa ja käraga — Eesti kunstirünnaku Soome, ruttasid meie nobedad ajalehe reporterid ja „kunstiarvustajad“ laial suul seletama eesti rahvale ka soome kunstist — muidugi sillaehitamise otstarbel, — sõites kõigepealt välja ikkagi Gallén-Kallelaga ja Edelfeldiga, ning see ongi olnud peaaegu kõik, mis teatakse meil Eestis soome kunstist.

Nüüd, mil ollakse meil satunud soome tänapäeva kunstiga kokku otse silma silma vastu, on see ootamatu kohtumine meie kunstitarku ja taarausulisi löönud verest: mõtle ometi, missugune skandaal — tullakse meile kunstiga külla ja jäetakse rahulikult koju Gallén-Kallela ja Edelfelt!

Ning läks lahti targutamine kõigiti targas Tallinnas: soome praegune kunst olevat kõike muud, kuid mitte soomelik. Ta olevat üldse keskpärane kui mitte halvem, eesti kunst olevat temast kõvasti ees...

Oodati Kalevala müüte Gallén-Kallela tõlgitsusel, oodati kalleid suguvendi-„kangelasi“, kel vähemalt puss risti hambais, kuid tulnud on pagan teab kes. Kalevalast pole lõhnagi ja pussimehi ka mitte ainustki, — kas pole hirmus pettumus tolele konglomeraadile, kes hariilikult täidab meie ajalehtede joonealuseid mäletsemisega „omapärasusest“ ja rahvuslikust kunstist?

Ei, härrad taarausulised ja nurgameistrid-sektandid: soomlastel on kunstist siiski pisut teissugune arusaamine! Ja kui mullu Soomes meie mehikesele suur aumärk kaela riputati, siis, — kas te siis ometi ei märganud ka mõnda väikest muuet tolle tseremonii puhul, mis igatahes tervelt ei käinud selle kummalise poliitilise toimingu programmi, vaid oli tingitud ka neist paarist sajast kirevaiksvõõbatud kangast, mis tookord suure praalimise saatel üle lahe sinnapoole tassiti.

Ent — vabandust! Pole nende ridade ülesanne hakata arutama või koguni arvustama vahvate sillaehitajate tööd ja meie taarausuliste tõekspidamusi. Tahaksin lühidalt ja otsekoheselt öelda, et soome tänapäeva kunst on omandanud puht üldinimliku, internatsionaalse ilme, võttes omaks printsipi, mida on üles seadnud peamiselt prantsuse moodsa kunsti teeavastajad. Mitte rahvuslik literatuur, vaid puhas maal ilma mingi kõrvalmaiguta, mitte halv edvistamine tehtud „omapäratsemisega“, vaid arenenud maitsele kõikjal mõistetav kau-

nidus, mis käsitluselt väga lähedane euroopa praegusaja moodsa kunsti suursaavutisile — need on sümpaatsed peajooned, milledes areneb soome tänapäeva kunst. Ja mis puutub üldisesse kunstilisse tasapinda, siis — olgem siingi otsekohesed — soome kunstnikkude noorem generatsioon, vähemalt suurem osa neist, kes esitatud kõnesoleval näitusel, on suutnud soome kunsti viia võrdsele samale nivoole, nagu seda leiame olevat hinnatava Pariisis, Berliinis, Viinis ja mujal suuremais kunstielu keskkohtades, nähtus, mida kahjuks veel ei saa kaugeltki üldistada eesti kunsti kohta, kuigi meie kunstitargad mõnikord selleski suunas on püüdnud teha õõnsaid sõnu.

Muide: kohtasin näitusel tuttavaid autoreid — Sallinen, Cavén, Ollila, Collin, Oinonen, Ragnard Ekelund, Jankes, Alanco, Makkonen — kelle teoseid olen näinud varemini. Sest mäletan (see oli kevadel 1917 Peterburis) kui laia Marsivälja ääres Dobõtsino kunstibüroo uksele lehvis uhkelt Soome lipp ja büroo näitussaal täitsid soome nooremate kunstnikkude tööd, — ning rohkearvuline kunstihuviline publik. Kohtasin seal esimest korda ülaltoodud nimesid, ja tänini on püsinud selgesti meeles too värskus ja uudus, millega üllatasid tookord Peterburi kunstipublikut Sallinen, Cavén, Ekelund, Makkonen, Oinonen jt. Ning mitte asjata ei pühendanud vene parim kunstiajakiri *Apollon* tervelt tosina lehekülgi soome kunstile, eriline tähelepanu, mille osaliseks said tolles ajakirjas ainult tõsiseltvõetavad kirjanduse ja kunsti küsimused. Lehvis uhkelt uksele Soome lipp, kostsid saalides meelitavad komplimentid, nähti soome kunstis head maitset ja kooli, kuna aga väljas, suure Piiteri tänavail fileerisid määratumad rahvamassid veripunaste lippudega, millede loosungid kõlasid põhimõtteil: *liberté, fraternité, égalité*, sümptoomsed sõnad tolele esimesele soome noorema põlve aktsioonile.

Pea väitma: on jäänud rõõmustavalt kindlaks see suund, mida näitas too rühm soome kunstnikke, on aastate kestel veelgi klaarunud ja kõvenenud nende kunstiline *credo*, jõudes tänapäev tasapinnale, mis kahtlemata on vastuvõetav koguni neilegi, keda on hellitanud need väikesed, kuid äärmiselt rafineeritud kunstigaleriid rue Boétie'1 või St. Honoré'1 Pariisis.

Kohtan seda vahvat kunstnikkude rühma jälle, enam kui tosina aastate järele. Ning leian rõõmustaval kombel, et neile on tulnud juure teisigi vahvaid: Salmiinen, Aalto, Hervo, Kamppuri, Leinonen, Lönnberg, Nyman, Aström oma kauni *Veskiojaga* ja Kunnas. Nad on meilegi näidanud oma puhas maali, peent maitset, head kooli ja distsipliini, asjad, millega nii vähe võidakse kiidelda siinpool lahte.

Tahaksin uskuda, et seekordne soome kunstinäitus on heaks õppetunniks meie kodukasvanud „omapära“ ideoloogidele ja ka neile, kes siiaajani „Soome silda“ on ehitanud peajaslikult — piirituse ja pidukõnede abil.

Kunst kui puht üldinimlik, internatsionaalne faktor on kahtlemata tihti paremaid tugesid ühele rahvale ja ta kultuurile, kui seda on vahest kõik muu.

Juhan Vasar

Eestlaste tõuline kujunemine ajaloolisel ajal

ET ühe rahvuse keelel pole tema antropoloogilise koosseisuga sageli peaaegu mingit ühist, on meie päevil juba vana tõde. Vaevalt leiduks kedagi, kes võtaks omale julguse tõendada, et valdavalt slaaviverelised rumeenlased oleksid sugulased prantslaste, hispaanlaste ja ammugi veel Lõuna-Ameerika kreoolide ja punanahkadega.

Mis puutub eestlastesse, siis, kuigi mõned balti saksa uurijad juba kauemat aega olid jõudnud purustada eelarvamuse, et eestlased on tõuliselt mongoolid, elas selline väide ometi edasi reas kättesaadavamas balti saksa ajalootes.

Reaktsioonina niisugusele väärarvamusele iseseisvuse tulekuga eestlaste tõuline probleem muutus uuesti aktuaalseks. Osalt selle läbi, et eriti inglaste juures tõu värvilikkus ei olnud küllalt imponeeriv, oli tingitud küsimuse ülesvõtt erilises propaganda brošüüris. Suurel määral aga põhjustas aine uut käsitlust asjaolu, et nüüd eestlastel enestel oli käepärast terve rida jõude, kes võisid asuda tarvilise innu ja asjatundmisega seda küsimust lahendama. Dr. Willemsi, dr. Madissoni ja teiste antropoloogiliste uurimuste tagajärjel oleme enam-vähem kindlad otsuses: eestlased on antropoloogiliselt segarahvas. Kui võib kerkida üldse veel küsimust sellel alal, mis meie oleme, siis ainult teisejärgulises probleemis: missuguses arvulises suhtes esinevad üksikud tüübid; missugune osa praegustest eestlastest kuulub germaani (rootsi), alpiini, idabalti tüüpi, kuipalju on olemas mongooli sugumeid jne. Hra Reimani vastilmuvastatistilises uurimuses leiame loodetavasti veelgi üksikasjalisemaid tulemusi sellel ülihuvitaval alal.

Hoopis teine küsimus on aga, millal ja kuidas praegune veresege toimus, kust kohalt on pärit need antropoloogilised komponendid, millest koostub praegune eesti rahvas. See ei ole antropoloogiline, vaid ajalooline küsimus. Kas võime ka sellele vastust saada?

Sellistele küsimustele on seni meie ajaloos pööratud vähe tähelepanu. Käsiteldud on ainult mõnd lokaalset ala ja peamiselt just neid, kus on tegemist rahvuspiiri lähedusega. Nii teame, et Hiiumaal, Sõrves ja mandril on eestlased ümberrahvustanud hulga rootslasi ja tugevasti ettenihutanud omi rahvuspiire. Mag. O. Liivi uurimusega võime ka Alutaguse vene asustuse ja rahvuspiiri kohta küsimuse lõpetatuks lugeda. Siingi on eestlased enesesse sulatanud rohkearvulise võõra asustuse. Rahvuse piiri Setumaal ja Lätimaal, mis meie kahjuks kujunenud, on ka puudutatud. (Olgu siinkohal nimetatud, et viimaseaja rahvuspiiri nihkumine lõunasse meie küsimuses ei oma tähtsust: siin tungisid eestlased edasi peamiselt talusid ostes, mitte ümberrahvustades.)

Peale nende enam-vähem lokaalse iseloomuga nähtuste on arvestatud veel paari teist üldisemat tegurit, mis aja jooksul tõid muutusi eestlaste antropoloogilisse koosseisu. Need väited ei ole küll mingil viisil metoodilise uurimuse vili, kuid selle-est on nad väga levinud. See põhjustab nende juures natuke peatumist.

Üks neist liialdatud väidetest kõlab umbes järgmi-

selt: sagedate sõdade tõttu viibisid meie maal väga mitmekesistest rahvustest sõjaväed, kes siia jätsid maha järeltulijaid ja sel kombel märgatavalt avaldasid mõju praeguse eestluse väljakujunemisele. Lõppeks ei saa ju mingil kombel eitada, et näit. Stephan Bathory 15.000 ungari husaari siinviibimine ei õigustaks mõnegi eestlase agarat hõimuentusiasmi selle muidu nii vähivõõra rahvuse vastu. Ometi ei tohi seda nähist liiga suurelt tähtsustada ja Eestile Märt Laarmani eeskujul omastada pahakõlalisi geograafilisi epiteete. Rootsi- ja poola-aegsete sõdades ei saanud juba selleaegsete sõdade metsiku iseloomu pärast liig sooja vahetorda tekkida maa pärisrahva ja nii oma kui ka vaenlase sõdurite vahel. Seisvad väed rahuajal olid eestlaste poolt asustatud territooriumil võrdlemisi väga väikesed, sõdurid sageli naisemehed. Sõjavägede mõjuavaldist praeguste eestlaste tõulises kujunemises ei saa salata, kuid seda ei tohi ka liialdada. Selleks oli ta liiga juhuslik tegur.

Mis puutub esimese öö õigusesse, siis see kahjuks veel praegugi on väga populaarne. Olgu siin veel kord kinnitatud — õiguslikult niisugust *ius primae noctis* ei ole kunagi olnud. Muidugi praktiseeriti seda tegelikult. Kuid need olid erijuhud. Mõisnikkude klass oli väga vähearvuline, ja olekski nad kõik terve energia pühendanud maarahva tõutervishoiule, — tagajärg oleks olnud ikkagi liig väike. Inimlikul võimisel on omad piirid.

Nii siis: osa vanarootslaste ja Alutaguse ümbereestistamine, võõrad sõdurid ja *ius primae noctis* tõid küll ajajooksul eesti rahvasse võõrast verd, kuid mitte sel määral, et see oluliselt oleks muutnud tema antropoloogilist ilmet.

Väikeste rahvuspiiri nihkumiste ja karjuvate, kuid tühiste ja sensatsiooniliste nähiste esiletõstmise kõrval on võrdlemisi vähe, või peaaegu mitte sugugi, tähelepanu pööratud kahele teisele protsessile, mis ajaloolise aja kestes nähtavasti päris põhjalikult muutsid eestlaste verekoosseisu.

*

Esimene neist protsessidest esineb kaugel minevikus ja on sellepärast raskemini jälgitav. Kuigi statistika abil siin midagi pole peale hakata, võib üldisi piirjooni siiski tõmmata.

Need vähesed teated, mis meil on muistsete eestlaste ühiskondlikust korrast, lubavad tekkida lahkarmumusi küll ühes kui teises küsimuses, kuid mitte selles, et eestlastel oli orjasid. Neilt sagedatelt sõjaretkedelt, mis lõuna-eestlased ette võtsid eriti lätlaste ja venelaste vastu, saarlased, läänlased ja vist küll ka revelelased üle mere Skandinaavia maadesse, toodi kaasa mitte ainult väärtmetalle ja loomi, vaid sõjasaak moodustus tähtsal määral ka vangidest. Enamasti sõjavangideks olid naised ja lapsed, kuna mehed tavaliselt, kuid mitte alati, surmati. Tuli vist küll ette, et saadud sõjavange lunaraha eest omakseile loovutati, kuid osa neist jäi võitjate orjadeks. Orje lasti kodus töötada, neid müüdi omavahel, ja nagu oli juhtum pärastise Norra kuninga Olaf Tryggvepojaga, „eksporteeriti“ Venemaale.

Vanadel eestlastel oli siis oma kindel orjade kontingent. Asjaolu, et me eestlasi ajajärgul enne vabaduse kaotamist leiame sagedates sõjalistes konfliktides oma naabritega, lubab oletada, et orjade arv ei olnud just mitte väga väike. Arvulisi andmeid tuua on muidugi võimatu. Kindel on siiski, et neid oli sel määral, et nende kokkusulamine maa pärisrahvaga pidi tooma sellesse tunduva protsendi võorast verd.

Vanade eestlaste ja nende orjade vereseGUNemine toimus hiljemini, kui seda esimesel pilgul võib arvata. Muidugi on võimalik, et ka eestlaste muistsel iseseisvuse ajal mitmelgi teel nõrgus orjade verd pärisrahvasse. Kuid nende teadete põhjal, mis meil on vanadest eestlastest, peame arvama, et orjade ja peremeeste suhe oli siin samane, mis teiste selleaegsete samal kultuuri nivool asuvate rahvaste juures — eriti Skandinaavias. Siin oli orja ja vaba mehe vahel tõmmatud oma kindel piir. Vaba mees ei abiellunud orjaga, ja kuigi ta omal kas või kümmekond orjatüdrukut sohinaisteks pidas, siiski viimaste lapsed jäid ikka orjadeks. Orje võis lasta vabaks, kuid selliste libertiinide saamine täisõiguslikeks ühiskonna liikmeiks oli paljude formaalsuste tõttu äärmiselt raskendatud.

Orjade kokkusulamine eestlastega langeb hoopis hilisemasse aega. Eestis toimus keskaja lõpuks ainult veidi teissugusemal kujul seesama protsess, nagu enamuses teisteski Põhja- ja Kesk-Euroopa maades. Feodaalkorra süvenemisega, mõisade tekkimisega pikka-mööda endise vabatalupoja majanduslik ja õiguslik olukord läks allamäge. Eesti talupojad juba 1500. a. olid täielises olenevuses mõisnikust. Samal ajal aga, kui endise häärasrahva olukord halvenes, sündis teise osa meie esivanematega vastupidine protsess. Katoliku kirik, olles oma traditsioonide tõttu orjapidamise suhtes kindlasti eitaval seisukohal, tegi kõik, et orjade seisundit parandada. Alul leidsid need püüded vabade meeste poolt vastupanu, hiljem aga nende enese õigusliku seisukoha halvenedes suutis kirik enam läbi viia oma nõuet. Kusagil 14. ja 15. sajandis leidub ajajärk, kus endiste peremeeste ja orjade vahe retušeerus, kus nad muutusid üheõiguslikeks. Siis algas massiline vanade eestlaste ja nende orjade järeltulijate kokkusulamine.

Kuigi me teame, et 14.—15. sajandi jooksul eestlaste hulka sulas suur võorast elementi, ometi ei ole meil võimalik arvuliselt ära määrata selle suhtelist suurust. Orje võis olla veerand, kolmandik, koguni pool, kogu rahva arvust, kuid midagi kindlat väita on võimatu.

*

Täpsamaid andmeid leidub aga nende muutuste kohta, mis eestlaste antropoloogilises koosseisus toimusid hilisemal ajal. Ka orduaja lõppedes alanud suurte sõdade periood oli meie rahvuse kujunemises otsustandva tähendusega. Vististi ei tarvitse siinkohal korrata ammutunud tõsiasja, et kestvate sõdade tõttu suur osa endisest rahvastikust hukkus kas sõja läbi otseselt, või jälle nälja ja taudide kaudu. Nii Lõuna- kui ka Põhja-Eestis aegajalt Rootsi ja Poola valitsuste poolt toimetatud maa-revisjonid räägivad vägagi selget keelt — järjekindlalt kordub tõsiasi: ligi pool, üle poole taludest on tühjad, elanikud on sõdade läbi hukkunud. Sõdade detsimeeriv

mõju rahvastikule oli nii suur, et isegi Rootsi valitsuse lõpul, kui rahvastik paar põlve kestnud rahuajal võis rahulikult kosuda ja kasvada, leiti veel laialt maid, mis orduajal haritud, kuid nüüd üle sajandi söödis seisid. Isegi siis ei ulatunud rahvaarv nii kõrgele kui orduajal. Et reisijad Riiasst Tartu sõites ei kuulnud koera haukumist ega kuke kiremist, on küll stereotüüpiline iseloomustus, kuid see ei ole sugugi niivõrd liialdatud, kui seda võib arvata.

Sõja lõppedes ja rahulike oludega töötamisvõimaste tagasi tulles täitus maa uuesti rahvaga. Osalt sündis see rahva kiire juurekasvu, osalt sisemise kolonisaatsiooni abil. Väga tihti aga täitusid söötijätud talud väljastpoolt tulnud võorastega.

Kuidas niisugune sisemise ja välise kolonisaatsiooni protsess sündis, selle üle annavad kujuka näite Rootsi maarevisjoni raamatud 1638.—41. aastast.

Tarvidus riigimaksusid mõisade vahel õiglaselt ära jaotada sundis keskvalitsust aegajalt koostama ja uuendamata katastreid. Katastris omastati igale mõisale teatav arv adramaid, mis sel ajal olid maksude jagamise üksuseks. Adramaaks loeti täpsama mõõtmisviisi puududes maa-ala, millelt talupojad mõisale tegid tegu kuus päeva nädalas, kuna mõisa pärispõlde, kui maksuvaba maad, ei arvestatud. On täiesti selge, et sellise hindamissüsteemi juures riik ei tunnud peaaegu üldse huvi maa-ala kvantitatiivsest suurusest, mis igal mõisal käepärast; küll aga koondus tähelepanu sellele, kui palju tööjõudu iga mõis omas või, teiste sõnadega, kui palju talupoegi kuulus teatava mõisa alla ja kui palju tegu neist igauks tegi. Vastavalt sellele kujunesidki revisjoniraamatud talude loeteluks märkustega, kui palju neist igauks teeb tegu. Tavaliselt märgiti selleks otstarbeks taluperemehe nimi.

Lõuna-Eestis 1638—41 toimunud revisjoniraamatud tohiks rohkelt huvi pakkuda neile, kes tegemist teinud eesti rahvapäraste nimede uurimisega. Siin esineb liig-nimena kord talu asend, kord taluperemehe amet, kord tema isiklikud omadused. Igal sammul kohtame vanu tuttavaid Mäe Jaane, Saare Jürisid ja Ülesoo Peetreid, Raudsepa Mikke ja Möldri Matse. Siiski isiklikud epiteedid näikse olevat olnud enam eelistatud: Pikk Karla, Suur Peeter jne. esinevad väga tihti, eriti sagedased on aga sõimuepiteedid — Orika, Vasika, Loll, Juhm ja lugemata arvul selliseid, mis ei kannata trükimusta. Rootsi revisjonikomisjon püüdis oma tööd teha põhjalikult ja taluperemehe nimed võimalikult täpsalt paberile kinnistada. Püüti võimalikult kõik, mis üht enamuses stereotüüpilise nimega talupoega teisest eraldada laskis, ära märkida. Iseäranis sobiv niisuguseks erit-luseks oli taluperemehe rahvuslik erinevus, võorast kohast päritolek. Rootsi revisjonikomisjon ei hüljanud mitte seda head võimalust. Igal sammul kohtame 1638/41 revisjoniraamatus selliseid märkmeid nagu: Mäeotsa Peet, Saaremaalt; Raudsepp Jaan, Karksist; Läti Jaan, Kuramaalt; Ivaschka, üks venelane; Olle, üks soom-lane jne.

Rootsi revisjonikomisjon tegi neid märkmeid selleks, et taluperemehi üksteisest paremini eraldada; meile aga on revisjoniraamat sellisena, kuidas ta esineb, heaks allikaks Eesti sisemise kolonisaatsiooni uurimiseks 17. sajandi keskpaigas. Tähelepanelikuks saades niisuguste

lisamärkmete rohkusele, tegi autor katse neid summeerida, niipalju kui need andmed puudutavad Lõuna-Eesti mandriosa*). Rahva liikumine sel ajal, hoolimata kitsendustest, mida sünnitas sunnismaisus, oli võrdlemisi väga suur. Alljärgnev tabel näitab, kui mitmete talupoegade kohta revisjoniraamat ära märgib, et nad on mõisas, kus nad registreeritud, u u s t u l n u k a d.

	Taluperemeeste jne. üldarv:	Uustulnukaid:	Uustulnukate 0/0:
Pärnu krahvkond ja lossilään	650	44	6,8
Karksi lossilään	291	19	6,5
Viljandi lossilään	243	113	46,9
Tarvastu lossilään	85	22	25,9
Helme lossilään	148	38	25,7
Tartu maapealikkond	1871	604	32,3
Põltsamaa lossilään	521	162	31,0
Vastseliina lossilään	250	41	16,4
Kirumpää lossilään	183	14	7,7
Laiuse lossilään	243	51	21,0
	4485	1108	24,7

Me näeme, et uustulnukate protsent ei ole mitte igalpool ühtlane. Sel ajal, kui ta Viljandi lossiläänis tõuseb ligi 47-ni, on uustulnukaid Pärnu ja Karksi lossiläänis võrdlemisi vähe. Põhjusest tuleb otsida küll sellest, et alad, mis suuremal määral allunud kolonisatsioonile, olid sõdade läbi rohkem kannatanud. Karksi ja Pärnu lossiläänides rahvastiku liikumine on vististi väga vähe tingitud erakordsetest aegadest. Seda võime järeldada sellest, et pärnulased ja karksilased ise ohtralt koloniseerisid teisi enamlaastatud maa-alu.

Vaatleme nüüd, kellest koostub uustulnukate pere. Uustulnukate hulgas on revisjoniraamatus ära märgitud:

estlasi	396 ehk 35,7%
võõraid	712 ehk 64,3%

kokku: 1108

Mis puutub eestlasisse, kes oma asukohta muutsid ja uustulnukatena omale uue asukohta valisid, siis on pilt selles asjas kirju. Eriti võiks aga välja tõsta kolm maa-alu, kust tuli ligi pool uusasukadest.

Need on:

Saaremaa	99 talup. ehk 25,0
Pärnu lään	42 „ „ 10,6
Karksi lään	24 „ „ 6,1
Muud	231 „ „ 58,3

Kokku: 396

Põhjusena, miks uusasukad koopteerusid peamiselt Pärnu ja Karksi maa-alast, nimetasime, et need maakon-

*) Arvestamata on jäänud mõned lõunapoolsed Läti piiri äärsed vallad, mis administratiivselt kuulusid Marienburgi ja Ruhja lossiläänile. Siin läbisegamine elava eesti ja läti taluperemeeste juures revisjonikomisjon ei lisa eriti juure taluperemehe rahvust. Läti keele mitte-tundmisel autor ei suutnud ka nimele eneste järele teha tarvilisi järeldusi. Eesti-läti rahvuspiiri kujunemise uurimisel aga tohiks just käesolevat revisjoniraamatut eriti kasutada.

nad olid arvatavasti sõjast vähem puudutatud. Mis puutub Saaremaasse, siis see ei kannatanud sõjaraskusi ja oli arvatavasti küllalt tihedalt asustatud, et anda tarvilisel määral emigratsioonimaterjali. Asjaolu, et Saaremaa sel ajal oli Taani valitsuse all, ei takistanud sugugi sealsete talupoegade pagemist. Ennemini soodustas riigipiiri vahelolek sellist nähist: pageja tagasinõudmine võõrast riigist oli raske, kui mitte päris võimatu. Saarlaste ekspansioon mandrile on veel selle poolest tähelepannev, et ta ulatus pea igale poole Lõuna-Eestisse. Peamiselt valgusid saarlased küll Viljandi (31) ja Pärnu lossiläänile (29) alale. Kuid ka Põltsamaa lossilään (10) ja Tartumaa (22) ei jäänud sellest ekspansioonist puutumata.

Eestlaste sisemine liikuvus soodustas suurel määral mitmesuguste lokaalsete antropoloogiliste vahede assimileerumist, mis kindlasti tekkis siis, kui pärisrahvas oma orjadega segunes. (Nagu nimetasime, lõuna-eestlaste orjad koopteerusid peamiselt lätlastest ja venelastest, mujal jälle teistest lähematest naabritest.) Mis puutub eriti saarlasisse, siis nende ekspansiooniga käis kaasas ka suhteliselt rohkem skandinaaviasegase vere kaasatamine mandrile. Saarlaste protsent Lõuna-Eesti mandri osa maaelanikkudest on 1641. aastal üle 2.

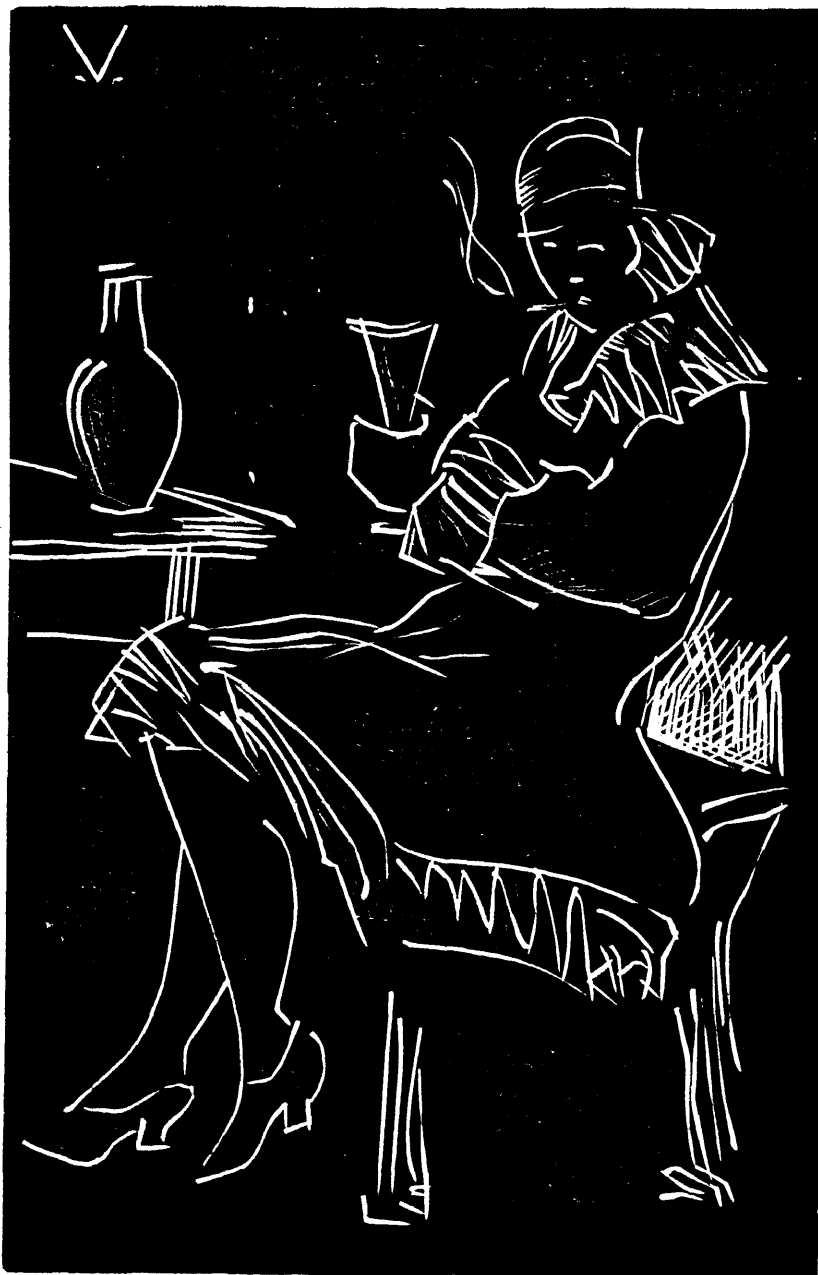
Eestlaste tõulise kujunemise seisukohast kaugelt tähtsam, kui üksikute maakondade omavaheline rahvahetamine, on võõraste rahvaste sisserändamine. Nägime, et võõrast rahvusest uustulnukaid 1638./41. a. revisjoniraamatu andmeil oli Lõuna-Eesti mandri osas 712. Üldtaluperemeeste arvuga võrreldes teeb see välja võrdlemisi suure osa — 15,8%. Teiste sõnadega, umbes 1/6 rahvast ei olnud eestlased. See fakt on küllaltki mõtlemapanev.

Üksikute maa-alade ja rahvuse poolest grupeeritud võõrad järgmiselt (võrdluseks on toodud eestlaste arv):

	Taluperemeeste üldarv	Neist eestlasi	venelasi	soomlasi	lätlasi	leedulasi	poolakaid	sakslasi	rootslasi	ungarlasi	kokku võõraid	võõraste 0/0 üldarvust
Pärnu krahvkond ja lossilään	650	635	2	4	9	—	—	—	—	—	15	2,3
Karksi lossilään	291	275	4	2	1	6	1	1	1	—	16	5,8
Viljandi lossilään	243	221	10	2	6	—	1	3	—	—	22	9,1
Tarvastu lossilään	85	76	2	5	2	—	—	—	—	—	9	10,6
Helme lossilään	148	124	7	1	11	—	4	1	—	—	24	16,2
Tartu maapealikkond *)	1871	1496	231	34	72	3	19	12	3	1	375	20,0
Vastseliina lossilään	250	214	31	—	4	—	—	—	1	—	36	14,4
Kirumpää lossilään	183	169	9	—	5	—	—	—	—	—	14	7,8
Laiuse lossilään	243	194	29	18	1	—	—	1	—	—	49	20,2
Põltsamaa lossilään	521	369	16	136	—	—	—	—	—	—	152	29,2
K o k k u	4485	3773	341	202	111	9	25	18	5	1	712	15,8

*) Tartu maapealikkonnas venelased ei koondunud mitte, nagu võiks arvata, piiri lähedusse. Rāpinas näit. on venelaste hulk minimaalne. Küll aga leidub rohkesti venelasi Sangaste, Rannu, Rõngu, Tähtvere ja Haaslava mõisa komplektides.

(Järgneb.)

JAAN VAHTRA

LINOOLLÕIGE

Mait Melsanurk

Hundi surm

TA lebas ojakese ääres karedal rohul hallpaju põõsaste vahel, pea käpel, ja tukkus, hingates harvalt ja lühidalt. Aegajalt kuive raage kröbinat kuuldes tõstis ta väsinult pea, avas vaevu silmad hallide kulmupuhmaste all ja tõmbas haistmiseks õhku ninna. Ta tundis selgesti, et seal põõsaste taga on väikesi loomi arglikult hiilimas, teadis, et neid poleks raske tabada ja et neist nälja kustutuseks jätkuks. Aga ei olnud isu juba mitu päeva enam mitte põrmugi. Lambakari võiks siin ojakese ääres vaikselt rohtu nabida, talled oma roosa nina rahulikult vette kasta, vasikad võiksid rahulikult unistades mälu mäletseada, ta ei viitsiks tõusta jalule nende tabamiseks, ei viitsiks vajutada hambaid kõrri, kui see oleks ka otse tema ees. Leplikult võiks ta nende hulgas nüüd lebada, kui seltsimees igivanast ajast.

Oli suve lõpp, päike paistis läbi põõsa latvade, juba lõunast läände vajumas, heites kollast helki kaugeile kasevõradele.

Jänu hakkas hunti vaevama, keel oli kuiv ja suu õhetas. Ta ajas pikkamisi käpele, otse mures oma rammetuse pärast, vedas enese ojakese äärde ja lakkus väsinult jahedat vett. Pöördus siis, keelega huuli limpsates, omale kohale, laskus maha ja heitis enne silmade sulgemist pilgu päikese poole: miks ei veere ta juba!

Hunt igatses õhtut ja ööd, et oleks julgem ja rahulikum. Öösi ei hulgu kütt ega haugu hagijad, võib hooletult lebada, silmad kinni. Peaks minema küll ise saaki otsima, jäneist varitsema või rebast ajama, aga kui ei ole isu, kui pole enam armas ei aurav, värske, verine liha ega hamba all krudisev krõmpskont, milleks siis veel see saak, ajamise ja veristamise vaev!

Kuis oli see ennemini kõik olnud teisiti!

Kuis oli siis isu ja mõnikord sai murda enam kui hädapärast vaja. Tervel karjal oleks mõnikord kõrid läbi pigistanud, kuigi ühest — kahest jätkus päevaks-paariks.

Kuidas siis ta ei mallanud kaua magada täie kõhugagi, ei püsinud pikemalt paigal päeval ega ööl! Oli otse hurmav tormata pikk-kõrva kannul kõrge metsa all või ka tihedas padrikus, hüpates üle põõsaste, karates üle laiade kraavide kihutades mõnikord üle oraseväljade, kuni viimaks kusagil legendiku serval esimeste käppade küüned ulatusid põgeneja ristluudele, surusid ta vastu maad. Siis võis hambad rabeleja turjasse lüüa ja saak varjulisse kohta kanda ja sööma-aega alata.

Oli hädaohtlik, aga ometi nii erutavalt huvitav hiilida põlisest metsast karjamaa äärde ja varitseda seal, kuni poiss jäänud magama või vajunud laulu ümisesed unistusesse. Siis löi veri lõhnade segu mõjul pähe, põnevus ja kiim sundis unustama hädaohu, mõne hüppega oli ta keset karja, haaras rasvasema ute kõrist kinni, viskas hoogsalt selga ja

kadus metsa. Põõsaste vahel viskas ta sipleva loomakese maha, pigistas kõri hoopis läbi, viskas siis uuesti selga ja traavis kärmosti sügavamale metsa. Juba tõstis karjane kisa, haukusid koerad ja varsti lajahtusid paugud. Neid kartis ta kõige enam ja ruttas nüüd hirmul edasi, kuni neid enam kõrvu ei kostnud. Alles siis viskas ta saagi maha, lõõtsutas vähe, keele rippudes, limpsas mõne korra kõrist nõrguvat verd ja algas siis aplalt sööma-aega.

Aga hirksamad, otse kõrvetavalt põnevad olid öised retked karjalauta, otse vaenlaste leeri juurde. Tuli varitseda kaua, kuni kustusid tuled, vaikisid koerad ja hiilida siis lauda seina äärde. Aknast tuli lõhnu, mis röövisid mõistuse, sundisid vaikselt kiunuma. Siis üks hüpe aknasse, mis oli ahtake, nii et end läbi tuli vedada, siis hüpe otse lambakarja keskele. Oh, kuidas need loomakesed kabuhirmus abitult karglesid, tema aga ühel kui teisel kõri raksudes läbi hammustas ja siis ühe utega aknale kargas. Mitu korda kukkus ta sealt tagasi, aga viimaks vedas sealt läbi enese ja saagi, laskus alla, heitis saagi õlale ja tormas metsa, mõnigi kord koortekari kannul. Aga öösi nad kaugele teda jälgida ei sõandanud.

Ah, need koerad! Ei ole tigidamaid ja alatu- maid loomi: ajavad taga inimese käsul, mitte et oleks enestel isu, ilma et haistaks ise verd või kat- suks hamba all värsket liha! Elutsevad inimese asula juures kitsas kongis, kuna metsades ometi õhku, päikest ja saaki küllalt! Alatu orja tõug läbi ja läbi, kel pole vabadusest aimu!

Sellest mõeldes tõmbus karvasele otsale sügav püstkorts, silmad avanesid pisut ja kõrvad tõusid kikki. Ei olnud kuulda midagi, ainult mõni lind häälitseis kaeblikult ja harva prõksatas kuiv raag.

Nüüd on see kõik nii kaugel, on isegi võõrastav see hädaohuarmastus, seiklushimu, verejänu ja loomalik isu..

Kõrvad laskusid jälle väsinult ripakili, silmad kattusid karvapuhmadega. Aga koerad ei läinud meelest ega nende käsutajad. Ta oli mitu korda nende eest põgenenud, oli paaril korral juba piiratud, jooksis meeletult siia ja sinna poole, hagi- jate kari haukudes kannul, sattudes ikka metsa servale. Kostasid paugud, mis lõikasid läbi luust ja lihast. Surmahirm sundis tormama huupi otsima meeletehlikult teed surmasõõrist, ja ta pääsiski viimaks vaenlaste vahelt sügavasse metsa. Kord küll tagumises kintsus haav, mis jooksis kaua verd ja sundis mõni aeg longates sörkima.

Nüüd on ta ammu hoidunud vaid metsa süga- vusse, ei ole enam otsinud karju ega inimeste elamu- id. On ammu möödas uljas noorus. See selgus iseäranis läinud kevadel. Kui ta siis sörkis kord emahundi kõrval, sattus neile vastu jõuk noore- maid. Vana hunt näitas neile urisedes hambaid. Ometi nad ei peljanud, kippusid ligi ja püüdsid

ta õlaga tõugates hoopis eemale tõrjuda. Siis lõi ta ühele lõriseses hambad kaela lihakseisse. Aga valesti oli ta oma jõu arvutanud. Noor hunt sööstis niisuguse ülemealiku raevuga talle turja, et ta küljeli langes. Vähe puudus, siis oleks noor ta kõri halastamatult võinud pigistada. Vaevu sai ta enese seliti visata, võttis kokku oma viimase jõu ja lõi kokkutõmmatud jalad järsku sirgu. Noor hunt lendas tagurpidi kaugele, hulus vihast, aga ei läbenud tulla tagasi, jooksis teistega seltsis emahundi järele.

See oli tookord õnneks vanahundile, vaevalt oleks ta veel võidelda suutnud. Pikkamisi ajas ta enese jalule, lühike rabelus oli ta otse hingeldama pannud, käpad värisid ja kandsid jõuetult rasket keha. Saatis põlglik-tigeda pilgu pöösaste tahä kaduva himura karja poole ja astus pikkamisi kõrvale. Mõõdas on lõplikult temal need aju-ajad. On ka rahulikum hulkuda üksi sügavas metsas või lehada vaikselt pöösaste vahel, kui hõõruda seal hulga seas ja kiselda emahundi ümber.

Mõõdas on see kõik, ja jäädavalt.

Ta vaatleb oma elu kui keegi võõras kaugele, kaugele. Ilus oli ta siiski, ilusaime nimelt võitluse ja hädaohu hetkedel.

Kuuldus lajahtus metsa tagant, vist sealt, kus on madal hõre männik samblasel sool, kus pesitsevad tetrede pered. Enne on päike veerenud, kui kütt sealt siia jõuab.

Ja kuigi tuleks ta praegu hagijakarjaga — ei liigutaks oimugi nende pärast. Las saavad kord kergelt saaki ja uhkustavad sellega! Ei ole enam jaksu, et põgeneda või hakata vastu. Ühe põlgliku pilgu saadaks sellele orjadekarjale, — näitaks neile kord hambaid — see oleks ka kõik, mis nad väärt.

Aga imelik, ei ole enam tõsist vihagi nende vastu, aiva vaikne põlgus. Ja seegi näib lahtuvat.

Vaevu ajas ta enese jälle jalule, astus oja poole, ei suutnud aga seista, laskus käpele ja lakkus kõhuli olles jahedat vett. Ei jõudnud õieti lakkudagi, puhkas, lõõtsutas, vahtis poolkinni silmi veetiremete liikuvat põimikut ja lakkus siis jälle. Aga pea langes iseenesest käpele, alumine lõug puutus jahedasse vette. Ta ei hoolinud sellest.

Oja kaldal oli alati kõige parem saagilootus, iseäranis õhtuti. Tuli mõnigi loomake vett lakkuma, hiilis arglikult pöösaste vahelt läbi rohu vee veerde, kuulatas ja hakkas siis oma roosa keelega limpsima. Ah, seda roosat keelt! Seda nähes lõi hundile alati metsik hurm pähe, ta ei suutnud end pilgukski taltsutada, sööstis kiunudes saagi kallale.

Nüüd võiks kari jänesid tema vastas teiselpool oja rahulikult oma roosad keelekesed kui õielehed vette kasta, ta võiks neid vaadelda ükskõikselt, isegi sõbralikult. Lausuks neile lepituseks:

„Nii on see seatud. Mul enesel polnud kergem. Ärge kandke viha.“

Aga vaevalt kuulaksid nad teda. Ja kui kuulaks, ei usaldaks. Põgeneksid arglikult, hirm ja vaen südames.

Hunt ajas enese esimestele käpele, tõmbas hinge, laskis keele suust rippuda, tõusis viimaks neljakäpuli ja seisatus. Põtkad vabisesid ja muidu need nii sitked künnapuud ja lihaksed, mis teda kannud poolte päevade kaupa koerte karjade eest, nõtkusid ja värisid kui kuivanud kõrred.

Ta pöördus vee äärest tagasi pöösaste vahele ja vaatas murelikult läbi oksastiku päikese poole. Seda polnud näha, aga eemal veretusid kuuskede ladvad. Peaks tulema täna varem see pimedus! Ei käiks enam kütt ega hauguks hagijas. Nende kätte ei tahaks ta siiski mitte langeda. Nende võidurõõmu ei tahaks ta näha. Ei aja nad taga nälja pärast ega tapa, et oleks tarvis. Ainult oma lõbuku ja tugevuse tunnistuseks. Tunneme seda tugevust! Kari haukujaid saadetakse ajama, kauge maa tagant heidetakse lendavaid kuule! Eks tulgu üks ühe vastu! Tulgu rind rinna ja hammas hamba vastu!

Hunt tundis ses ägedas ajatluses enese väri-sevat ja laskus jõuetult rohule. Laskus esiti kõhuli, nagu ikka, aga siis külitati ja sirutas jalad välja.

Nii ei olnud ta kunagi lebanud, tundis sellest isegi häbi ja hirmu. Nii võib vaenlane karata kohe kõrri või kõhtu, ei ole need kaitstud ega saa hetkelt üles. Aga nii, külitati, on kergem ja mõnusam. On rahulik ihus ja hinges. Ei ole enam muret tühja kõhu pärast ja, imelik, hirmgi vaibub pikkamisi. Kui pole enam jõudu, pole ka enam vastutust.

Pöösaste taga kahises tasa, üsna tasa, vaikis vähekeseks ja kahises jälle.

Hunt katsus tõsta pead, aga see oli raske ja vajus tagasi rohule. Ta tundis kahinast selgesti, et see pole suur loom seal pöösas taga. Muidu oleks see paras suutäis õhtuks, aga praegu tahaks vaid silmaga näha, himuta, himustamata. Tahaks heita vennaliku julgustava pilgu sellele tagakiusatud loomakesele.

Ta pilutas vaevu silmi ja oleks peaaegu naeratanud; see polnud küll tema iseloomus. Elu ei olnud teda ega tema sugu õpetanud naeratama.

Suured, rohekas-hallid pungis silmad argliku pilguga vahtisid läbi pöösas, hallid kõrvad liikusid, ninasõõrmed kahel pool lõhkist huult värisid tõmbeldes. Vaene loomake tundis vaenlase lõhna, kuigi tuuleõhk kandis selle teisele poole. Tundis lõhna, aga ei taibanud õieti, kust see tuli. Ta ajas enese pikile tagumisile jalule. Lollakas ja lapsik oli tema pilk, aga hunt ei põlanud teda. Oleks tahtnud talle lausuda midagi õige sõbralikku.

Nüüd silmas teda jänes, ehmus vähe, aga, imelik küll, ei pöördunud pöösasse ega põgenenud.

Kas ta tõesti aimab, et mind enam karta ei maksa? — mõtles hunt. Aga ei olnud kibedust hinges sellepärast, et teda ei kardeta, mitte kõige vähematki. Tundis sellest isegi heameelt.

Jänes laskus jälle neljakäpakili ja kadus hüpel-des pöösaisse.

Päike oli juba nii madalal, et ainult kõrgete kuuskede ladvad punetusid.

Varsti on öö, mõtles hunt ja sulges silmad.

JAN GOSSAERT, nim. MABUSE

JEEBUS JA HOMMIKUMAA TARGAD

AMADEO MODIGLIANI

MEHE PORTREE

Amadeo Modigliani †

Amadeo Modigliani, kelle teostest toome käesolevas nris mõningaid reproduktsioone, kuulub euroopa moodsa maalikunsti haruldasemate esindajate hulka. Rahvuselt itaallane, tuli ta a. 1906 Pariisi, peale seda kui oli õppinud joonistus- ja maalikunsti Livornos, Roomas, Veneetsias. Asudes Pariisis Montmartre'il, selles kõigi vaeste kunstnikkude linnaosas, tuli tal pikki aastaid kannatada äärmist ainelist puudust, sest tema tööd ei leidnud ostjaid,

ükski kunstigalerii ei tahtnud neid võtta müügile. Nii-võrd olid tema joonistised ja maalingud võõrad tolleaja kunstimõistele. Selle kõige juures piinas kunstnikku raske parandamatu haigus, suurendades tema maiseid kannatusi. Kõigest hoolimata jätkas Modigliani joonistamist ja maalimist, veetis öid Montmartre'i kõrtsides oma sõprade seltsis, kellede hulgas leidus moodsa kunsti- ja kirjandusleeri vaimukaid esindajaid. Vaieldi ilma-

AMADEO MODIGLIANI

ISTUV AKT

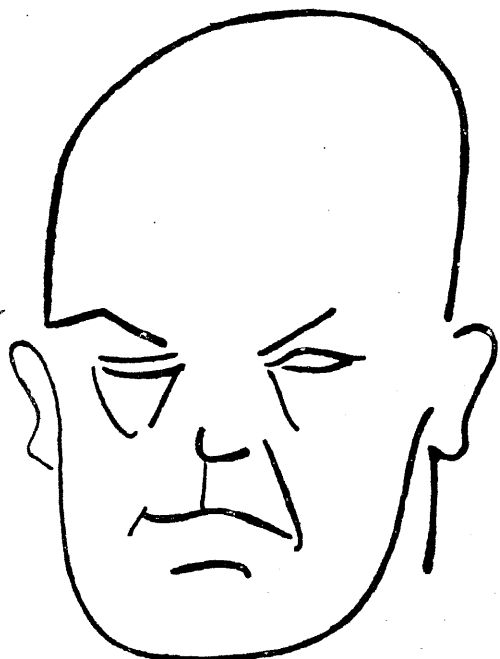
lõpmata kunstilis-kirjanduslike probleemide üle, kus Modigliani sädelevad mõtted ja töökspidamused võitsid üldist imetlust. Kuid kõigele vaatamata jäi ta oma sõpradelegi mõistmatuks üksiklaseks, tundeliseks unistajaks. Ja üksiklaseks, erakuks on ta jäänud oma kunstiski. Äärmine rahu joonistuses, suur tundelisus värvigammas ja vormis — need on tema teoste peaomadused, nähtud ja väljendatud äärmise, peaaegu lapseliku lihtsusega.

Tingitud üliiraskest ainelisest puudusest, elas Modigliani oma viimased eluaastad täiesti kodutu hulkurina. Ööbis Pariisi bulvaaridel, rändas ühest öolokaalist teise. Ta suri Pariisis, leinatud sõpradest ja nüüd lõppeks ka — kunstikaupmeestest. Praegu makstakse kollektsionääride ja muuseumide poolt Modigliani tööde eest otse muinastutulist hinda.

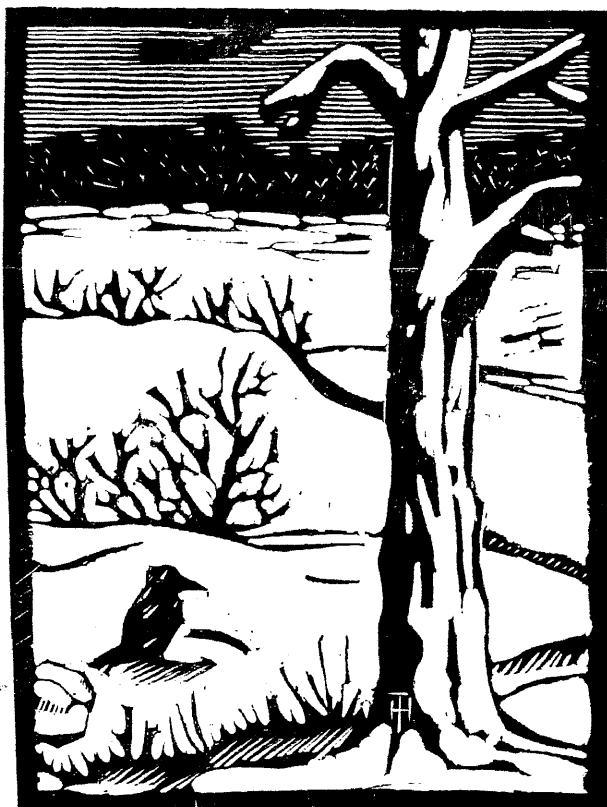
NIKOLAI TRIIK

J. SISASKI PEREKOND

Nikolai Triik

Rud. Parise šarž

H. TSAHKNA

TALIMAASTIK

(Hundi surm)

Ta ärkas kõrge lehis metsa serval rohusel karjamaal, harvade põõsaste vahel. Mis see muu võis olla kui karjamaa, sest selle lähedal lebasid vaikselt lambad, pisut eemal kepslesid talled ja üsna metsa all kõndisid veised kaelakella kõlisedes.

Hunt vaatles seda ja tundis esimest korda puhast rõõmu lambaid, lehma ja mullikaid vaadeldes. Ei olnud vähimatki himu neile kallale tormata, ei olnud isu mitte vähimatki, oli vaid hea olla. Ei kartnud teda ükski kariloomest, mõni lammas isegi mägis sõbralikult, tema poole vaadates.

Eemalt tuli sörkides jõuk hagijaid, kütt nende kannul. Aga surmariista polnud tal seljas ja näol puudus saagihimu pinevus. Hagijail ei olnud ruttu, ei nuuskinud nad õhku ega otsinud jälgi. Üks neist lähenes hundile, nuusutas tervituseks, ja siis kargasid nad mängeldes teineteise najale püsti, lõrisesidki ja püüdsid teineteist maha tõugata. Aga see kõik oli vaid rõõmus mäng.

Siis vilistas kütt, ja ühes hagijatega sörkis hunt metsa poole.

Nii algas hundi surma-eelne ilus unelm. Selles teostus tema eluaegne salajane unistus.

Mait Metsanurk

Irma Truupöld

Kohvikun

*Poolhämäruuses leian endal laua,
ja tasa kostab inimeste jutt.
Sa möödad pilguga mind õrnalt kaua,
ja mulle näib, sul polegi nüüd rutt.*

*Sa ikka kohvikun, kui sisse tulen.
Sa unistavalt jälgid, saadad mind.
Sind tervitaden silmad kinni sulen,
sest pilguga sa liiga pakud end.*

*Ma tean, et aeg on juba küllalt hilja.
Su saadet kirja lõbuga veel loen.
Su saadet kirja lõbuga veel loen.
ma rahulikult uksest välja poen.*

*Veel kaua eksin sügishämäruusen.
Mind kutsub sinu suudlustihkav suu,
kuid usu, sellen võimsan igatsusen
ei võida sa, vaid — ümar sügiskuu.*

Jaan Perf

Draamastuudio kümme aastat

Draamastuudio, viimasel ajal oma tegevuse ulatuselt ja kunstiliselt kandvuselt meie kolmas teater, käesoleval aastal võib vaadata tagasi oma kümne-aastasele olemasolule. Võib-olla pole sel puhul eriti põhjust juubeldamiseks: võib olla kõnet vaid kümme aastat kestnud otsimisist, ümberkujundumisist, rabelemisist ja heitlemisist olemasolu eest. Ainult hooti ja kohati on vilksatunud esile üldsusele kõnelevamaid tagajärgi. Kuid kui arvestada ka mõtet teo kõrval, ideed, kunstikavatsust ühes tootega, siis on küllaldast alust peatuda üksikasjalikumaltki selle seni käidud teel.

Draamastuudio algus lähtub 1917. a. revolutsiooni-aege koolinoorsoo vaimu aktiivsusest.

Neil aastail Tallinnas töötas (esialgu pöranda all) koolinoorsoo koondis *Noorte Ühendus*, mis näitas erilist aktiivsust revolutsiooni järele. Siin tegutseti ka lavakunsti alal. *Noorte Ühendus* ise likvideerus. Osa selle liikmeid ühes uute kaasatunutega asutas puhtlavakunstilise koolinoorsoo koondise *Dramaatilise Ühingu*. Siin katsetati juba järjekindlalt lavakunsti. Kuid seda tehti omal käel, ilma süsteemita.

1920. a. sügisel aga opteerus kodumaale lavategelane Paul Sepp, kes soovis jätkata oma senist tegevust ka siin. Ta kuulutab lehes, et avab lavakunstilise stuudio. Ja selle kuulutuse peale rida *Dramaatilise Ühingu* liikmeid astus P. Sepa juure õpilasiks (L. Kalmet, F. Moor, J. Nerep, A. Roman jt.), kes kuni viimase ajani püsinud siin kandvate jõududena.

Nii siis *Draamastuudio* algab oma tegevust Paul Sepa isikliku stuudiona. Sepp on ainuke õppejõud. Õpilased ise kollektiivselt korraldavad ja juhivad stuudio ainelist külge. Lavakunstiline õppetegevus, mis meil

seni puudus, äratas laialdast tähelepanu. Esimese õppeaasta kestes õpib siin 51 õpilast.

Et lavakunstilist õppetegevust algavale stuudiole kindlustada pidevana, asutatakse 17. veebr. 1921. a. kokkutulnute poolt riigiteenijate ühingu ruumes *Draamastudio ühing*, mis pidi võtma enda kanda hooldaja kohustused. Otsustatakse: ühing võtab üle Paul Sepa stuudio ja jätkab selle tegevust senisel kujul, kuni ühingu juhatuse töötab välja selle tegevuse töökava. Ühingu juhatuses: P. Sepp, H. Vellner, V. Tomingas, Müller, T. Mutso. Revisjonikomisjon: H. Anto, P. Aren, R. Kuljus. Siitpeale jätkub tegevus teatrikunsti-koolina.

Seesmiselt rakenduselt moodustub nüüd teatrikool, kus õppetöö kestab kaks aastat, ja stuudio — lavakogemusi teostav aatekoda. Viimasesse pääsesid teatrikoolist läbikäinud, kes siin pidid teostama endi teatrihuve ja -võimeid teatrikunstilistes katsetes ning esinemistes.

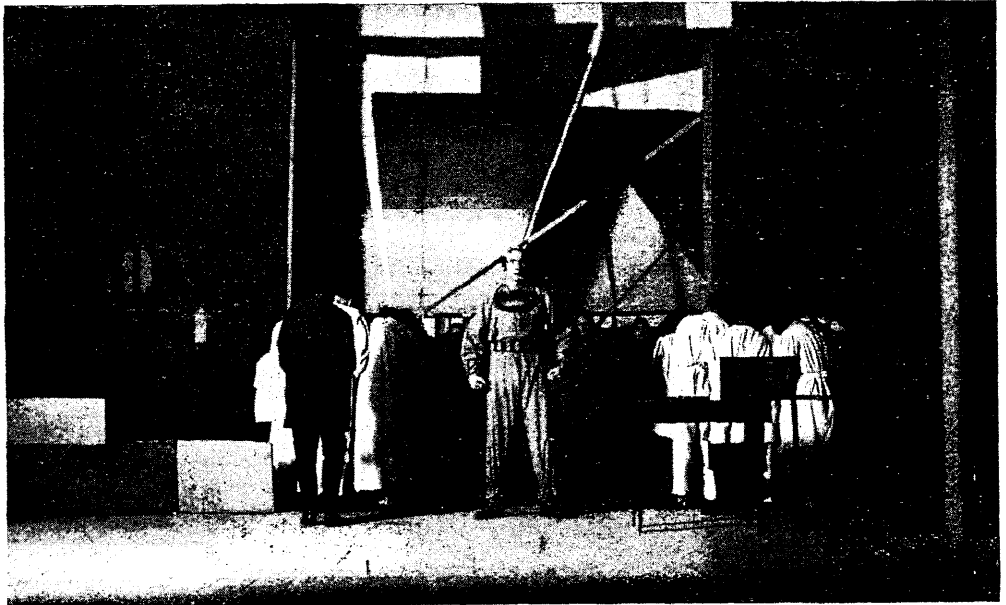
Teatrikool seadis oma ülesandeks: luua hästi ettevalmistatud ja lavatöös võimsaid näitlejaid-lavakunstnikke; teatrijõudude tasapinna tõstmise; eesti kunsti-teatri loomise ja lava spetsiaalteaduste edendamise. 1922. a. kantakse juba ette stuudiolaste poolt Ch. Dickens'i järele instseneeritud *Kilk koldel*.

Stuudiolased teevad läbi selle esimese tuleproovi publiku ees kõigiti lootmajätvalt. Järgmise, kuid juba kandva stuudiotööna tuuakse lavale 1923. a. detsembris A. Strindbergi *Tontide sonaat*. See on üks stuudio tippsaavutisi selle tegevuse kestvusel.

1924. a. kevadel *Draamastuudio* saadab välja esimese lennu lõpetajaid. Lõpetajate seas on häid ande. Meeleolus püsib vaimustus. Usutakse endi võimesse. Juletakse

E. Hardt: *Narr Tantris*. Lavapilt. Keskel nimiosalisena A. Lauter

G. Kaiser: *Gaas II*
Lavapilt. Keskelt
R. Engelberg

asuda teostama seni unistatud ideaale kunstnik-näitleja kutsest ning kunstiteatrist. Lõpetajaid on 16. Nende seas F. Moor, Ly Lasner, J. Nerep, R. Engelberg, L. Kalmet, O. Aloe, F. Põldroos, K. Otto. Lõpetajad jäävad kokku ja asutavad 1924. a. *Draamastuudio* noorte teatri. See mõte on olnud liikvel juba kauemat aega. Miljonär Tšitšikov lubab annetada suurema summa. Oma teatri-ruumgi on vaadatud valmis Narva maanteel.

Parajasti sel ajal lahkub *Draamateater* Tallinnast, asudes Tartu. Ja *Dr-io* asub asendama seda kohapeal.

Tegevus teatrina toob aga kaela ränki võlgasid, kusjuures kunstilised tulemused on nõrgemad, kui seda loodeti. Kevadel võetakse ette ringreis, et võib-olla väheke teenida ja endi nime populariseerida laiaudele hulkadele.

1925. a. 31. okt. tuleb esietendusele Max Mohr'i *Improvisatsioonid juunis*, misuke teos märgib teise tõusupunkti stuudio saavutistes.

Sama hooaja teisel poolel, 30. I 1926 avatakse Tallinnas Töölister, draamastuudiolaste poolt. Esineb endiselt *Draamastuudio* nime all, aga ka Töölisteris. Tööd on palju. Mängitakse paljudes ruumides ja õige sagedasti. Ent sealjuures aineiline kitsikus on terav. Toetusi saadakse väga vähe. Näitlejad saavad kuni 50 krooni kuus. Ja sedagi vaid üksikud!

Kõrgeima tipu *Dr-io* tegevuses moodustab 1926/27 hooaeg, mil siin on juhtideks-lavastajateks A. Lauter, R. Engelberg jt. Esitatakse E. Hardt'i *Narr Tantris*, W. Shakespeare'i *Palju kära ei millestki*, H. W. Philipp'i *Jumala kloun*, Faiko *Õpetaja Bubus* jne. Kõik need teosed leiavad tunnustust. Stuudio, võiks öelda, on oma võidukäigul.

Järgmine hooaeg aga näitab järsku langust. A. Lauter läks tagasi *Estooniasse*. R. Engelberg läheb haiglasse, kus sureb. Lahkub F. Moor. Töölister asutab oma trupi ja loobub stuudio kasutamisest.

Et parandada oma ainelist seisukorda, korraldatakse pikemaid ja lühemaid ringreise. 1926. a. suvel korraldatakse Tallinna laulupeo puhul vabaõhuetendusi: Sophoklese *Antigone* ja Raudsepa *Sinimandria*, mis leidsid kiitva vastuvõtu.

1928. a. sügisel teostub *Draamastuudio* liitumine *Rändteatriga*, kusjuures esimene võtab enda kanda viimase ülesanded. See aasta on pöördelise tähtsusega *Draamastuudio* arengus. Algab uus, rändteatri ajajärk.

1928/29 hooajal moodustatakse juba elukutseline näitetrupp, mis asub rändama. Tallinna jääb kohaline trupp, mis asub korraldama lasteetendusi. Ka G. Neggo stuudioga luuakse side, misjärele esimene annab tantslavastusi. See ühendus on seni kestnud kaks hooaega, mille kestes esitatud pantomiimid: *Nõia ring* ja *Don Juan*.

1929/30 hooaeg populariseerib *Draamastuudio* laiaudele hulkadele, tänu H. Raudsepa komöödiatele *Mikumärdi*, millel oli meil seninägematu edu.

Eel esitasin vaid üldisi jooni *Dr-io* tegevusest. See algas P. Sepa isikliku studiona. Kuid juba esimesel aastal luuakse sellele seljataha *Draamastuudio Ühing* hooldajaks. 1924. a. teatrikool saadab välja esimese lennu lõpetajaid. Seni on olnud neli lendu lõpetajaid — ligi neljakümne lõpetanuga. Neist mõne erandiga koostub praegune *Draamastuudio Rändteater*. Aga ka Tallinna Töölisteri näitlejateks on suur hulk siit läbi käinuid. Viljandi *Ugala* näitejuhatus on endiste studio- laste käes. Ka teisi teatreid on võinud täiendada siin õppinutega oma truppe.

Kui palju siin tehakse tööd? Olgu tähendatud, et 1928/29 hooajal lavastati umbes viisteist teost ja anti 150—200 etendusõhtu ümber. Need arvud võistlevad juba nii *Vanemuise* kui *Estoonia* draamatruppide tööga.

Kuigi *Draamastuudio* olevik on võrdlematult parem ja kindlustatum, kui ta oli seda varemadel aegadel, ometigi ei ole erilist põhjust näha ees paremaid päivi. Näiteks käesoleva tegevusaasta toetuski on väiksem kui möödunud hooajal. Mida aga säärane tõsiasi tähendab meie teatrite saatuses — on seletamatagi selge. Loodame aga, et lõpuni püsib ja pääseb valitsema õige ning puhas teatriõhustik, tänu millele suudetakse võita igasuguseid raskusi.

Eestlased Saksa pealinnas

VAEVALT leidub vist laias maailmas paika, kus poleks eestlasi. Inimesed, kes reisinud kaugele maajagude kõrvalisemates kolgastes, teavad jutustada otse uskumatuist kohtamistest: Sahaara rannikuil, Tseilonis, Siberi taigais, Alaska lumelagendikel. Imetletav, kuhu kõik jätkub sellest miljonilisest rahvakesest.

Et Berliini või mõne teise Euroopa pealinna tänaval, omnibuses, lokaalis keegi sinuga hakkab äkki kõnema puhast eesti keelt, see pole mingi harulsus. Ometi elab siin eestlasi vähem, kui vast võidakse arvata. Siinset elamistingimused pole kuigi meelitavad: igalpool elukallidus, vastutulematus välismaalastele, tööpuudus. Seepärast on Lääne-Euroopas jäänud peatuma ainult üksikud.

Berliinis elab praegu ametlikel andmeil pisut üle 500 Eesti kodaniku, paljud neist aga sakslased, juudid

majateenijaid; väikesi ärimehi ja spekulante, kes püüavad kuidagi elust läbi lüüa; üliõpilasi ja kinoartiste, kelle arv aga viimasel ajal elukalliduse ja tööolude halvenemise tõttu tublisti kokku kuivanud; maja- ning mõisaomanikke, kes suutnud inflatsiooni ajal võileiva eest omandatud varandused kuidagi käes pidada, ning suuremaid ja väiksemaid seiklejaid mõlemast soost, olude sunnil või puhtast asjaarmastusest, elavaid luksushotellides ning Grunewaldi ja Westendi villades või eeslinnade katusekambreis, — nii ühed kui teised teadmata, kuidas saab õhtule homse päeva. Jah, isegi niisuguseid jumalalinnukesi sallib endast kõike rahaga kaaluv Berliin! Suur enamus Berliini eestlastest on aga väikesed töökad inimesed. Hoopis väheste varandus ulatub kümnetesse tuhandetesse riigimarkadesse, ühelainsal miljonini. See viimane on üldse üks omapärane härra: ta on õieti ainult ema poolt

Berliini E. Seltsi väljasõidult Schmöckwitszi 1914. a....

... ja Müggelseesse 1930. Pahemal (taga) peakonsul H. Markus, paremal (äärmine) B. E. S.-i esimees hra A. Kippasto

või venelased. Eestlaste arvu on umbkaudseltki raske kindlaks teha. Igatahes võiks neid olla paar-kolmsada. See on igapidi väga kirju seltskond: hariduse, varandusliku seisukorra ja elukutse poolest. Siin on käsitöölisi: rätsepaid-õmblejannasid, mehaanikuid, kel omad suuremad või väiksemad töökojad; trükitöölisi, maadlejaid ja

eestlane ja Saksa kodanik, kuid peab ise end eestlaseks ning võtab suure andumusega osa eesti elust Berliinis.

Berliini eesti koloonia südameks on Eesti Selts, juba üle 20 aasta. Hiljuti pühitses ta oma juubelit.

Berliini Eesti Seltsi senine tegevus — see on omapärane ja mitmeti huvitav peatükk väliseestluse ajalugu,

Grupp Berliini eestlasi Werderi õiepeol

Rudolf Tobiase haua

Berliini Wilmersdorfi kalmistul puhkab liinsa punasesse kraniidist risti all viimist und üks eesti suuremaid heliloojaid prof. Rudolf Tobias. Juba kaksteistkümmend aastat. Ühel rahutu aja süngel päeval toodi ta siia surnute suurlinna: osakond D3, rida 13, koht 8. Kodumaaltki oli tulnud teda saatma, hoolimata sõjast, revolutsioonist ja korratust ühendusest. Vahepeal on vähesed mõelnud Rudolf Tobiase hauale. Kuid see on ilusasti korras — keegi näib ta eest siiski hoolitsevat. Selles võis veenduda salgake Berliini eestlasi, kes surnutepühäl käisid oma suure seltsiliikme haua, et sinna istutada põhjamaa kuuske ja ehtida risti rahvuslindiga.

Erilise iluta on see kalmistu, nagu pea kõik Berliinis. Kuid siin tundub avarust ja rahu. Majademüür on surutud laiade platside ja puiestikkude taha. Siin on vaikne ja võõrapärane. Trammid ei kolista ning puude tagant ülenevad muhamedi mošee minaretid, vene kiriku sibultornid ja krematooriumi kuppel. Aga all, ääretu haudaderägastiku taga helgib vaikse tiigi viir...

Rudolf Tobias asus juba enne maailmasõda Saksa maale, elades alul Leipzigis ja siis Berliinis. Prof. Humperdincki, tuntud saksa helilooja haigestumisel kutsus Preisi muusikaülikool Tobias selle asetäitjaks. Varsti kinnitati ta aga sama ülikooli korraliseks professoriks, missugusele kohale ta jäi surmani, olles vahepeal (1916/17) ainult lühemat aega Saksa sõjaväes orkestrijuhiks.

Maailmasõja alul tabas prof. Tobiastki, olgugi et ta oli astunud Saksa kodakondsusse, välismaalastevastane vihatorm. Ta arreteeriti. Kuid vabastati siiski pea-

R. Tobiase haua

Vanemad Berliini eestlased teavad jutustada, et keisri isiklikul käsul. Sest keiser olevat teda tunnud. Prof. Tobias mänginud muuseas ka orelit prints Oskari laulatusel Potsdami kirikus.

Sõjaaegsed mured ja viletsus murdsid prof. Tobiase juba varem nõrga tervise. Ta haigestus kopsupõletikku ja suri 29. oktoobril 1918. 1. novembril maeti ta Wilmersdorfi kalmistule.

-sa.

kahjuks oma suure osas põhjenev suusõnalisele traditsioonile — Seltsi vanem arhiiv kuni 1922. aastani on läinud jäljetult kaduma. Loetlematute kohvikute ja kõrtsikeste tagatubades, kus Selts, alul Berliini Eesti Ühenduse nime all, kahe aastakümne kestes koos käinud, nagu see siin kombeks, on paljugi tehtud eesti rahvusliku mõtte ülalhoidmiseks ja elustamiseks, siit on välja läinud mitmeidki tänuväärt algatusi. On organiseeritud Eesti tutvustamist omade ja võõrastegi hulgas, loodud tihedaid sidemeid siinsete soome hõimudega juba maailmasõja päevil, püütud hoolitseda eesti sõjavangide eest, jah — astunud välja isegi Eesti iseseisvuse heaks — ärgem hakakem kaaluma selle sammu reaalsust! — saates Seltsi nimel vastava kirja Ühendriikide valitsusele. Kuid palju, väga palju on ka tühja raiutud, põletatud energiat ja närve väiklastes tüldes ning omavahelises vaenus. Pikk rida pea- ja juhatusekoosolekute protokolle jutustab konfliktidest seltsiliikmete vahel, juhatuse või selle üksikute liikmete tagasiastumistest, Seltsist lahku mistest. Välisasukad on isemeelne ja kiuslik rahvas!

Paljugi Seltsi elus on seletatav ta liikmeskonna muutlikkuse ja koosseisuga, mis on sama kirju kui kogu Berliini eestlaste pere. Kodumaal oleks seesuguse, nii teravalt erineva seltskonna koospüsimine kujutlematu. See on võimalik ainult siin võõrsil, kus teatav raskesti defineeritav miski toob inimesi kokku kõigist hiiglalinna kaartest, hoolimata nende vaimlisest või majanduslikust

seisukohast. Ometi pole kaugeltki kõik Berliinis asuvad eestlased leidnud teed oma Seltsi. Paljudel näib puuduvat selleks huvi, nii mõnedki pole aga lihtsalt kuulnud Seltsi olemasolust. Vast pole ka Selts ise küllalt hoolitsenud siinse eestlaskonna koondamise eest. Praegu on Seltsil ligi 60 liiget. See arv on aastate jooksul tugevasti kõikunud, nagu on alailma muutunud liikmete koosseiski. Iga aasta on toonud uusi inimesi ja kannud endisi minema: edasi teistesse maadesse ja maailmajagudesse, kodumaale tagasi. Väga vähesed on kohal püsinud pikemat aega. Seltsi asutajaist trükikojaomanik E. Talvikuga eesotsas pole enam ühtki praeguste liikmete hulgas. Ka Seltsi esimehed käesolevast aastakümnest: M. Martinson, J. Taklaja, J. Toomes, A. Kirsipuu, Vörk, J. Kivi — needki on läinud oma teed peale viimase, Seltsi vanema ja agarama tegelase. Või loetlegem tuntud nimesid, mis kord seisnud Seltsi liikmete nimestikus: prof. R. Tobias (†), Mihkel Martna, L. Neumann, Joh. Semper, H. Visnapuu, V. Krull, A. Kivikas, B. Hansen j. t. — neistki on jäänud ainult mälestus.

Berliini Eesti Selts on rahutute aegade keerises läbi elanud mitmeidki kriitilisi momente. Kuid ta on üle saanud kõigist raskustest ja jäänud püsima, et täita oma tähtsat ülesannet rahvaliidmete koondajana, keda kodumaalt võõrsile meelitanud Spree hiiglase ahvatlev hiilgus.

Berliinis, detsembrikuul.

K. K.

Jaan Vahtra

RÄNNAKUID VÕRUMAAL

Autobiograafilisi pilte aastailt 1902—1909

(Järg)

4. HALLID PÄEVAD

OKTOOBRI keskpaiku algas koolitöö. See oli sea-dusega kindlaks määratud: 15. oktoobrist 15. aprillini pidi kestma too tarkuse jagamine tolleaegses külakoolis.

Kogunes mulle klassituppa 14—15 jõnglast, poisse ja tüdrukuid peaaegu võrdses arvus. Selline arv jäi püsima aastaid, kord natuke vähenedes, kord paari võrra suurenedes. Mäletan, et ühel järgmisel aastal oli nimekirjas ainult üheksa õpilast.

Vahtisid need väikesed mehikesed ja tüdrukud uut kooliõpetajat vaikse kartusega, jälgides igat mu sõna ja liigutust. Tegin väikestele teatavaks kooli korra, kõnelesin sellest, mida hakkame õppima ja missuguseid õpperaamatuid tuleb muretseda. Proovisin ka väikeste oskust eesti ja vene keele lugemises. Tulemus oli üsna kurb: suurem osa luges eesti keelt viletsasti ja peaaegu kõik teise ja kolmanda aasta õpilased vene keelt — mitte sõnagi õieti. Oli selge, et ees seisab suur töö. Usuõpetuse alal aga otsustasin kindlasti läbi viia uuen-duse: võtta tarvitusele üldkirjakeelsed usuõpetuse õppe-raamatud, — endiste võru-murrakuliste asemele, hooli-mata sellest, et vana praost Schwartz mind selle eest tõsiselt oli hoiatanud. Lasksin Võrust tuua kümme-kond kirjakeelset Lipu piiblit ja katekismust ja andsin lastele välja. Kuid mõne päeva pärast tõid lapsed suurema osa raamatuid tagasi ja teatasid, et vanemad neile nende ostmiseks raha ei anna: raamatud olevat „tallinna keeli“. Sellele lisaks ilmus mõne aja pärast koolimajja kohalik kiriku võõrmünder ja tegi mulle selgeks, et „tallinna keeli“ raamatuid ikkagi ei tohi tarvitada. Vana praost olevat juba minu teguviisist teada saanud ja käskinud mulle teatavaks teha, et usuõpetust tuleb õpetada endist viisi „võru keeli“ raamatute järele...

Kuid ma olin otsustanud jääda siin kangekaelseks: tarvitasin klassis puhast kirjakeelt ja õpetasin uute raamatute järele, kuigi lastel olid käes omad endised piibli-loo ja katekismuse raamatud. Üksikud õpilased, aja jooksul, ostsid siiski uusi raamatuid ja viimaks, aastate kestel, saavutasin võidu: kirjakeelsed õpperaamatud olid viimaks kõigil.

Käis nii hall igapäevane koolitöö: algas hommikul kell 8 väikese palve ja lauluga ning selle järele tuli kohe usuõpetuse, vene keele, rehkenduse, maadeteaduse ja eesti keele ning laulmise tuupimine. Lõuna aegu peeti paar tundi ja alles õhtu hämaras, kella nelja paiku, said mudilased koju minema. Sellekohase ettekirjutuse põhjal pidid lapsed omavahelgi vene keelt kõnelema, sest oli ju vene keel õppekeel. Proovisin seda mitmet viisi edustada, kuid tagajärgi ei olnud kuigi palju, sel lihtsal põhjusel, et keele õppimine oli väikestele võimatult raske. Alles mõne-aastase töö järele said ärksamad õpi-lased niikaugemale, et suutsid kuidagi rahuldada kroonu nõudmisi. Ja paaril korral, kui ilmus kõrge koolide

inspektor oma kohutavas kroonumundris minu madala klassitoa uksest sisse ning katsus järele minu tööd, sain pea igakord väikese kiitusegi osaliseks.

Muidu veeresid aastad tolles hallis, ühetoonilises koolitöös, üks päev teise sarnane, üks aasta sama kui teine. Et olla kontaktis laiemal ilmaeluga, hakkasin pea-aegu kõigi tolleaegsete eesti ajalehtede ja ajakirjade sõnumisaatjaks ja kaastööliseks, millise töö eest sain prii lehe. Lehed tulid esiootsa Peri vallamaja kaudu, kuhu käisin neile paar korda nädalas järele, sest post käis kaks korda. Lahmisin Perile lehtede järele iga ilmaga ning koju tagasi jõudsin mõnikord kesköö paiku. Hiljem lasksin posti tulla Põlva kaudu, mis aga äratas kirikumõisa kantlust minu isiku suhtes, sest post käis kirikumõisa kantseleist läbi ja seal märgati peagi, et sellist õpetajat, kes loeb niipalju ajalehti, tuleb silmas pidada, — ja vist tema see ongi, kes Põlva elu kohta ajalehtedesse igasuguseid sõnumeid saadab...

Anti seda mulle kirikumõisa kandist mitmel puhul mõista, et ühele õpetajale see ikkagi ei kõlba, kõike ilma ette kanda, mis siin või seal koosolekul või ka omavahel kõneldakse või tehakse: on mõistlikum oma koolitööd teha ja teised rahule jätta. Kuid sellestki hoolimata jätkasin oma jonni, kuigi mõnikord ähvardati koguni naha peale lasta anda, eriti mõne kohalise „suuruse“ poolt.

Koolitöö kõrval katsusin jätkata edasiõppimist. Olin otsustanud läbi võtta õppeained gümnaasiumi kursuse ulatuses ja siis kunagi, aastate järele, minna eksternina katsele. Muretsesin vajalised kavad ja õpperaamatud, ning tuupimine algas. Võõrkeelte alal leidsin hea aitaja prl. Ally Rõigase näol Põlva kirikumõisast, kes oli endine kodukooliõpetajanna. Käisin tema juures paar tundi nädalas saksa ja prantsuse keelt õppimas. Hädas olin esiootsa algebraga, kuid hiljem sain sellestki niiviisi üle, et suvisel vaheajal kõndisin Tartu, kus võtsin lühemat aega tunde. Selles iseõppimises seltsis mulle hiljem veel minu naaber-õpetaja Tännasilmalt — Noor-Susi, nagu teda omavahel hüüdsime, üks kummaline poiss, kellest jutustan eespool. Läks sellises õppimises aastat 3—4 ja, vist 1907. aasta sügisel, arvasin end niikaugel olevat, et võiks eksamile minna. Kuid takistus tuli sealt, kust ei oodanudki: kui kohalise maakonna politseivalitsuse poole pöördusin kubermangu politsei valitsusest poliitilise ustavuse tunnistuse saamiseks, siis saabus Riias eitav vastus. Selline tunnistus oli tol ajal paber, ilma milleta eksterne eksamile ei lastud. Kordasin oma palvet veel ja veel kord, lühemate vaheaegade järele, kuid ikka vastati eitavalt, kuni viimaks, vist 1909. a. suvel, too tunnistus siiski tuli. Nagu aimasin, seisin ma sandarmivalitsuse mustas nimekirjas juba inspektor Proš-jakovi pealekaebamisest saadik, ja vahepealne 1905. aasta lisas sellele värvi veel juuregi, kuigi mind 1905. aasta sündmuste puhul just otsekohe ei kimbutatud: oskasin end igast süüist puhtaks pesta, kuigi tuli toda „mässulikumist“ Põlvas aktiivselt kaasa teha, millest juttu ees-pool. — — —

Suvine koolivaheaeg, no see oli alles vabadus! Kuus kuud kestis ta, ja selle aja sees võis midagi teha.

Kuid mida tegin tõepoolest mina Metstes neil pikadel, kaunitel suvekuudel?

Oli kujunenud kodune elu nii, et koolimaad, mis oli minu palgaks, hakkasid harima minu vanemad, õde ja noorem vend. Koolikrunt oli natuke üle paarikümne vakamaa suur ja andis niipalju sisse, et tema harijad end kuidagi elatasid. Ma ei võtnud põllutööst aktiivselt osa, sain vanematelt ainult prii ülespidamise, kuid rahadest ei olnud juttugi, sest seda ei toonud väike majapidamine kuigi palju sisse. Rahapuudus oli sellepärast alaline, ning vaev oli saada uusi kingi või kübarat. Kuid selle eest oli kuldne suvine vabadus, ja ma kasutasin seda täies ulatuses: hulkusin päevade kaupa kaunites Orajõe orgudes ja metsasaludes, kaenlas ajalehed ja raamatud, tegin joonistuskatseid, püüdsin Orajõe karestikkudes kiivide alt vähki. Ja kui ilmus na õhtu eel silmapiirile naaberkooliõpetaja Noor Susi, no siis läks lahti mõni rännak, kas või „pruutide poole“, kuhugi naaberkülla, sest oma kodu läheduses ei tahtnud me oma nägu näidata, pealegi sääraseil kahtlasil retkedel.

Aga peale selle nõudis rohkesti aega ja käike niinimetatud seltsielu, küll Põlvas, küll lähedal Kähri kiriku juures, kus oli mõningaid seltse ning kus tuli kaasa tõmmata näitlejana, lauljana, koorijuhina. Tihti kulus nädalas paar-kolm ööd laulu- või näitemängu harjutusil, ja nii kogu aastad läbi. Ei tundud väsimust, ei põlatud ühtki ettevõtet raskeks. Mõnikord oli raske saada tege-lasi, eriti naistegelasi, sest „kooliskäinuid“ oli viimaste seas vähe. Paljudel kordadel tuli selleks „peigmeest“ mängida, et mõnda naisosa mängijat kodunt välja, näitelavale saada.

Ja kas ongi mõtet sellest kõigest veel kõnelda, misugust janti sai tehtud Kähris, Põlvas või mujal lähemas ümbruses nendel lugematutel näitemängu- või piduõhtutel, kus endal harilikult tuli olla kui mitte eestvedaja, siis tingimata kaasaaitaja. Põlnud tol ajal juttu mingist isiklikust tasust mõne töö või ülesastumise eest, vaid tuli kulutada needki vähesed kopikad, mis omal vahest juhtusid olema. Hea, kui mõne sellise peo järele sai mõni pudel õlut, karekas viina või tükk jahivorsti näkku — tasuks „seltskondliku“ töö eest.

Nii vahetusid suvi ja tali, veeresid aastad, üldiselt hallid külakooliõpetaja päevad, ilma suurema üllatuseta. Igavene rahapuudus oli meil kõigil, takistus, mis peatas ülevoolavat noorusenergiat ja tõmbas juba varakult näole mõne terava kriipsu.

Aga sellest kõigest hoolimata olid silmad igasse kaarde lahti ja kui juhtus paras silmapilk, plahvatas noorustuli, löi laiali ka seal, kus see maksvate vaadete ja seaduste järele oli keelatud.

Sean ritta mõningaid pilte, tuletan meele mõningaid kaasaegseid, kelledega koos sai pandud toime numbreid, mis veel nüüd, aastakümnete järele, ei näi olevat kaotanud oma maagilist helki, ning mis nüüd, aja kaugenedes, näivad võtvat juure ikka ja ikka kaunemaid värve, muutudes tõelikkusest muinasjutuks, mida meie päivil tundub olevat raske uskuda.

Minu esimesil koolipäivil Metstes ilmus ühel õhtul koolimajja kummaline mees: tuli otsekohe minu tuppa, vana kaabulodu kuklas, vurrud hästi soetud, säärivad otse läikivalt puhtad. Jäi esiotsa ukse ligidale seisma, ter-vitas, ilma et kübarat maha oleks võtnud.

„Tere kah!“

„Tere, tere!“

„Pangu ei pahas, ma tulli kah kaema, kuis nuur kuulmeistre eläs!“

„Väga kena, võtke istet!“

Alles siis tuli mees lähemale ja ulatas mulle käe. Istus, otsis taskust tubakat ja paberit ning keeras omale tubli plotski.

„Kas kuulmeistre suitsetas kah?“

„No ikka natuke.“

„Noh, siis keerutage hindäle kah.“

Keerutasin omalegi plotski.

„Ei tiia, kas kuulmeistre um viil poissmiis, vai om joba naane kah? Tah küläh kõneldi, et olevat küll viil poissmiis..“

Pidin kinnitama, et olen veel poissmees ega mõtlegi naist võtta. Selle peale lasi võõras tugeva suitsu-pilve õhku ja kõneles tüki aja vaikimise järele edasi:

„Ma kah elä tah ütsindä, ega just vika ei olõ, aga mõnikõrd tulõ nigu mõttihe, et olõsi iks naane kah võtta..“

Kui ma pärisin, kaugelt mees on, seletas võõras, et tema elab siin üsna koolimaja lähedal, on ehitanud omale üksiku majakese isa poolt lubatud krundi nurgale, otse koolimaja tee ääre, et võiks majas ka mingi poodi lahti lüüa. Kui meie juttu veel tükk aega jätkanud olime, sain ma teada, et tema nimi on Ora Jaan ja et tal on koguni ka pruut sealsamas ligidal Soe külas.

„No miks sa teda naiseks ei võta?“ pärisin mina, mehe avameelse jutu järele.

„Tah mõtli tedä ka võtta, aga timä, räbak, ütäl ütskõrd mullõ niiviisi, et sa olõd peris ull.. Ma ei tiia ka joht, mispärest tä mullõ toda ütäl. Kümme aastat olõmi jo tutva..“

„Aga kui ta sulle tulla ei taha, eks otsi siis mõni teine.“

„Tõine? Ma iks mõtli tedä. Timä om säärne illos inemine, ehiti hindäperält majagi ja lubasi kauplõma nakata, aga timä, räbak, ütäl, et ei taha..“

Mõtlesin minagi, mis siin teha, kuid ei osanud vae-sele Jaanile mingit nõu anda. Kogu jutuaajamisest aga tegin järelduse, et mehe endaga vist kõik asjad pole täitsa korras, kuna ta nii järsku ja ootamata ladus mulle ette kogu oma isikliku elu. — —

Mõne päeva pärast tuli ta uuesti, istus kaua, jutustas küla uudiseid, ning lõpuks jälle omast pruudist. See-kord paistis, et mees siiski on päris normaalne, kuid ainult natuke naiiv ja isemoodi veider. — Hiljem kuulsin teistelt, et Ora Jaan on tõesti kummaline tüüp: armastab üht Soeküla tüdrukut juba kümme aastat, aga tüdruk ei taha sellest kuuldagi. See olevat Jaani hoopis õnnetuks teinud, kuid mees ei lakka uskumast, et tüdruk ükskord siiski oma meelt muudab. Mitu korda olevat Jaan pruudi talust välja visatud, kuid heal juhul kõndivat ta sinna ikka tagasi. —

Mõni nädal hiljem sattusin Jaaniga otse rängasti kimpu. Olin läinud Rosmale poodi, kus kohtasin Jaani, kes kaupmehe tagatoas oli õlut ja viina võtmas. Viis mind poolvägisi lauda, ja kui me viimaks hakkasime koju tulema, oli minulgi tubli aur sees. Lasime ööpimeduses kõvasti laulu, turnisime osavasti üle oja sildade ja jõudsime viimaks minu koolimaja ukse ette. Seal pani Jaan ette, et lähme nüüd koos tema pruuti vaatama. Temal olla ammu olnud kavatsus mind kaasa kutsuda, et minu juuresolekul pruudiga veel kord tõsiselt kõnelda...

Püüdsin Jaanile teha selgeks, et see ikka ei lähe, et mina, koolmeister, lähen kesköösi võõraste tallu kolama, mingi Jaan üksi. Kuid Jaan ei tahtnud sellest kuulda, vaid vinnas mind vägisi enesega kaasa minema. Komberdasime Jaani elumaja poole, kus mul nõu oli Jaani majja meelitada ja siis ise välja pimedusse kaduda. Saingi mehe tuppa meelitada, kuid niipea kui ma ukse pealt tagasi hüppasin, oli Jaan minul kannul. Lasin pimeduses põllule jalga ja kuulsin, kuis Jaan mind tagant järele kirus ja vandus.

Järgmisil päevil levis külas õudne jutt, mis kandus ka koolimajja: Ora Jaan ja uus koolmeister olevat Rosmal kõvasti joonud ning pärast olevat Jaan Soe külla

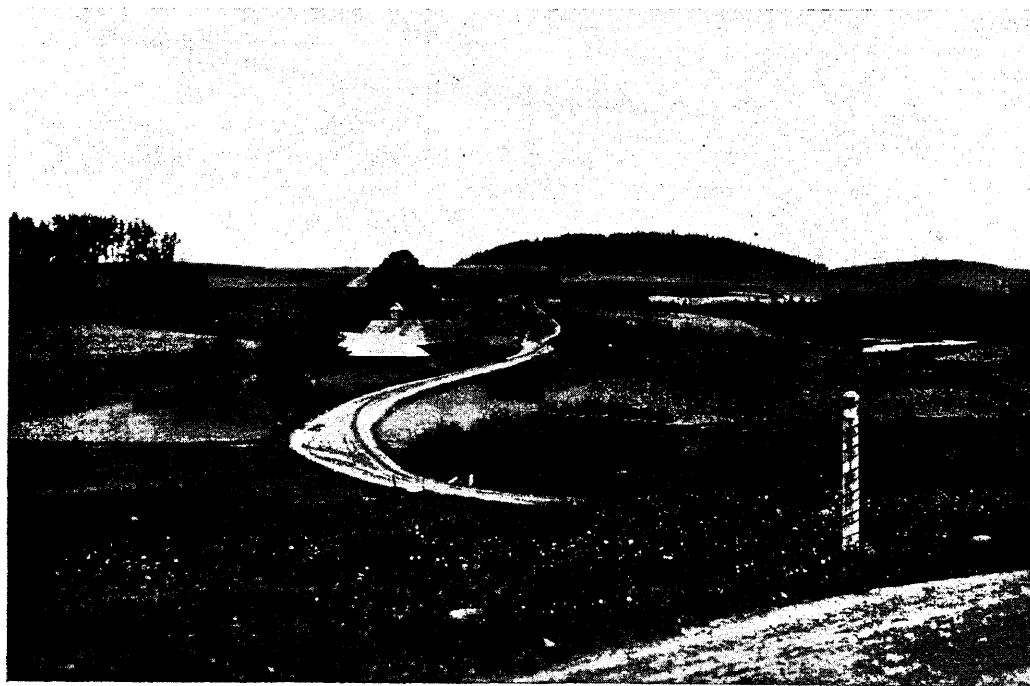
läinud, pruudi talus hirmsa laastamise toime pannud, uksi ja aknaid lõhkunud, puuriidad ümber lükanud ja pruudi isa mesipuud aias sülda ladunud. Lõpuks lubanud kogu talu põlema pista. Kõige selle tagajärjel olevat tulemas protokollid ja kohus. Olin nende õudsete juttude tõttu hirmul, et viimaks kistakse mindki sellesse loosse. Lasin Jaani koolimajja kutsuda ja pärisin järele, kas on tösi, mis temast räägitakse.

„Piässi vist õige olema, ma küll häste ei mälehtë,“ naeratas Jaan üsna külmavereliselt. Andsin talle nõu jalamaid minna pruudi tallu ja katsuda asja ilma kohtuta lahendada, leppimise teel. Läkski mees tõesti ja otsis lepitust, mida saanudki, sel tingimusel, et mees enam iialgi oma jalga sinna ei pistaks. Pääsesin minagi skandaalihirmust ega usaldanud enam millaski minna Jaaniga ühes viina võtma.

Mõne aja pärast tuli Jaan jälle koolimajja ja kurtis meie rahvale, et elu üksinda olevat hirmus igav: peaks muretsema mõne looma või linnugi seltsiks, ei tea ainult, milline oleks kõige odavam ja sööks kõige vähem.

Meie arvasime, et kõige odavam ja kasulikum lind oleks kana.

(Järgneb.)

Võrumaa Mekka — Munamägi. Sel suvel käisid ta otsas alla kümnetuhande, tuleval suvel käivad üle kümnetuhande turisti. Mäe all vilistavad vennad Kriisa'de oreliid.

J. S. Panius

Jaan Vahtra

KÄISIME koos Vanaküla koolis Põlvas ja karjusime koos kogu klassiga õpetaja Keerbergi komando järele: Rossiiskaja imperija ogranitšena s odneh storon morjami, s drugih storon gorami, — millest aga midagi aru ei saanud, mida siiski eksimatult võisime peast karjuda kas või keisrile enesele ning mille oleme surmani pähe karjunud. Vahtra karjus kõige kõvemini ja selgemini. See rentnikupoja üleolek meist, peremehepoegadest, meile ei meeldinud. Sest meil, peremehepoegadel, oli leivakotis ka liha, temal, rentnikupojal, ainult leiba. Ent siiski oli ta meist kerekam ja kehakam, kõvema häälega ja kilkavama naeruga. See oli temast andestamatu. Eriti et ta meiega kaklema ei tulnud ja end kolkida ei lasknud.

Kord koduteel Kiisa küla poole märkas ta meie sõjakavatsusi ja pistis meie ees liduma Vanaküla palust alla järsku teed mööda, me karjana nagu võidukad huroonid temale järele. Ta kukkus uperkuuti keerdu, jäädes hingetult teele lamama, meie hirmunult tee veere vahtima. Kaklus jäi jälle tulemata ning meie võit saavutamata.

Ning võidukalt kaklemata lahkusimegi: tema läks kuulsasse Röpina Kõstrimäe kooli, meist mõned ülistatud Röpina „Vene-otsa“ kooli. Meie pidasime oma kooli kõige paremaks, tema oma kooli kõige kõrgemaks. Meile toodi paarikümne kilomeetri tagant sööki järele hobusega, temale valge koti sees isa seljas. Ent meie hobusele ta siiski ei tulnud ega meie reele oma leivakotti ei upitanud: ka leivakotid ei tohtinud koos koolide üheväärsust tõendada. Kaklemine pidi otsustama kuulsate koolide suurima paremuse. Ent kaklema ta ei tulnud siingi: pidas oma kooli kaklematagi kõige paremaks.

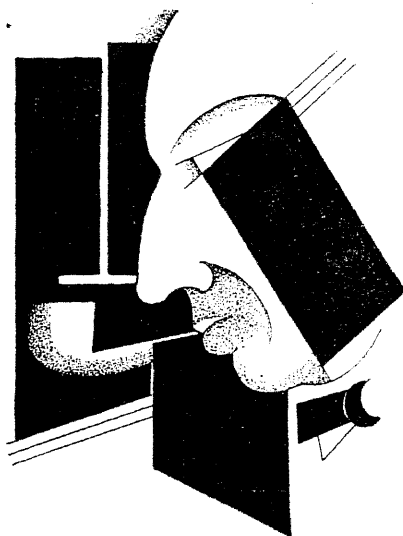
Aga kui tema kolleeg kirjutab ajalehes ühe koolinäituse puhul, et ta, kirjutaja, lubab enesel kahelda niisuguse kunsti juures, kus taevast ei ole taevakarva ja maa mitte maakarva, kus korstnast ajab välja rohelist suitsu, — ta siis astus rahulikult tolle kolleegi juure ja, kõikide õpetajate ja õpilaste juuresolekul, virutas talle vastu vahtimist. Värv ja joon olevat ala, kuhu mitte-kunstnik ärgu pistku oma nina.

Ta oli siis juba pooltoosinat toimetusi selja taha jättnud, Riia ja Peterburi kunstikoole läbi nälginud, otsides mingisugust omapärast joont ja värvi. Need vahest leidnud, leidnud ka, et Tammulas on põhi hää ja kõik, vesi lämmi ja kõik, — et Võrus on ilus elada. Sinna ta siis elama asuski märatseva Venemaa sülest.

Lai plantaatori kaabu peas, lühike piibunospel suus, pikad koivad põlvini sukkades, ta astub raskeil, aeglasil, väga ulatuslikel sammel, nagu alati puhtaks kaabitud ja hirmus tõsine ees. Nagu mõni võimas pealik, kelle alamad üleöö tõstnud mässu. Liialt kerekas kunstnikuks, liialt kaalukas sulemeheks.

Et Võrus puudus boheemkond, puudus ka boheemla, ta siis koondas enese ümber kõik noored, kes kunstnikud ja kirjanikud olla tahtsid, löi neist mürava boheemkonna ja muutis *Kandle* einelaua boheemlaks.

Ja kui maavalitsus maksis talle kord kursuste eest paljukümneid tuhandeid korruga, ta tellis kaariku maavalitsuse ette, kaariku ees lõkerdas rikkana antsakas lehepoiss Eisen, raha laoti suurtena pakkidena lahtiselt vankrile, ja rikša Eisen hirnudes ja hüpeldes ees, boheem-

J A A N V A H T R A

A U T O P O R T R E E

lased karjana tähtsalt taga, liikus uhke protsessioon läbi linna *Kandle* poole. Rahakoorem jäetakse hooletult *Kandle* ukse ette Eiseni kätte, boheemkond asub sisse elu nautima. Seejärgi, kuidas sees elatakse, tassitakse väljast sisse rahapakke. Kuni kaarikult kõik otsas.

Tal on omapärast, tõsinaljakat joont elus, vahest ka kunstis; sirget või kõverat, aga ikka jõulist ja värvikat. Ning värv tal on omavärviline, joon omajooneline, põld pole alati põllukarva, suits vähe suitsu sarnane, näost ainult piip ja silm, kehast kõigest kepijupp.

Omast ei tagane, õigust ei jäta kas või nui pooleks. Kuid see õigus ei tarvitse olla alati õige. Võrust lahkus rapsupealt: ei tahtnud oma ülemusele kätt anda peale üht olengut — ja läks. Mitte vaikselt kui kaotaja, vaid suure suu- ja sulesõjaga uhkelt kui võitja. Oskab luua enese ümber poolehoidlikku atmosfääri, mõistab soetada enese taha jüngreid ja jüngrikesi. Suud, sulge, pintsliit — kõike kasutab osavalt.

Taltsunud on ta nüüd juba tublisti, sarvi mahajooksunud rängasti, vempe viskab vähem ja raha rikkaga ei vea enam sugugi. Astub tähtsalt professorina ning maksab vaikselt sõprade eest girosid.

Suitsugi pahvib väga mõõdukate mahvidega, piipu süütub iga minuti tagant väarikalt, nagu toimides mõnda kunstipärast rituaali, juttu puhub pisikeste pausidega, kindlalt, otsustavalt, vahetevahel seda pipardades rabava huumoriga.

Suved veedab Tammula või Vagula veeres, kus vesi ikka lämmi ja kõik ja põhi hää ja kõik. Paneb siis raadio jutlustama ning külanaised, pühapäeva rõivad seljas ja lauluraamatud peos, ühes raadioga laulma koraale. Ise imeb tähtsalt piipu ja kõhistab kavalat naeru. Kuulab hoolega, mis räägib raadio Pariisist või Moskvast ja kahetseb, et temas on kaduma läinud geniaalne diplomaat ja agitaator.

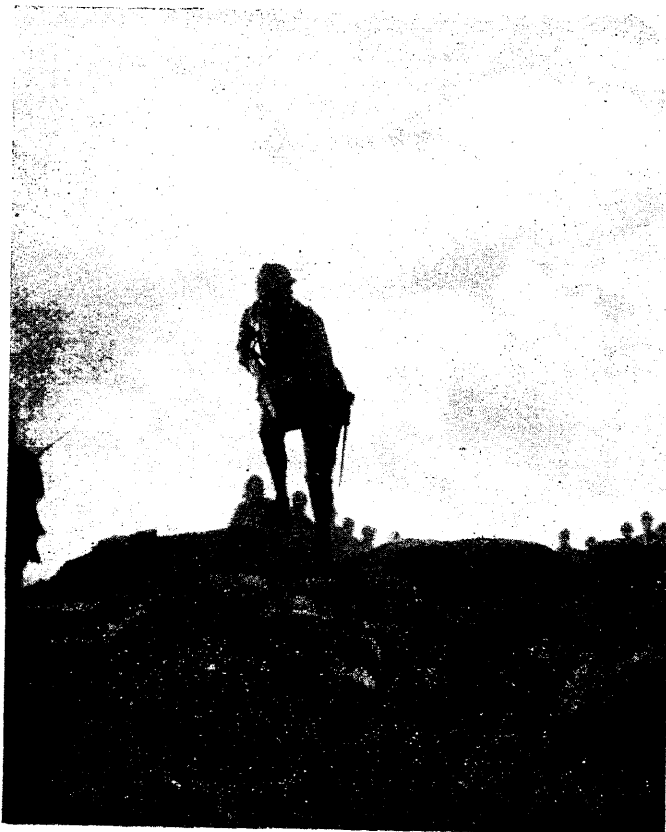
Siis siirdub suurele Vagulale, kus kalastab tundide kaupa või teeb meresõite Võru poole.

Vahel tekib temas tung Peipsi perra ja isu kõrge Kõstrimäe järele, siis ta võtab ette rännakuid Võrumaad mööda endistele koolmeisteri-kohtadele, pigistuste paikadele, mis nüüd tagant järgi tunduvad talle õige kallitena.

KEELATUD!

Elu kaevikus. Veltveebel Himmelsstoss saabub
REMARQUE'i FILMIST „LÄÄNERINDEL MUUTUSETA“

Prantslased ründavad

Sanitaarpunkt tuleliinil

Radikaalsete elementide terrori tõttu on selle rahusõbralise filmi demonstreerimine Saksamaal keelatud

Georg Naelapea

Päivikust

KA meil on ettenägelikke vaime: Tallinnas on ellu kutsutud gaasikaitse selts või midagi selle taolist. Soovitatakse gaasikindlaid elamuid, gaasimaskidega varustamist jne. On koguni ajakirjanduses vilksatunud selliseid teateid. Andku taevas seltsile või ühingule edu, sest lihtrahvas teab, et näit. Belgias toimunud salapärane massiline mürgitus olevat teatud katsetamine Vene-maal valmistatud gaaside abil võõral pinnal. Ning olevat kübeke tõtt saladuslikkude kiirte asjus, mis hiljuti panid seisma Tšehhoslovakkias auto mootoreid kauge maa tagant.

Tuleviku õudseim sõda? Kas juba 20 aastat pärast maailmasõja puhkemist? Või paljas kasulik kollitamine? Nagu maailmasõja ajal nii ka tulevikus võib suuri üllatusi ja pettumusi valmistada sõja igatsejatele — ülistatud tehnika: kuna tuleviku sõda ennustatakse peamiselt fronditagusena, siis küllap töötatakse ka vastavate vastuabinõude leidmise alal. Meil, Eestis vähemalt..

Ent mõtlevad nood ettenägelikud ka küsimusele, kuis otstarbekohaselt kindlustada rahu? Gaasimask ja gaasikindel ruum, eriti lastele, pole paha. Parem — selle kõrval — aga on armastuse külv kasvavas viletsuses ja paisuvas üldises hädas. Kas „seltskonna talad“ — meie kirik, meie erakonnad oma liidritega ja direktoritega jne. — on teinud midagi ära armastuse küsimuses ligimese vastu? Kardan, et Päästearmee kõrval üks ainus väike mees on siin oma sõrme liigutanud. Aga keegi ei pane teda tähele ega võta tema nimegi suhu, sest ta pole naaberriigist igavese rahuriigi rajaja ega mõni utopist muult alalt — ta on mees, kelle usku minagi ei kuulu.

Kas on keegi tõsiselt järele mõtelnud, mida saadab korda igapäev metod. õp. Kuum? Paljudele näljastele inimestele katab ta laua.

Tuline õigus on dr. I-I: meie ise hävitame endid aeglaselt.

*

Rahupühad... Vana-aasta lõpp... Tallinlane ja tartlane sõi verivorsti, praadi, sülti, rasoljet, konserve, juustu ja muud säärast. Söödi mehemoodi, otse venelase kombel. Ja mõnes kohas kees ammu ette tellitud laual vahuvein rängalt — katku ajal, nagu öeldakse. Sest linnade agulites valitses tõesti nälg, õhu ja arstimi puudus. Ja vaen, aulikud emandad ja isandad ning erakonnad!

Et oleksid pühad, anti lisapalkasid ja tehti kingitusi — traditsioonilisi, paljudes asutistes ja kodudes, Teistes rahuldusid vaid kõik kõrgemad härrad ise, kuna töölistele jääd võlg. Ja... Ons see kõik õige?

Nii mõnigi sai sellega hakkama, et saatis ukse tagant minema kerjuse sülelapsega. Sest et kerjus on laisk, ei viitsi töötada? Ei, sellep. et meil on olemas avalik hoolkanne. Ja töötud saavad 15,5 miljonit või enam. Kuid kui just see õige kannataja midagi ei saa, kuna tema seisukorda ei usta, ei tunta ja tema heaks midagi teha ei võida, kuna... Jne.!

Elame oma kõhule ja tänasele päevale. Pärast meid tulgu või tõesti uputus. Muidugi. Tasa ja targu võib ju nii omaette mõelda, sellest aga kirju-

tada, — see pole endale kasulik. Pole elutark. On vaenlastegi soetamine...

Lühinägelikkus ja arguski, mis räägib naha taga.

Ei saa olla vaenuks ja halbusteks pinda, kui elame vähegi kristlikult, olgu meie usutunnistus milline tahes. Ärgem vaid nõudkem kristlikku meelt väiksematelt vendadelt. Ka r a h a võib kaotada oma kõikvõimsa jõu, kui tema asemele seame armastuse külvi.

*

Juudi rahvas hoiab kokku. Ning rikas laskvat katta laua vaesele vennale, vähemalt teatud päevadel. Aga meie? Meie juures on leidunud üksainus mees, kes seda teeb kaupmeeskonna abil. Või on neid rohkem!?

Aeg nõuab ja kchustab. Iga eestlase süda olgu kuum. Muidu veereb meist ajaratas üle armutult.

Need jäävad ju vaid mõtteks, arvatagi... Ning kui mõnda loomakaitse seltsi liiget liigutab see jutt, siis ta ehk läheb alla vaese juure — loomanahkades.

*

Kui vajutada kellegi kaelal asuvale paisele, siis kannataja tõstab valukisa.

Ons tõtt pr. Mäelo referaadis!? Vaesed kannatajad! Kuhu jõuame nii, kui meile aina ülekoht tehakse! Arstid, kas t e i e ei tea meie süütust!? Ei, meie ei tohi midagi teada. Seltskond on puhas igast süüst.

Lausa tallekesed, ilmsüütuse inglakesed, kullakesed... Ei ole halli maja olemaski.

Ei ole, tähendab, ka viletsust, vaesust, nälga, vaenu. Ei ole. Ausõna, et ei ole. Kes sellele vastu räägib, see on hädaohtlik ja äraandja. —

Mis teie mõtlete: hädalisele abi anda! Teame Ameerika-onu päevi: annad paari pükse, saapaid — tema, kingituse saaja, ei lähe enam tööle! Saab kakaod, saab kõike, ja — ei taha enam töötada.

Igasuguseid on inimesi. On ka neid, kes ei varja oma paiset. Ning on neid, kes siplevad püsti hädas, aga peavad sööma kilu, juustu, saia, jooma kakaod ja kohvi. Sest nüüd ei ole enam vana aeg, kus eestlane sõi sootuks teisiti ja — oli terve.

Ja ometi — —

Kuis meie kõik petame endid päise päeva ajal — kaasinimesele silmi pilgutades!

Aga tõeline häda ometi ei vähene, vaid pigemini kasvab.

*

Tudeng oli vanasti maa-sool. Ta on nüüd tublisti muutunud. Ta ei tarvitse enam olla rahvuslane, lugeda, töötada, keeli õppida. Sest milleks? O m a r i i k on saavutatud. Nüüd võib teha ainult võlgasid — endale ja teistele ristiks. Ja nälgida kord ka. Ja oodata k u u m a südamega direktorit, kes kohakese annaks...

Vana vilistlane? Mis läheb temale korda rahvas ja selle seisukord? Peaasi kui tuleb kopikas. Ja ta ostab v a n u, s a k s a ajakirju, mõni sent kilo, klientide jaoks

lauale. Ja viskab välja vaese, kui tollel ei ole protestitud vekslit väljaostmiseks puuduvat 10 senti. Fakt.

Või siiski!? Või siiski sunnib midagi tudengit ja ka vana vilistlast ringi vaatama? Ja muutuma... nägema... appi minema...

*

Ajakirjandus? Palju tal on vaesekesel tähtsat teha: omamehe kaitsmine, teise — nojaa... juhtkirjad, ilusad juhtkirjad... abielu- ja kosjarahva asjad... päevauudised... Oh mis kõik veereb ajakirjanduse kaela! Tal peavad olema reporterid, fotoaparaadid, karrikaturistid (kes kurdavad, et on vaiksed ajad, nii et tuleb leppida mõne tavalise joonisega, millele vaja kuidagi higitada naljakas allkiri igapäevasest elust). Sõnaga — vaiksed ajad on: ei ole tarvidust kellegi külma südamesse istutada tulist eesti vennaarmastust.

Või siiski!?

Pealinna kallistes rõivastes prouadel pole veel „rahva aitamise komitees“ esinaiste kohtasid? Oo noid „karmi südame õdesid“, kes seda takistavad!

Akadeemilised naised? Ei saa aega: neil on koosolekud ja koosviibimised — noil naisadvokaatidel, naisõpetajail ja naistudengeil.

*

Hell kohvikupublik, geniaalne eesti rahva edasikandja? Oijah. Vaiki, mu päevaraamat, ning päästa mind kiusatusest midagi kirja panna.

*

Töösturid?

Kui Tegur valab midagi, egas Tallinna vabrikud ei tohi taha jääda töö ratsionaliseerimises. Ometi sisse vedada peame laskma ka midagi ning omavahel kindlasti võistleva. Sest siis ei ole tööpuudust. Kui üks äri läheb, miks ei või siis teine minna samal alal!

Meie kas ei oska näha, ei taha näha või ei tohi näha? Vist... kaugemale... ei tohi.

*

Aga kes keelab!? Kes meie siis oleme!? Kas mitte ise oma valitsejad? Kas meil on demokraatlik vabariik — tema sõna, trüki, koosolekute jne. vabadusega?

Oleme oma võimuikavatel erakonnakestel ennast nii piirata lasknud, et meil pole juttugi sellisest vabadusest, mis maksab näit. kuninglikul Inglismaal.

Ja meil ei ole seda ühistunnet olemaski, et kui näit. riik eelarvet ei saa otsotsaga kokku seada, et siis anoumselt riigile appi tõtata. Meie ei tee seda ka avalikult. Kui meie nimi kuldtähtedega trükitaks kõigile nägemiseks.

Kuis võime siis mõelda — väikestele vendadele!?

Aga — gaasikaitse selts on siiski hea asi.

*

Kohtasin neil päevil vana tuttavat — matemaatikut, nüüd „koondatud“. Ta rääkis inglise keele lektorist ja tema vaadetest vabadusele. Ma ei teadnud, et mr. P. on nii huvitav mees.

Aga siis veeres meil kõne edasi. Ja matemaatik ütles: Möödusin hiljuti turust. Poisikene oli varustunud puulusikatega, riidepuudega jne. Ning keegi naine sai neist huvitatud. Kaup sobis. Naine hakkas otsima raha. Ja korraga oli poisikene kadunud: ta seisis juba tänava teisel nurgal. Mispärast? Eemalt lähenes kordnik.

Tõesti, süda tõmbus kokku seda nähes: poisikene tah-tis a u s a l t midagi teenida. Puuasjakesed olid võibolla tema oma töö. Aga ta ei t o h i kaubelda.

Jah. Meie loome omavalitsusi. Ja laseme neil endid jälle piirata.

Mispärast takistame igapäev vaba kaubitsemist? Mispärast ei või ka keegi kaubelda kas või südaööl, kui tal leidub sel ajal müüjaid ja ostjaid. Meie selle asemel aina kisume aga endal ringi ümber kaela koomale — piiramistega.

Või hiljutised pahandused ajalehemüüjate poisikeste pärast: poisid ei võivat hilja õhtul väljas olla, sel ajal peavad lapsed tuduma, nagu head lapsed kunagi, keda kaitseb ingel. Hommikul ingliskene on katnud vaesele poisile laua ja isal-emal veerevad õnnepisarad silmist...

Juba lapsehinge istutame hirmu elu eest.

Aastate eest nägin võõrsil plakaate, millel ema ja laps. Ning allkiri: Mul ei ole sulle piima anda — prantslane võttis lehma ära.

Võttis piima ära...

Kuhu, kuhu tormatakse — pimesi!?

Ent — lõpetame tänaseks, päivik. Kui sinuga keegi tutvub, siis... Noh, öeldakse: kas sensatsioon pinnale laskunud! Muidugi, muidugi — ikka ajavaimuga kaasa.

Marta Kuus

Nõmm sügises

*Ma kõnnin siin sügisest nõmmeteed,
mu ümber on õitsemas kanarbik.*

*Ma hulgun üht ununend metsateed,
eel vaikiv ja kollane lagendik.*

*Ja südames kannan ma sügiset,
nii tõsist ja karmi ja jahedat.*

*Ma peidan endas üht armastust,
nii valuga segatult mahedat.*

Ma kõnnin ja kardan siin inimest.

*Oo, ükski on olla nii magus ja hää:
puud kohavad surmast ja sügisest.*

Ma kuulatan, kätele vajutan pää. —

Ja tunnen, kuis kaunid on sügisekuud.

Näe — kanarbik lõhnata õitsemas veel.

*Nõmm vaiksena tukub ja sarlakipunased puud —
lai lagendik kahvatukollane eel.*

Meie ministrite abikaasad

PR. STRANDMAN

PR. KEREM

PR. KÖSTER

PR. ALICE LATTIK

PR. ALICE ANDERKOPP

(Puuduvad: pr. E. Hünerson ja pr. Zimmermann)

JAAN VAHTRA

LINOOLLÕIGE

M. Wittlich

CO₂ — daami sukk

Keemiline veste

LUBATAGU esitleda — olen süsihapugaas — CO₂. Mitte kõige peenematest, kuid ikkagi lugupeetud ja paljude poolehoidu osaline. Gaas! See pole küll mitte päris täppis, sest tingitud oludest ma võin ka esineda kas vedelikuna või isegi toreda lumena. Kuid et ma olen gaasi etiketiga kõige populaarsem, siis olgu juba — süsihapugaas. Kui ehk keegi on huvitatud minu intiimsemast konstruktsioonist, siis olgu veel öeldud, et ma ei ole mitte päris lihtis indiviid, vaid koostun kahest elemendist — süsinikust C ja hapnikust O₂ ja suhtun väga sõbralikult kergemeelsele ja lõbusale vesinikule H, mis ei ole kellelegi saladuseks.

Kuid nüüd asja juure. Tahan teile jutustada neist avantüüridest, mis ma äsja õnnelikult läbi teinud. Nii siis, ühel ilusal päeval voolan ma kõrge korstna kaudu ülespoole; korsten oli kangesti kuum. Selline kuumus on väga prostoi, on mulle alati vastik, — kuid see piinlik teekond lõppes varsti, sest korruga sattusin vabasse õhk-konda, kus algas jalamaid vallatu mäng lämmastikuga ja hapnikuga. Oli äärmiselt lõbus. See nali ei kestnud kahjuks mitte kaua, sest mingi ettevaatamatuse puhul sattusin veetilga kaisutusse. Põhimõtteliselt pole mul midagi veetilga vastu — puhas, jahe, mis mulle ikka meeldib, kuid vähe liikumisvõimalust, ja siis üldse see vesi — minu maitse järele on ta ikkagi lubamatult pealekäiv ja iseennast täis. Kõige kurjem oli see, et pidin nüüd lahkuma oma õhuravilast, sest minu veetilk langes ja langes allapoole, ja mina ühes temaga. Maandusime soojal pehmel metsapinnal.

Nägemiseni! — ohkas veetilk ja kadus maa sisse, jättes mind saatuse hooleks. Olin jälle vaba, pisut väsinud ja saamatus meeleolus. Mis nüüd peale hakata? Liikudes ettevaatlikult ülespoole, kõrgemale ja kõrgemale, pörkasid kokku kuuse okkaga. Palun lahkesti sisse astuda! — meelitab mind tema. See lahke kutse paistis küll olevat kahtlane, kuid mis siis ikka, oliin väsinud ja järgnesin meelitusele.

On uskumata keeruline värk, see sile kuuse okas. Kes pole sees käinud, ei oska seda omale iialgi õieti ette kujutada. Lõpmatud torukesed, sõelad, ja rabad ja lõksud, ja muidugi igal pool jälle — vesi ja vesi. Siiski õõbimiseks päris kodune kohake. Kuid hommikupoole — oli juba pisut hilja ja päike oli üsna kõrgele jõudnud — konstateerisin äkki oma konstruktsioonis mingit õudset rebimist, tõukamist ja venitamist. Arvasin alul, et on süüdi vesi, kuid siis pidin nägema, et üks osa minu hapnikust läks minema, mis oli väga piinlik, olgugi et mulle — trööstiks — püüdis vägisi seltsida see tuntud kurameeriija — vesinik. Ja siis ma vist kaotasid ajutiselt meelemärguse.

Mis sündis edasi, paistab mulle nüüd rohkem unenäona kui kindla faktina, niivõrd oli see kõik fantastiline.

Algas pöörane askeldamine, rüselamine, liikumine ja jooksmine, esiti veel okastes, siis juba väikestes ja jämedates okstes, ja lõpuks ma leidsin enese sama kuusepuu

Prof. M. Wittlich

tüves. Ma olin nüüd kollektiviseeritud ja osutusin eeskujulikuks igava tselluloosikiukese osakeseks. Järgnevatest päevadest lähen üle vaikides, sest need olid täitsa sisuta — kadunud aeg.

Siis järgnes päev, kus meie uhkes kuusepuus läks lahti ohkamine ja kiratsemine, millist ma enne pole iialgi kuulda saanud. Ta raiuti maha, saagiti pakkudeks, veeti metsast välja. Ja mul tärkas mõte ja lootus, et nüüd ehk läheneb ka minu vangistuse lõpp. Kuid — kannatust, kannatust — nii lähedal polnud see vabanemine veel mitte, sest nüüd meie sattusime inimese kätte. See oli üks keemiatahas, kus meie pakud pidid kannatama päris toorest piina ja käitlemist. Meie, see tähendab tselluloosid, tegime selle võrdlemisi õnnelikult läbi, kuna kõik teised jürid ja jaanid, kes leidsid pakus, olid põhjalikult hävinenud, neid polnud enam olemas. Olime täitsa ükski.

Mis edasi? Oli selge, et midagi järgneb. Olime nüüd küll päris nägusa ja meeldiva ilmega, peaaegu niisama peened kui minu süsihappelumi, kuid et sellega pole veel lõpp, seda aimasin õieti, sest liiga hästi ma tundsin juba endistest aegadest inimeste trikke.

Ja korruga jälle elavam liikumine: meie ümberpaigutamine kusagile kaugemale, teise kaunistamisasutisse.

Mälestades järgnevaid koledaid sündmusi teatava hirmujudinaga, pean end tublisti kokku võtma, et mitte kaotada oma tasakaalu. Kuid mida ei kannatataks iluduse pärast! Nii siis esimesena valus operatsioon seebikiviga. Te teate vististi, milline vastik asi on see, mingi kombineeritud kondivalu, hambavalu ja südamepööritus, ja lõppeffekt on muidugi see, et vastik seebikivi — NaOH — pugus meie, puhta tselluloosi, konstruktsiooni. Sellega oli meie nägusus mokas, olime muutunud märdi-

nud massiks. Siis järgnes alles see kõige kurjem akt: korruga me ujusime väävelsüsinikus. Väävlile ma pole iialgi sumpatiseerinud, ta on vähe usaldusvääriline, ta on liiga polümorfne. Kuid see väävelsüsinik — lihtsalt šoking — juba tema lõhn! Kuid mis teha! Segamise ja sötkumisega ta aetakse meie organismi, ja siis oleme muutunud sitkeks ja äärmiselt eba-meeldivaks „ksantogenaadiks“, mis segatakse jälle seebikivi lahusega, milles võime paar päeva puhata ja filosoferida oma saatusest. Üks on selge, hullemat võib nüüd vaevalt veel tulla. Meie puhkame ja loodame paremat. Lootus meid seekord ei peta, meid friseeritakse filterpressides, vabastatakse piinlikest gaasidest, ja korruga oleme jälle viisakad — oleme homogeenne „viskoosi“ lahu. Siis järgneb ometi midagi rõõmustavat: meid aetakse õige kitsa avause kaudu happelisse keskkonda.

See on tore, on värskendav. Pooldan alati seda seltskonda. Aga veel rohkem — korruga on meie vastikud seltsilised, seebikivi ja väävel, jäljetult kadunud ja meie — tselluloosid — oleme jälle üksi, oleme neist vabastunud.

Ja milleks siis kogu see piinamine? Nojah, inimesed on ikka kavalamad kui arvad. Esiialgu olime lühikesed tselluloosi rakukesed, nüüd aga olime peenike, läikiv ja lõpmata pikk niit, mida nimetatakse kunstiidiiks. Tähendab, me oleme jälle midagi silmapaistvat.

Mis nüüd edaspidi sündis, oli pidev lõbu ja nali,

alatas liikumine rõõmustavas tempos ja mingeid eba-meeldivaid seltsilisi. Esiialgu liitusid mitmed peenikesed niidid üheks soliidses pärisniidiks, millega meie seisukord tundus palju soliidses, järgnes meie pesemine mitmetes väga sobivates lahustes, käsitlemine sümpaatsete essentsidega ja palju teisi võtteid, mis mul meelest kadunud, sest vahete-vahel tuli kannatada uimastavaid keerutamisi.

Lõpptulemuseks osutus tore läikiv niit, kunstiidi lõng.

Kuid nüüd läks asi jälle hirmus igavaks, polnud midagi näha ega kuulda, või kannatada. Ja igavus on kole.

Ometi — ühel ilusal päeval algas meie lõngas jälle mingi isesugune, palavlik venitamine, pigistamine ja keerutamine, ja siis olime korruga kujunenud imeilusaks daami sukaks. Tuli rahulik ja teinekord ka huvitav aeg, mida mäletan hea meelega.

Kuid päevast päeva ainult sukk — see pole ka mingi elu. Ootamatult ja järsku lõppes see periood — äkki tundsin tule lõhna, ja vaevalt olin seda taibanud, kui leidsin end juba oma armsaimas keskkonnas — leegitavas tules ja kirglikult vibreerivas hapnikus. Jalamaid oli minu hapnikutagavara täiendatud ja süsihapu gaasina tõusin rõõmsasti ülespoole, värskendavasse õhkkonda — otsima uusi avantüüre.

E e s t i i l u d u s k u n i n g a n n a

All: Keskel iluduskuninganna Lilly Silberg, vasakul 1. näitsik Liisa Dolgoševa, paremal 2. näitsik Eliise Steinmann

D. Palgi

Arvustus pole pailaps

TÄNAPÄEVA eesti kirjanduslik arvustus pole üldisuse pailaps. On nurisetud, kuid keegi pole siiski näidanud, missugune peab olema tõeline arvustus. Üksikasjus ei saagi siin anda ettekirjutisi, ometi võiks korraldada üldise sõjakäigu arvustuse vastu, selle asjamehe vastu, kes ise kõike ja kõiki sarjab. Sellel oleks kahtlemata tulemusi. Päris kena oleks alata mõne hästikorraldatud ankeediga, näit. nagu on seda tagajärjekalt teostanud *Looming* mõned korrad. Siis oleks teretunud, kui keegi teeks kokkuvõtte meie arvustusest viimaste aastakümnete kestes.

Nende tulekuni võiks teha aga üksikuid märkusi.

Pole vist palju eksitud, kui arvustuse aadressil kuulduva nurina üheks põhjuseks märkida eesti suurusehaigust. Oletame teadvat, kuidas on olud tolles suures Lääne-Euroopas ja leiame, et kirjanduse alal meil pole suurt, kuigi mõni tahab ühte ja teist upitada suureks. Ning arvustusest ei maksa rääkida. Ent arvustus oleb lugejaist ja kirjandusest. Meie arvustus on enamikus väiksekaliibriline, see on tõsi. Kuid üks selle põhjus on, et meie kirjanduski on väike ja lugejaskond — ei temagi või kiidelda ei suure arvu ega kõrge tasemega. Saadagu lahti suurusehaigusest, võetagu arvustust nii nagu ta on, ja siis peaks küll nägema, et meie arvustus on praegu elulisem ja lootusandavam kui mitmes kultuurriigis, kus äri valitseb arvustust.

Ka meilgi on tähele pandud, et mõned arvustajad on ajuti lasknud end äri ära osta. Araostmise hädaoht on üpris oluline, sest see ei tarvitse toimuda otsest altkäemaksu eest. Näit. Soomes ja Saksas märgatavasti on kirjastused niivõrd võimsad ja arvustajad ja ajakirjad niivõrd seotud, et arvustused peavad tulema äri meelepärased. Muidugi veavad siin kaks poolt nina pidi kolmandat, s. o. lugejat. Niisugune olukord teeb arvustuse peamiselt üheks äri teguriks; kohati võib arvustuse olla ka selles olukorras üsna vastuvõetav, kuid põhiliselt on see nähtus hukkamõistetav. Eestis on arvustajad suurel määral veel iseseisvad, vabad. Edaspidi peaks üldiselt arvustajate üheks enesehukuseks jääma iseseisvus ning kirjastused ja ajakirjandus ei tohiks lubada ostetavat-müüdatavat ega sõbra- (ja viha-) mehe arvustust. See olgu kindlaks põhimõtteks.

Kirjanduslike ajakirjade kõrval on ajalehtedel meie arvustuse arengus üsna tähtis osa: ta läheb kümnele tuhandele, ta võib teatava raamatu kõigile kõrvu karjuda, ta võib anda pidevat tööd arvustajale jne. Ajalehed ise tahavad võrutada kirjanduslikku arvustust enestest, — peale üksiku erandi valitseb ses osas juhuslikkus ja tõrjuv suhtumine. Põhjus: ajaleht on peamiselt poliitilise elu ja jooksva sündmustiku kajastaja, see aga võtab kõik ruumi. Kuid see seisukoht on vildak. Ons sport ja teater näit. laiema huviga kui kirjandus? Hea küll, pealinnas on neil ülekaal, kuid üle maa kogusummas on kirjandusest huvitatud suurem arv lugejaid kui teatrist ja spordist. On veel rida teisi küsimusi, kus antakse ruumi koguni liiga ohtralt. Sõnaga — ajalehtedes peaks ruumi olema ka kirjandusele, kui ajaleht tahab anda seda, mille järele on lugejaskonnas nõudmisi. Võib olla küll, et arvustuslik osa peaks olema teissugusem, nimelt huvitavam, sisukam, plaanikindlam, aktuaalsemgi, kuid see on juba asja korraldamise küsimus.

Ajalehe arvustus võtab enamikus oma ülesannet kergesti: tutvustada, väheke soovitada, väheke vigu ka — ja ongi valmis. See osa võiks ju olla tüsedam, meelikõitvam.

Viimasel ajal on saanud kombeks, et ajalehed toovad raamatu puhul lühikese tutvustuse kirjastuse poolt. See on ajakohane talitusviis. Võikski nii kuineda, et kirjastajad selles rubriigis tutvustavad müügilelastud töid. Tahaks loota, et nad ei tarvita ajalehtede vastutulekut kurjasti, ja kui kord on niisugune uus, paneksid

kirjastused eriti rõhku omapoolsele tutvustusele, võttes seda täie vastutustundega.

Siis võiks vabaneda ajalehe arvustuslik osa sihiliku soovitamise, „kirjanduse toetamise“ ülesandeist ja kanda ise ka suuremat vastutust. Ajalehe arvustus võiks olla siis nõudlikum, kategoorilisem, hindavam; ta võiks ka käsitleda kirjandusest väljakasvavaid probleeme ühiskondliku elu, isikuarengu, moraali, riigitunde jne. suunas ja niiviisi siduda kirjandust eluga ja viljastada elu lähtudes kirjandusest.

Muidugi seda on ka olnud seni, kuid peaks olema palju suuremal määral.

Ajalehtede arvustusliku osa väljaarenemine on meie kirjanduslikus elus väga oluline ja tähtis, kuna ainult siitkaudu võib rääkida üle maa kümneile tuhandele. Meie kirjanduslikud ajakirjad on ka edaspidi surutud vähearvulisse ringkäiku ja nende ülesanded ei ole takistuseks ajalehtede kirjanduskriitika arengule, vaid mõlemad pooled võivad edukalt teineteist täiendada.

Kui seni on ajalehed ja ajakirjad õige tunduvalt võtnud heatahtliku tooni, et aidata kaasa levikule, siis see ei taba hästi märki: sigineb üldist leigust. On aeg teha kindlat põhimõtet vahet, et üks (ja kas mitte suurem?) osa kirjandust on tarvis äritegemiseks ja lugejatele ajatäiteks, mida võiks lugeda, kohati mõnugi tunda — ja unustada. Kuid raamatut tuleb ka hinnata tõelise väärtuse järele. Üks osa aasta jooksul ilmuvast kirjandusest tuleb julgelt kuulutada turutäiteks ja lugejate ruttu-unnevaks aaviiteks (peale teiste muidugi veel sopakirjandus!). Kuid samal ajal tarvis leida ja esile tõsta need, mis vääriwad tõsisemat tähelepanu.

Alguses rõhutasin, et meie arvustus ei saa olla suur seepärast, et kirjandus ja lugejaskond pole ka suured. Muidugi on ka arvustajais süüdi. Arvustajad on enamikus seda ainult mööda minnes; mõnikord vahest selleks, et välendada oma arvamust, kuid tavalisemalt selleks, et napile sissetulekule hankida vähestki lisa. Nii ei saada süveneda. Ja ei teki isikuid, kes tundes oma võimeid anduks spetsialistina oma alale. Arvustajaid on palju, kuid pole mõnda üksikut, kes teotseks alaliselt ja oma kriteeriumi tasemest lähtudes annaks usutava ja arvestatava hinnangu aasta jooksul ilmuvale raamatumassile. Muudatused paremusele ses suunas on võimalikud.

Et arvustus pole sugugi pailaps, on põhjustatud muu seas ka murranguaiast.

O. Urgat (*Olion* 12, 1930, *Ringi ümber kriitika*) rõhutas õigusega, et on toimunud viimaseil aastail oluline muudatus eesti arvustuses: rakendatakse „puhast mõistust intuitsiooni asemel“, on kindel kalduvus asjalikkusse, objektiivsusse, taotletakse teaduslikumat meetodit. Otsitakse uut. Murranguaja vaiksed otsingud pole jõudnud veel välja kindla ja mõjuva koolini. Küll aga leidub selle voolu väljendusena üsna puhtaid näiteid.

Seni, ma arvan, on ses suunas satunud mõningaise pahemustessegi: on kaldunud käsitlema liiga kirjandusteoreetiliselt ja kirjandusajalooliselt, kusiures pole seotud arvustatav lähemalt käesoleva aja eluga. Kuid see on möödaminev nähtus ja muutub, kui peetakse silmas rohkem lugejaid. Nimelt kirjutab arvustaja laialdasele lugejaskonnale. Ta peab seda tegema nii, et lugejaskond oleks kirjutisest huvitatud. Õhkuvate arvustiste autorid tunnevad seda seika hästi, kuid asjalikkuse ja erapooleluse taotlejad on hoidunud individuaalsest tunde-elevusest ning -teravusest ja on enim iuba siis „kuivad“.

Kui need kaks poolt — 1) asjalikkus, võimalik objektiivsus, erapooleetus, kõikide asjaolude arvestamine, teatava kindla kriteeriumi silmaspidamine, intellekti ja intuitsiooni teritatud koostöö; 2) lugejale huvitavaks tegemine, lähedalt käesoleva eluga sidumine —, kui need kaks poolt ühinevad sobivaks sünteesiks, siis oleme saavutanud elujõulise arvustuse. Loomupärased arvustajavõimed võivad anda sel alusel mõjusaid tulemusi.

Eesti praeguse kirjandusliku arvustuse üks osa tun-
gib selle eesmärgi poole ja seepärast arvan, et ollakse
õigel teel.

Niisugune arvustus ei saa olla ainult raamatute
interpretööri ja, üldjooneline tutvustaja, selgitaja
ja soovitaja, vaid on märksa rohkem. Ta peab tabavalt
teost iseloomustama ja hindama. Nii saavu-
tatakse teose tõeline kvint-essents, kaalutakse kirjandus-
teoreetiliste ja kirjanduslooliste põhimõtete vaekausil ja
seotakse käesoleva eluga; hindame küll teost kirjandus-
kunstilise tervikuna, kuid suurel määral tuleb hindava
otsuse tegemisel arvestada, kuivõrd on teos väärtuslik
käesoleva aja ja elu seisukohast. Olevikuga tuleks siduda

veel rohkemgi: tuleks esile tõsta huvitavaid probleeme,
paisates teos niiviisi ümbritseva elu keerisesse ja aidata
mõjule pääseda teose aktuaalseil põhivaateil.

Meil on liiga sageli teost ainult interpreteeritud ja
kirjeldatud ning veel sagedamini ainult sisu ühekülgselt
ümber jutustatud, vähem on teost tabavalt iseloomusta-
tud ja hinnang on olnud tihti labidaga lööv.

Igal juhul sõjakäiguks praeguse arvustuse vastu on
küllalt põhjusi. Kuid ühtlasi on vähemalt üks osa praeg-
ust arvustust õigel teel ja kindlal põhjal ja suudab vist
sõjakäigu võimsalt tagasi tõrjuda, saades ise seeläbi
kindlamaks.

D. PALGI

A. T. G.

Kriitikute koosolek

O. U r g a r t (kõhatab ning koputab sõrmekondiga
vastu punasega kaetud lauda):

Kõigi maade arvustajad, ühinegem!

Lugupeetud ametivennad! *Olonis* nr. 10 l. a. avaldas
isand N. kõlvatu üleskutse kriitika vastu. Ta nõuab
meilt kas põhjalikku analüüsi või lühikriitikat, vahepeal-
sega ei lepi. Sest see olevat ersats ja hukkamõistetav.
Ametivennad! Apelleerin kõigepealt Tukla poole...

H ä ä l ü h e s t r e a s t: Tuglas polegi isiklikult
ilmunud.

U.: Mitte vahele segada sõna küsimata! Palun ame-
tivenda Hamburgi asuda korrapidamisele ja kutsekaartide
kontrollingule.

P. H a m b u r g (sõduri mundris, tõuseb omalt kohalt
esimesest reast ja vaatab tähtsalt üle koosolijate).

U.: Meie vastu on tarvitatud fašistlikku võtet. Sest
kõik tuleb lõpetada kokkutõmbamisega! Jätkuvat kahest
kirjanduskohtunikust (kus mujal, kui *Kirjanduse Seltsi*
juures!)

D. P a l g i: *Vabaharidustöö* on 1930. a. neljas esime-
ses nr-is teinud lühikriitika alal katse. Oleks soovida, et
see katse leiaks toetamist ja teostataks võimalikult täius-
likult. Seda arvesse võttes pole põhjust praegu teisal
üritada sama.

U.: Juba sinagi, Brute, purjetad N. vetes! Kuu-
leme aina etteheiteid, aga kas on keegi katsunud küüne-
väärtki asia parandada? Kas on näit. kultuurkapitalgi ku-
nagi hoolinud kriitika olukorrast ja arengust? Seda
mitte, aga kultuurkaotiali nahkapanekus on jõutud küll
juba kriitikatki süüdistada.

P.: Faktilise märkena tahaksin vaid öelda, et kõnes
on hädaabinõu leidmine. Teostatavam oleks kas või kom-
isjon hasomini juures, kes teatavil motiividel soovit-
aks ja hülgaks kirjandust.

U.: Ametivend, kas oleme siia kokku tulnud N. ette-

panekul arutama ning otsustama, millisele osale alla van-
duda? Oleme kokku astunud tõusva kirjandusfašismi
vastu! Meie kirjanikud on juba uhkeldanud sellega, et
nad kirjutaks ka siis, kui neil kirjanduslikust tegevusest
poleks vähematki ainelist tulu. Aga kriitikud on sellises
„kangelaslikus“ olukorras niikuinii juba aastaid ilma
uhkeldamata.

H a m b u r g (imestunud J. V. Veski ees): Palun
teie sissepääsukaarti.

K ü r m i s t e: Küsimiseks: Milline on isand N. ilma-
vaade? Ma ei tea võtta seisukohta.

U.: Palun rahu. Sõna on järjekorras Bernhard
Lindel.

B e r n h a r d L i n d e (pikaldaselt): 19.—23. sept. pida-
sid teatri-, muusika-, filmi- ja raadioarvustajad IV. rah-
vusvahelist kongressi, mille eelmine kongress l. a. Buka-
restis oli püüdnud käesolevale. Eestist võttis kongres-
sist osa B. Linde, kes valiti põhikirja väljatöötamise ja
eri maade arvustuse olukorra selgitamise sektsioonide
määraliseks liikmeks. Teised valitud sektsioonid, nagu
arvustajate õigusliku olukorra seadusandliku fikseerimise,
arvustuse olukorra eri maades selgitamise ja arvustuse
uute alade sektsioonid...

U. tahab teda katkestada. Parajasti avanevad ukсед
ning sisse astub mitu tõsist meest —

B j e l i n s k i, D o b r o l j u b o v käevangus, B j ö r n-
s o n, B r a n d e s... (Seisatuvad ja vaatavad küsivalt
koosolijate poole).

M a r t a L e p p (ümber pöördudes, kiljatab): Sa püha
urituli ja Taara hiisi! Juba vaimud virguvad!

U. (juhataja kohalt, pea norus, lahkudes): No jaa...
Ikka käi ringi, eesti kriitika, ümber oma häda ja vile-
tuse. Ja nüüd vaikigem, sest: Meie kirjanduslik kriitika
ei ulatu hääli juhul kõrgemale püüdlükust asjaar-
mastusest...

„Lauluisa ja Kirjaneitsi“

Kui tõsiasja tuleb konstateerida, et meil poliitikat ei
aeta üksnes majandusasjades — ka kunsti- ja kir-
jandusküsimuste jälgija paisatakse säärestesse
„vesivärvate keeristesse“, et temal äärmiselt raske on
orienteeruda ning tabada tõtt siingi — kodanikul, kes ei
tunne telgitaguseid ja isikute omavahelisi intriige ja
vahekordi.

Minu ees on praegu kolm arvustist. Üks neist käib
ühe epigrammide kogu kohta ühes Tallinna lehes. Lugegu
seda arvustist kes tahes ja mõeldagu sealjuures epigram-
mide autorist, mida keegi tahab ja teab temast ja tema

ilmavaatest ja seiklustest — üht peame tunnistama, et
toodud arvustis pole arvustis, vaid on mingi arvete
õendamine avalikkuse ees. Milleks anda lugejale sää-
raseid palasid? Kui autor on andnud halbu epigramme,
siis tõendatagu nende väärtusetust. Või kui on epigram-
mid kellelegi haavavad jne., siis võetagu vastutusele
autor. Või ärgu räägitagu temast üldse, kui ta seda ei
peaks väärima. Aga meie peame tingimata luge da
saama — vastuataaki.

Meie arvustiste pärlid aga on — üks 11. skp. *Päeva-
lehes* ja teine samal päeval *Kajas* — Arthur Adsoni näi-

dendi *Lauluisa ja Kirjaneitsi* ettekande puhul *Estoonias*. Loetagu vaid kas või järgmisi väljavõtteid kummagi arvustistest.

Üks arvustaja kirjutab muuseas:

„Kõnealune kirjatükk on kindlasti kõik muud kui näidend ja selle ainsaks vooruseks võiks nimetada vaid seda, et selles on käsitlust leidnud sellised suurused, nagu Kreutzwald ja Koidula. Kuid see käsitlus on niivõrd igav ja saamatu oma sõnastuses, et selle ettekanne oleks olnud õigustatud mingil koolipeol ja sealgi oleks pidanud nõudma kirjandusloo õpetaja üldtuntud asjaolude ümberjutustamisel suuremat täpsust, või jälle kui võtta kirjutist mingi ilukirjandusliku teosena, siis isikute omapärasemat iseloomustamist...“

... Selliste lavateostega näitlejate piinamine peaks ühingu poolt keelata.“

Nii. Ja nüüd teise lehe arvustaja sõnad. Peale muu tema kirjutab sama näidendi sama ettekande kohta:

„Reedel oli *Estoonia* teatris haruldane õhtu. Kui palju meie oleme sealt tulnud tagasi küll tühjalt, küll pettunult, küll ükskõikse! On olnud häidki näidendeid ja ka head mängu sarnaseil korral, aga see pole meile ikka alati teed südamesse leidnud, pole hingele kõnelnud külalt soojalt ja küllalt omaselt. Võõrad vilud tuuled on siis puhunud tühja saali nukras igavuses ja nii ebamugav on siis olnud.“

Nüüd oli midagi teisiti, ja hoopis teisiti, kui mängiti *Arthur Adsoni* algupärasest näidendist *Lauluisa ja Kirjaneitsi*. Vaadake, tüki meie mineviku kõige kallimat oli siin meie ees ja oli ilusti ning südamliselt, ja see valgus saali sarnase õrna haaravusega, mis südamed pani tuksatama ja mõtlemise tegi puhtaks ning hinge hellaks. Kunas oleme tulnud teatrist, kõigil südames pühapäevlikult äraseletatud rahu, koos mingisuguse paremakstegeva rõõmutundega! Kõik peaaegu viimseni, ja paljud ka need, kes läksid sinna, kartes suurimat pettu-

must! Inimestel silmad särasid — kas lustist, või väimustusest, mis keeb üle? Ei, vaid vaikne oli see sära, ja vaikses säras peituvad veel paremad elamused.“

Ning edasi ütleb sama arvustaja, tuntud idealist:

„Publikut oli saal tungil täis. Nende hulgas palju õppivat noorsugu.“

Ka valitsuse-looohis oli seekord elavust. Loodan, et seda elavust jätkub veel kaua. Publiku hulgas nägime ka neid, kes kord isiklikult Kreutzwaldiga kokku puutunud. Nii näiteks auväärt prof. H. Koplit, G. E. Luigat ja teisi.“

Mis see tähendab!? Otse risti vastukäivad otsused!

Maitsete üle, öeldakse, ei vaielda. Kuid lugedes ülaltoodut on minule selge, et üks on arvustanud — võib-olla mingi paha meeleolu mõjul — Adsoni näidendit mitte ainult kui nõudlik nautija: tema loomulik pilkesoon on rängalt liiga teinud autorile. Võib-olla on see sündinud alateadlikult. Pahem oleks, kui see on sündinud sihilikult — mitte vahest niivõrd Adsoni pärast. Ma ei taha kedagi süüdistada ega kahtlustada, küll aga on aeg nõuda, et meie arvustaja ei räägiks arvustises kõrvalistest asjadest (nagu näit. sellest, kuidas Adson peale käinud *Estoonia* teatrijuhatusel, et võetagu ometi etendusele tema näidend jne.) ega sunniks oma liiga isiklikku arvamust ja seisukohta teistele peale: ka arvustaja võib eksida. Ja kahju teha võib-olla ometi küllaltki vastu võetavale ja tarvilikule teosele.

Oletame aga, et mõlemad pooled on liialdanud, nii et õige on — vahepealne seisukoht: on näidendis suuri ebavoorusi, on aga ka väga tervitatavaid nähteid, tema olemasolu õigustavaid asjaolusid. On see aga nii, siis ei või anduda vaid mahategemisele!

Millal ometi, vähemalt kunsti ja kirjandust puudutavates kiisimustes näeme selle päikese pilve alt väljapääsu, mida oleme õigustatud ootama!?

G. N.

FR. R. KREUTZWALD, LYDIA KOIDULA JA J. W. JANNSSEN

A. Lauter, E. Villmer ja P. Pinna A. Adsoni näidendis *Lauluisa ja kirjaneitsi* (*Estoonias*)

Bernhard Linde

Tallinna kunstikirj

JÕULUDE eelne aeg pole meil kunagi olnud kuigi tihe loomingulisest pinevusest või selle tulemustest, väljaarvatud ainult kirjanduslike teoste ilmumine, mis kuhjununa ühele ajale matab nagu kõik teised kunstid oma üliküllusse.

Teatri alalt oleks nimetada detsembrikuust *Estonias Patuoinas*, soome parima följetonisti lõbus naljamäng, mis ei avaldagi nõudlikkust kunstiväärtuslikkusele, kuid väärilis erilist tähelepanu meie laval selle tõttu, et selles Hugo Laur andis oma parima osa nimitegelasena. Hugo Laur oli algusest lõpuni meisterlikult viimistlenud oma osa, tõendades veel kord, et see näitleja on keskmise põlve suurim lavakunstnik *Estonia* laval, kes on aga seni kuidagi puudunud temale kuuluvat esikohalt.

Jaauari alguse esietendustest oleks nimetada *Estonias A. Adsoni Lauuisa ja Kirjaneitsi*, mille lavastamisele oli teater pannud erilist rõhku, et kuidagi puhuda sisse hinge sellesse tekstilt täiesti ebaõnnestunud teosele. Olid mobiliseeritud paremad näitlejad, — Pinna, Villmer, Lauter, — lavastajana Kompus, tellitud Võrgult erimuusika, määratud harilikud, mitte esietenduse hinnad ja välja tsiteeritud juba esietendusele kõigele vastuvõtlik õppiv noorus keskkoolidest. Teatud määral andis see eeltöö ühes asjaoluga, et laval kujutati meil esmakordselt selliseid üldtuntud inimesi, nagu Kreutzwald, Koidula ja Jannsen, ka tagajärgi. Pinna Jannseni osas oli parim kujult, maskilt ja miimikalt, Villmeril õnnestus paaris kohas tabada Koidula loomingule iseloomulist kangelaslikku joont, nagu näiteks Võru kohvitandega kohtamisel ja Koidula isamaa laulu deklameerides. Lauteril aga ebaõnnestus Kreutzwaldi kuju, kellele oli külge poogitud liialdatud sentimentalismi, nagu rikkus sama asjaolu Koidulagi ilme ehtsust.

Draamastuudio teater tõi Tallinna jaauari aluks oma ringreisudel juba mitmes kohas palju mängitud L. Andrejevi *Mõtte* dramatiseeringu, mis mõis laval tõepoolest mõttetuseks, nagu tähendas üks kohalik arvustaja. Ei olegi mingit mõtet serveerida meile juba oma draamadeski ebadramaatilise Andrejevi veel ka tema iustus-tava proosa teose järele dramatiseeringuid, mis on ikkagi vaid kahvatu helk Dostojevski suurest psühholoogismist. Lavastatud teoses oli Rudolf Klein oma peaosas tõeliselt jõuline ja haarav oma mängus.

Läinud aasta viimane kuu pärandas meile rahvusvaheliselt piinliku sündmuse: Anna Pavlova külustusloa andmise ja selle tagasivõtmise sise- ja kohtuministri poolt. Selles loos on pea kõik meie lehed oopereerinud *Estonia* teatri informatsiooniga, mis oli aga sihilikult ühekülgne. Läbirääkimised Anna Pavlova voliniku ja *Estonia* vahel katkesid põhjusel, et esimene soovis esimeste platside hinnaks 10 krooni, kuna aga viimane oli nõus 8 kroonilise hinnaga. *Estonia* saali suuruse ja kavatsetud järg-

miste kohtade hindade juures oleks see 2 kr. vahe moodustanud umbes 1000 kr. Kuna kokkulepet ei saavutatud, pöördus Pavlova volinik mujale ja sobis siis kokkuleppe *Grand Marinaga*, milles kunstnik oleks esinenud alates 8 kroonilisest esimese koha hinnast, kuna saali suurem platse arv oleks andnud soovitud vahesumma. Siis algas *Estonia* oma sissisõda ja minister võttis tagasi oma antud loa, kui Anna Pavlova ei esine *Estonia* ruumides. Kui meie majandus ei kannu Pavlova külaskäiku, siis ärgu antagu talle siiasõidu luba, kuid kord andes ei tule seda tagasi võtta ja narrida sellise rahvusvahelise kuulsusega kunstnikke! See pole isegi Eesti ministri väärne samm! Niisugune narrimine võib mõjuda väga ebasoovitavalt meie kultuurilikkuse nimele. Tuletatagu meele ainult seda janti, mis meie mineviku siseminister tegi krahv Hermann Keyserlingi vangistamisega, ja sellele järgnenud käiku Kanossasse. Kuigi Anderkopil ei tule teha oma resolutsiooni kirjutamise pärast sellist matka, nagu Lattikul oma ajalehe kirjutise pärast, aga võrdsed ning väärised on küll mõlemate teod.

Estonia teater aga kasutas soodsat olukorda ja hakkas nõutama enesele välisartistide ainuõigust ja tööerakonna lehe teate järele olevatki siseminister andnud edaspidi otsustamise välisartistide Eesti sõidu üle erilise toimkonna kätte, mis koosnevat sellistest asjatundjatest, nagu maskita estoonlased direktor Kasemets, Harald Vellner, Otsing ja Veelman ning nimeliselt konservatooriumi esindaja, kuid tõeliselt samuti *Estonia* valitsuse liige muusik Tamm ja haminist samalaadne estoonlane G. Ney.

Seda välisartistide proovimise toimkonda oleks võinud täiendada *Estonias* veel ühe „eriteadlase“ võrra. Paar aastat tagasi tuli *Estoniasse* pakkuma oma tööjõudu noor neiu. Selle võtnud vastu rühmake selle teatri „tegelasi“, kellest keegi R. mänginud direktori osa, ja pärast karistanud toleaeagne direktor R-i ja tema kaasläsi selle noore neiu teatri ruumides vägistamise eest. Nüüd on uus direktor seadnud sama R-i oma usaldusmehena koori mingiks ülemaks või kümnikuks, kelle ülesandeks olla otsustada kooriliikmete kommete ja andekuse üle. See R. on hakanud tegema märkusi isegi vanemaile lavakunstnikkele, kes temale ei allugi. Koor oma koosolekul nõudis ühel häälel sellise ülemuse kõrvaldamist, erandina üks hää, mis tuli isikult, kes on samas teatris hakkama saanud pea samalaadsete vempudega. Koorile on alguses antud lubadus vabastada teda R-ist, kuid hiljem on loobunud sellest lubadusest. Selline on *Estonia* sisemine õhkkond, mis vajab karjuvalt tervendamist ja sellepärast ka R-i eemaldamist oma praeguselt kohalt.

Aga kas *Estonia* ei soovitaks R-i ministri Anderkopile määramiseks välisartistide proovimise toimkonda? Ehk sobib ta sinna asjatundjana?

B. LINDE

Ed. Ole

Kunstirahva muredest

LÄBI on tänavune kunstihooaeg oma suuremate paraadnäitustega. Jälle jagasid arvustajad kiitust ja laimust, tegid kokkuvõtteid ja tõmbasid sihtjooni — igaüks muidugi oma enese maitse ja parema arusaamise seisukohalt. Nii nägime ja kuulsime meie oma kunsti niioeldada ideelist külge.

Kuid ei või ka unustada teist — see on kunstnikkude majanduslikke muresid, sest ükski kunstnik ei saa elada ainult õhust ja armastusest. Kunstnik vajab tarvitajat, kunst — rahvast. Kunstielu tõus või langus on

olnud alati ühenduses rahva, s. o. tarvitajaskonna majandusliku kandejõuga.

Elame praegu raskemal majandusliku depressiooni ajajärgul, mis muidugi ei ole jätnud mõju avaldamata ka meie kunstnikkonnale ja kunstile üldse. Juba ongi meie kunstiperes puhkenud tõsisemad rahutused. Mis sünnib kunstiorganisatsioonide kulisside taga, seda me muidugi ei näe, kuid sellestki, mis sealt on pudenenud ajalehtede veergudele, tundub, et õhk on täis dünamiiti. Ja nagu ikka, on süüdi kõigepealt rahvas, kes ei olevat

küllalt kunstihuviline, raiskavat raha tühjade asjade peale, ei omandavat kunstitöid jne.

Võib-olla on neis süüdistusis ka osalt tõtt, kuid rääkides kunstitarvitaja puudumisest ei saa vaikides mööduda ka kunstnikkonnast endast. Mulle näib, et kõike süüdi ei saa siiski veeretada rahva kaela, sest paljus on süüdi kunstnikud ise oma loiduse ja saamatusega. Ei ole osatud rahvast kaasa tõmmata. Võtkem näiteks kas või too suurelt kavatsatud kunstnikkude kutseorganisatsiooni loomisluu. Kui palju ilusaid sõnu räägiti selle organisatsiooni tarvilikkusest! Palju kultuuritahtelisi seltskonnategelasi oli valmis oma nõu ja jõuga asjale kaasa aitama. Kuid kutseorganisatsioonist ei saanud siiski elulooma. — Kord unistati ka oma näitusehoonest, oli juttu isegi oma ühisest kodust, oma kunstikauplusest jne. Need kavatsused on aga jäänud lihtsaiks unistusteks, sest eesti kunstnik näib olevat liiga eluvõõras säärase ettevõtete teostamiseks. Kunstnikkude loiduse ja ükskõiksuse arvele tuleb panna ka see, et koolides on vähendatud joonistamise- ja laulutunde niivõrd, et kunstihuvilise noorsoo esteetiline kasvatamine on muutunud väga küsi-

tavaks. On hingusele läinud ajakiri *Taie*, mis oli kju-tava kunsti propogandaabinõuks.

Selle asemel aga, et oma killustatud jõudusid koon-dada ja tehtud viga parandama hakata, on meie kunstni-kud asunud uute organisatsioonide loomisele: igasuguste meelituste ja lubadustega on juure kistud mitmesugust elementi, ka niisuguseid, kel pole tõelise kunstiga mi-dagi ühist. Peaasi — kui aga saaks vallutada Kultuur-kapitali kants.

Kui see asi säärase tempoga ikka edasi peaks are-nema, siis on meil varsti igas külas üks käratsev kunsti-ühing, kel oma esindus Sihtkapitali valitsuses. Kuhu meie sedaviisi jõuame, on kõigile selge.

Kui teatavates ringkondades on alati püütud rõhu-tada ühe või teise kunstiorganisatsiooni tähtsust, siis är-gu ometi unustatagu, et kunstiväärtuste tõelised loo-jad on siiski üksikud isikud — mitte ühinged, ja et kunst vajab rahulikumat õhkkonda. Seepärast ei oleks vahest halb, kui kunstirahvas usaldaks selle närvesööva Kultuur-kapitali valitsemise ministriumide hoole ning pühen-daks rohkem aega kunstile ja kunstitarvitajale.

Henr. Visnapuu

„Vanemuise“ teatri 1930. a. hooaja viimne sõnalavastus

Viimane sõnadraama lavastus *Vanemuises* ei lisanud käesoleva hooaja saavutatud artistlikule tasapinnale enam uusi väärtusi ega võite. Nõnda jäävad hooaja kõrgema-tena saavutistena maksma Ed. Türgi lavastatud *Salome* ja direktor Mettuse lavastatud *Mirele Efros*.

Hooaja kunstilise taseme kokkuvõttes võib öelda, et *Vanemuise* teater ei ole läinud tagurpidi, vaid on pige-mini teinud teatavaid edusamme. Edusammuna võiks märkida näitlejate mängu alistamist lavastajate poolt, vastandina n. n. pildilavastusele, ning suurema rõhu pa-nemist režiile ning koosmängule. Arvesse võttes *Vanemuise* ainelist ja kunstilist kandepinda, teatavat saatus-likku näitlejate koosseisu ning publiku püstpäiset teatri võõrdumist, tuleb olla rahul *Vanemuise* hooaja saavu-tiste kokkuvõttega.

Repertuaari koostamise mõttes ei ole, kahju küll, *Vanemuisel* olnud õnneliku kätt. Näidendid on olnud kas kordusnäidendid-uuslavastused või vähema aktuaalsuse ning keskmise väärtusega teosed. Algupärast uudisnäi-dendit *Vanemuisel* ei ole õnnestunud saada. See kahtle-mata ei ole tiivustanud publiku huvi *Vanemuise vastu*. Algupäraseid näidendeid ei saa aga teater ise välja mõelda, neid peavad kirjutama kirjanikud. Seni aga, kuni hea näidendi tasuvus on väike ning puudub näite-kirjanikkude kaitse maa- ja linnalavade varguse vastu, ei ole loota hoogsat näidendite produtseerimist andekate kirjanikkude poolt, väheväärtuslikku näidendiprahti aga ilmub meil ohtralt, mõned neist on isegi auhindadega kroonitud.

Pühadeelse sõnalavastusena *Vanemuise* teater tõi B. Shaw *Armatseja*, mille kirjanduslik väärtus ei ole eriti suur ning mille aktuaalsus on juba minevikus, eriti selle näidendi kallaletung Ibseni-vaimustusele Inglismaal. Kuigi Shaw oma *Armatsejas* naeruvääristab näilist kange-

laslikkust, loob häid tüüpe ja situatsioone, ta siiski aitab end tihti vanakomöödiliste võtetega. Shaw' ideeks on teha arusaadavaks vahet armastuse ja armatsemise vahel. Armatsejal on armastus elukutse, sport. Ta siirdub ühelt objektilt teisele. Armatseja usub end küll armastavat, ta veenab armastusobjektigi, kuid armatsemine ei ole püsiv. Sügavama iseloomuga naine mõistab seda ning keeldub abiellumast sellise mehega.

Shaw' komöödia sisuks ongi ühe meesarmatseja abi-ellumiskavatsused viimsena esilekerkinud armastatud nai-sega. Enne abiellumist aga on tarvis saada lahti vanust armastusist. Siin armatseja pörkab takistuste vastu. Ise-meelne ja kirglik Julia Graven ei taha taganeda. Armat-seja loob intriigi, mille tulemus on juba abiellumine elukogematu ja saamatu õpetlase Paramore'iga. Näidendi kestusel uus armastatu Grace Tranfield on õppinud tundma armatsemise olemust ning loobub abiellumast ar-matsejaga. Komöödia teeb komplitseeritumaks vana su-gupõlve isade segamine armuintrigi.

Kõigele vaatamata Shaw' *Armatseja* on veniva tege-vustikuga ning ebaselge.

Lavastus ja näitlejad ei suutnud peletada seda iga-vusetunnet. Ed. Türk mängis hoo ja artistlikkusega, kuid armatseja Charteris ei ole Türgile sobiv osa. Türk ei suutnud usutavaks teha, miks naised temast olid nii võlutud. Pr. Türk Julia osas oli lähem antud osale, kuid ta oleks pidanud võtma kõrgema astmestiku. Kõr-valistest osadest mängisid korrektilt, kuid mitte vaimus-tavalt ja kaasakiskuvalt pr. Teetsoff (Grace), Sunne (dr. Paramore), Ratassepp (Julia isa, erukolonel), Pöder (Grace'i isa Robertson) ja Suvorova (Julia noorem õde, mehelikem naine *Ibseni Klubis*).

Koosmängus häireid ei olnud. See on lavastaja teene. Näidend saavutas keskmise menu.

A. Taari «Emake maamuld» Vanemuise teatris

JUBA alguses võrdlemisi ebaõnnestund päalkiri, pretensioonidega, aga pretensioone mitte õigustav sisuliselt. Emake maamulla idee jääb väljaarendamatuks ning ilmneb vaid mõnes sentimentaalses monoloogis.

Teiseks oskamatult ja saamatult disponeeritud lavaliselt. Esimene vaatus on käsitatud revüüliselt, jääb miljöö pildiks ilma sidumata järgnevaga ideeliselt kui tarvilik. „Tarkuse ja õpetuse sõnad“ tunduvad naiivsetena vahelekiilutistena näidendi dünaamilises arengus. Üldiselt kirjutatud A. Kitzbergi enne *Tuulte pöörises* ajajärgu tasemega ning võtetega. Aga kõigele sellele vaatamata oma kodumaaline õhustik ja soojus edasi antud, eriti Kõrgemäe vana talunikkuude paari käsituses. Siis mõned hääd koomilised tüübid, näiteks näitsiku Leeni tüüp.

Lavastaja kahtlemata on päästnud selle rahvatüki oma režiiga, tüüpide kujutamise ja võibolla ka kärpimiste ning iseloomustamise lisandustega. Nõnda saabus näidend lavale vastuvõetavana ja talutavana ning jättis kodumaalise ning aktuaalse aine tõttu rahuldatud tundmuse rinda, nagu millestki omasest ja lähedastest.

Näidendi idee on agiteerida koolitatud laste tallu tagasiminekut. Nõnda näemegi viimses, kolmandas vaatuses, et korporandist perepöeg, kes oma trusillatamisega on viinud Kõrgemäe talu kuristiku äärele, läheb tallu tagasi ning lubab pühendada kogu oma noore jõu selleks, et saneerida Kõrgemäe talu ning hoida ta alles sugukonnale. Tõukejõuks selleks on ideaalne naisüliõpilane, kes teenib omale ülalpidu õmblemisega. See üliõpilane Viigi Vallen (väga kunstlik nimi!) läheb Kõrgemäele suiliseks, et parandada oma tervist armastatud emakesel maamullal, aga terve parandusega koos on ta pöörnud õigele

teele ka noore perepoja, korporant Hugo, kes loomulikult on armund Viigisse.

Näidendis on valgused ja varjud reljeefselt jaotatud hääks ja pahaks, just nagu vanus näidendeis. Linnainimesed seisavad varjupoolel, maainimesed valguses.

Näitlejate mäng oli kooskõlastatud lavastaja Ed. Türgi poolt, kuigi lavastaja oleks pidand näidendi huvides kärpima rohkem ning retušeerima autori poolt säetud valgustuskontraste. Nõnda ei sobind esimese vaatuse operetlikkus sugugi näidendi järgneva osa realismile.

Näidendi antud raamides ja osalt segatudki näidendi sõnalisest materjalist näitlejaid tuleb kõiki mainida kiitvalt. Eriliselt kaunis paar oli Kõrgemäe vanapaar Ratassep ja pr. Reiman. Üks vähesõnaline kindel valitseja majas, kelle arvamised suure armastuse ja soojusega valatakse sõbraliku perenaise poolt ohtrasõnaliseks jutuks. Kui see paar sai kätte õige tooni, siis neid oli lust kuulda. Kähjuks autor, kuigi ta neid oli eluliselt näinud, ei annud neile suurt midagi öelda. Noorpaar pr. Teetsoff ja H. Piller (Viigi ja Hugo) kannatasid autori saamatuse ja naiivuse all juba palju rohkem. Nad olid sõnamaterjaliga nõnda seotud, et nad ei saanud arendada mängu nii õigejooneliselt, kui nad seda nende poolt loodud kujude ja võimete seisukohalt oleksid suutnud. Hää sõnamaterjali juures Piller kindlasti oleks pakkunud meelejääva osa.

Kõrvalisist osist tõmbas enesele tähelepanu Suvorova Leeni osas ning pr. Türk Mari osas. Sunne närukaupmees oli hää, tal juhtus ainult viperus, et piilupart puhus ka siis, kui see oli võetud ära suu veerest. Teiseks piilupart ei mängi nii laialistes intervallides.

HENR. V.

Märkmeid muusika alalt

Muusika oskussõnade toomisest

Muusikalehes soovitab L. Neuman hakata arutama sama lehe veergudel muusika oskussõnu järgmisel kujul: „Üks teeb ühe ettepaneku, teine teise, üks paneb harutamisele ühe, teine teise võimaluse.“

Mis niisugusel teel saavutatakse, on raske ette öelda, aga eluline mõte puudub siin igatahes. Kui muusikaleht selle „harutamise“ ainult oma ruumi tahab täita, siis on ju soovil ükski oludest tingitud pind; muud otstarbekohast aga ettepanekus ei paista olevat.

Terminoloogია lõpliku fikseerimise puhul kõigepäält moodustatakse toimikond, kes teeb võimalikud kaalutlused ja esitab tulemused vastavale pleenumile seisukoha võtmiseks (muidugi suuliselt). Ajakirjas küsimuse sõelumine tähendaks lihtsalt ruumikulutust mustandite trükkimisega „mis läheb kalliks ja tõrjub välja muu aktuaalse. Lisana võimalikkude vastavate ettepanekute tegemine tooks lugejaskonnale kaasa soovimata segadusi. Teine mõte juba oleks töötulemuste valiku levitamine ajakirja kaudu.

Missugune ilme arutamistel võib olla, aimame L. Neumani poolt soovivaaldustele lisatud esitistest. Siin äsjaärgeanud oskussõnade toomise pioneer korrutab mõisteid lihtmeelse õpetlikkusega.

Loodetavasti on juba ammu selge, mis tähendab muusik, kunstnik, helikunstnik, vabakunstnik (!), dirigent, regent, artist, virtuoos jne. Kui kellelegi teeb lõbu küsitleda *Muusikalehe* toimetust mažöör—mažoor—madžoori või dirižöör—dirigent—dirižent—diridžendi suhtes, siis ei tarvitse veel sisemist kirjavahetust muuta tolmutamiseks trükkisõna kaudu.

Eks ole laulja igati, kes laulualal teotseb; spetsialiseerunud jõudu nimetame laulukunstnikuks, mitte kunstlauljaks (nagu: kunstratsutaja, kunstuisutaja, kunstlendir jne).

Lauluõpetaja on see, kes õpetab laulmist (mitte koorilaulu); koolis teostatakse muusikaõpetamist laulu kaudu. Professor tähendab üldse õpetaja kvalifikatsiooniastet.

Terves L. Neumani esitiste reas valitseb segadus ja targutav joon, millele ei saa tõsiselt reageerida. Kui niisugusele materjalile mõeldakse edaspidi ruumi anda meie ainukeses ja esitusajakirjas ning seda koguni rasvase trüki ja kalli honorari juures, siis on jällegi põhjus küsida: keda meie teenime?

Ühest ametlikust kirjast

Tartu muusikakooli pedagoogika-nõukogu saatis möödunud õpilaskontserdi puhul kohalikkudele ajalehtedele kirja, kus tehakse ettepanek nende esinemiste kohta mitte sõna võtta.

Juba aastate jooksul oleme võinud märgata silmnähtavat huvi langust publiku hulgas muusikakooli õpilaskontsertide vastu. Selle põhjuseks tuleb tähtsal määral pidada asjaolu, et kool oma tegevuse liialt tõmbab nelja seina vahele ja avalikkude väljaastumistega nagu sunnituna näib esinevat. Kuna kontakt õppeasutise ja publiku vahel juba niigi nõrgaks on jäänud, paistab imeilikuna, et ajalehtede vaikimasundimisega isoleeritud seisukorda veelgi püütakse süvendada.

Kui meil oleks tegu rea isikutega, kes enda riisikol pretensioonideta teostavad muusikaõpetamist, siis võiks ju küsimusest osaliselt vaikides mööduda. Ometi näeme muusikakoolis asutist, kuhu anname toetussummasid ja sihime seltskonna tähelepanu ning usalduse. Järjekult peaks siin avalikul arvamisel olema suurem sõnaõigus kui erategevuse puhul.

Muusikakooliga ja tema tegevusega võib seltskond lähemalt puutuda kokku just õpilaskontsertide kaudu, seepärast peaksid need esinemised andma läbilõike koolitööst, aga mitte nihkuma kontsertlava raamistiku poole.

Hariliku kontserdi ja õpilaste ülesastumise vahel on suur samm maad, kuna esimene sihhib kunstiküpsusele, teine aga esitab koolitöö näituse ning pakub arenemise skaala madalamast kõrgema astmeni. Seepärast pole õige, kui kool järjekindlalt paneb kontserteerima vanemad õpilased, kes juba niigi avalikult esinevad ja isegi piiritaguseid lavu julgevad kasutada. Siin ei jää tulemata ka ühede ning samade õpilaste sagedam kordumine.

Milleks sisaldab kava rea pikki töid, mis võtavad enda alla suurema jao ajast ega lase õpilastel rohkemal arvul kasutada praktikavõimalusi. Pikkadele teostele

sagedasti seltsib veel liigne raskus, mis braveerimise asemel äpardumistega loob kuulajas kahtlusi kasvatuslikkude sihtide arvel. Koolitöö on eeskujuline, klassiline, seepärast tohivad õpilased esineda vaid sellega, mille nad on omandanud kõige kindlamalt. Ka väiksem ja lihtsam pala vastavas arenemiseastmes pakub publikule enam huvi, kui ülekoormatud pingutustega vaevlemine raskustes. Koolis leidub nii algajaid kui lõpetajaid, seepärast võib kergem ja kaalukam seista omal kohal. Ei läheneta nende esinemistele ju puhta kunsti mõõdupuuga, vaid soovitakse näha noorte tegelikule muusikaelule arendavat tööd. Igale õpilasele juuretähendatud kursus hoiab ära eksimise liigse nõudmise mõttes; samuti võime ka pilku heita kooli hindamisnormidele.

Kõigest sellest on seltskond huvitatud ja õigusega, kuna ta kannab kulusid ja kasvatab enda noorust. Kahtlemata tõusebki huvi kooli vastu märksa enam, kui kool ise püüab lähemale astuda seltskonnale ega katsu avaliku arvamise sõnaõigust sundivate vahenditega piirata miinimumini. Mis puudutab üldist kasvatuslikku külge, siis soovitame ettevaatust kõigile, muidugi ka koolile endale.

Ed. Visnapuu

Võõrsõnade kirjutamise küsimus

Toimetusele on kirjutus saadetud (hra Edgar Kuusik: *Ilusama kirjaviisi poole...*), kus tehakse ettepanek, et võõrsõnades tuleb pikad vokaalid kirjutada ühekordse tähega (nagu algekeeles), kuigi need eesti keeles häälduvad pikalt, sest kahekordse vokaali kirjutamine võõrsõnades tegevat viimased inetumaks. Seepärast hra E. Kuusiku järele: „loogiline, aktiivne, kultuur, Europa, Italia, Amerika, Paris“ jne. (hääldada siiski: loogiline, aktiivne, kultuur, Euroopa, Itaalia, Ameerika, Pariis jne.). Kuid selline kirjaviis tekitab vastolu meie omade eesti sõnade kirjaviisi põhimõttega, kus pikad vokaalid kirjutatakse kahekordse tähega. Ent eesti keeles üldtarvitavaile võõrsõnule tuleb vaadata kui täieõiguselistele eesti leksikoni kodanikele. Järelkult peab neil olema ka ühise põhimõtte järele käiv kirjaviis. Päälegi on kirjaviisi ilu ja inetus väga suuresti harjumuse asi. Ka oleks teatavas mõttes loogikaline inetus ja eriskummalisus kirjutada üldtuntud ja tarvitataavaid võõrsõnu teise printsiibi järele kui omi.

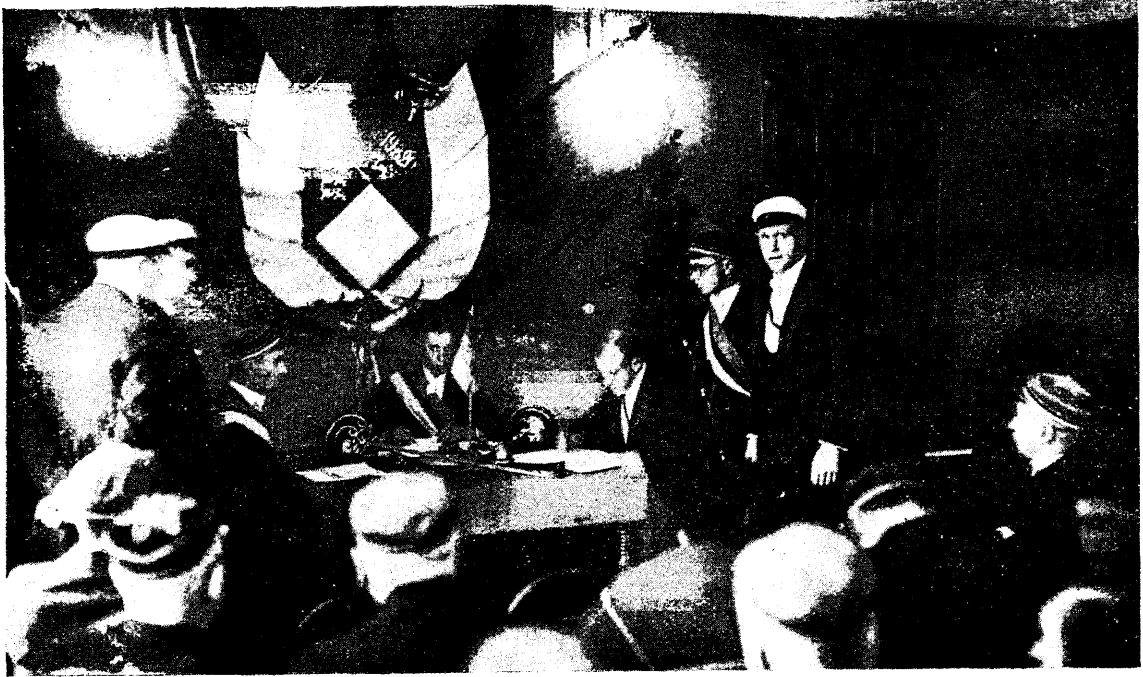

OLLY TEETSOFF
pühitses lavategevuse juubelit

AMADEO MODIGLIANI

DAAMI PORTREE

Sõpruslepingu allakirjutamine korp! Revelia 10. aastapäeva puhul korraldatud pidulikul aktusel Revelia ja Helsingi Viiburi osakonna vahel korp! Revelia konvendi ruumes 30 XI 1930

Turu üliõpilaskonda külastades

Juba nädalapäevad — ei ainustki päikesekiirt kesk lootusetut sügissaasta, vihma ning jälle vihma — kõikjal november. Ent ometi miski ei luba hinge asuda sügisel, mis hävitaks sealt kõik, kui ilus ja helge. Aina süda soojalt tuksub, kui mõtlen, et mõnetunnilise teekonna järele võin suruda hõimude kätt, olla mitmesajaliikmelise ksv! ksv!-te pere külaline ja oodatud sõber. Tunnen, nagu ei veereks rong küllalt kiirelt, nagu ei liiguks küllalt ruttu raudruun, et kanda mind suguõdede ja vellede keskele!

Kogu reisu kestel pole ainustki tuttavat. Ja ometi igas möödajas, igas vastutulejas ning naabris näen sõpru nagu kodumaa rajal. Tõsi, hõimlusetunglad on sädele- nud aastaid, ent viimaseil ajal on näha uut leeki lahuta- tud rahvaste südameis. Ning kummaline: just sügise tugevad tuuled on puhunud Turu üliõpilaskonna ja korp! Ugala vahel hõõguvad tunglad lausa lõkkele! On õieti hõimukevad.

Vaevalt väljunud vagunist, ümbritsevad mind Turu ksv! Tugevad käepigistused, lilli. Unustamata hetk soome õdede ja vendade keskel. Ka nende näolt loen kohtamisrõõmu. Ning hiljem — nagu muistsed tuttavat, kellel teineteisele palju öelda — istume õhtulauas elavas vestluses. Midagi pole ajad muutnud meie vahel, keele murrak vaid on otsekui kangem, ümmardame aga ja saame aru siiski.

Veel samal õhtul tutvun Turu üliõpilaskonna mugava koduga, kust leian dokumendi, mis seob Turu Ülikooli Üliõpilaskonda ja korp! Ugalat — sõpruslepingu. Edasi tervitavad mind Turu üliõpilaskonna ja Ugala värvikil- bid, kumbki kombineeritud oma riigi värvidest...

9. nov. See on Turu Ülikooli Üliõpilaskonna rõõmu- päev. *Alma mater*'ist minnakse traditsioonilises rong- käigus läbi linna H. G. Porthan'i mälestussamba juure, millele asetatakse pärg. Meeleolu on tudenglik, vaata- mata vihmale. Päevakohane kõne, üliõpilaskonna sega- koori laule, — see kõik lisandab meeleolu. Ent mitte noid peopäivi, tuletõrje salis emäntä poolt südamlikku vastuvõttu, rektori avasõnu, järgnenud kõnesid ning palli, linnaga tutvumiskäike jne. jne. ei taha ma kirjel- dada ega oma sõnades edasi anda katsuda nähtut ja kuul- dut — ajakirjandus elas sündmuse kaasa pidulikkuse tähe all. Nii „Uusi Aura“ (nr. 304—306) avaldas esiküljel Turu Ülikooli Üliõpilaskonna kauni vapi, mille loonud Gunnar Finne — vapp oli määratud Paavo A. Kuusisto kaudu üleandmiseks samal ajal korp! Ugalale Tartus, — prof. V. A. Koskiniemi kõne ning andis kogu sündmuse kirjelduse artiklis „Ylioppilaskuntamme 9. vuosipäivä“.

See, mida veel alla kriipsutada tahaksin omalt poolt, on need tunded, mis vallutasid nüüd mu Soome teekonnal, sõprusliitlase külastamisel ja tagasisõidul.

Oli varane hommiku tund, mil suure hulga Turu kaas- võitlejate südamlikkude sõnade ja lillede keskel asusin jälle rongile, et seekord sõita tagasi Tartu ning — jätta Turgu oma süda, põhja õe ja venna südame ühisel tuksel. Jäi maha palju kallist ja armast.

Jää terveks, Soome maa, ja terveks, kasva ja õitse Turu üliõpilaskond! Jää terveks ja ela Sa!

Mitte mälestused ükski ei püsi, jääb minusse tead- mine ja tunne, et on hõimukevad puhkenud õiterikkalt. Saabub aeg, kus areneb ja süveneb järjest vastastikune arusaamine ning koostöö.

Karl Zimmerman

LIIVLASTE „KUNINGAS ULDRIK I“,

kes mäletatavasti hiljuti andis palju tööd Läti võimudele seega, et ta keelas oma pojalt astuda Läti kaitsevärke teenima sundaega. Ülesvõtte on tehtud Riia täreval.

Eesti poisid Ahto ja Kõu Valterid Ameerika rannal

Enne jõulu saabusid Miamisse (Floridas — Ühendriiges) Tallinna noormehed Ahto ja Kõu Valterid, kes väikesel purjelaadiga sooritasid õnnelikult julge mereretke üle Atlandi ookeani. Nende reis Tallinnast Ameerika kesksel vahepeatustega 133 päeva. Mõlemale noormehel sai Biscaune'i lahes osaks vaimustatud vastuvõtt. Meie pilt kujutab Ahto ja Kõu Valterite väikesel purjelaadil Ahto, mille pikkus ainult 8 meetrit, Miamis mererannal. Hulk uudishimulisi ajab juttu Ahto ja Kõu Valteriga, kes seisavad purjelaadil masti juures.

Pildiaagentuur Pacific & Atlantic Photos, kes varustab paljude riikide ajalehti päevapiltidega ja kellelt pärit ka ülaltoodud pilt, märgib pildi allkirjas, et vennad Valterid on soomlased!

Raadiokuulajad!

Kõige täielikuma välisjaamade saatekava toob igal nädalal Üleriigilise Eesti Raadioühingu poolt väljaantav illustreeritud nädalaleht

„RAADIO“

Ilmub igal laupäeval rohke huvitava lugemismaterjali, pildivaraga ja tehnilise osaga.

Tellimishind aastas kr. 4.50, poolaastas kr. 2.40, 3 kuuks kr. 1.20, 1 kuu 40 senti. Üksiknumber 10 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised

Toimetus: Nõmme, Nurme 16, tel. 2-59.

Talitus: Tallinna, Lai 39, tel. ETK-32.

Esindus Tartus: Pepleri 15-2, tel. 1-57.

A.-S. Royal-Filmi

KINO „ATHENA“

Silmapaistivam hooaja helifilm

„Sinine ingel“

Thomas Manni romaani «Professor Unrat» järel. Peaosas

EMIL JANNINGS,

Marlene Dietrich j. t.

Film, mida iga mõtleja inimene peaks vaatama!

Toimetusele saadetud kirjandus

CHARLES BAUDELAIRE: VAIKESED POEMID PROOSAS. 50 proosalaastu. Tõlkinud Marie Under. Hind 2 kr., iluköites 2 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

KANTELETAR I. Soome antoloogia I osa. Soome rahva kangelaslugusid, ballaade ja legende. Toimetanud ja tõlkinud Aug. Anni. 374 lk., hind 5 kr. 50 s., iluköites 6 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

HENRI DROUIN: LOUIS PASTEUR. Elulugu. Tõlk. Ants Laur. Piltidega, hind 1 kr. 75 s., iluköites 2 kr. 25 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

ANDRÉ GIDE: VATIKANI KELDRID. Romaan. Tõlk. Joh. Semper. 310 lk., hind 3 kr. 50 s., iluköites 4 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

OLAF ROOD: KAARNASAARE ROBINSONID, jutustis noorsoole. Oskar Luik'i kirjastus, Tartus. Kaas ja -sisejoonised R. Kivit'ilt. 59 lhk. Hind 50 snt.

A. ANTSON ja R. SIRGE: TÄNAPÄEVA VENE-MAA. Tekstis palju pilte. Noor-Eesti kirjastus Tartus. 232 lhk. Hind kr. 4.25.

JAAN KÄRNER: UNUSTATUD EMAJÕGI. Romaan. Noor-Eesti kirjastus Tartus. 222 lhk. Hind kr. 3.75. „Vastuokska Kärneri senistele teostele, tema uue romaani sündmustik on keerukam, põnevam, kiiremini edasirühkiv. Igatahes „Unustatud Emajõgi“ on Kärneri huvitavamaid teoseid.“

MAIT METSANURK: FR. ARRASTE & POJAD. Romaan. Noor-Eesti kirjastus Tartus. 415 lhk. Hind kr. 5.75. „Fr. Arraste & Pojad“ on romaani Tallinna elust, nagu see praegu on. Tegelasteks on kaubamaja omanik oma poegade, nende naised ja metressid; äriteenijad, endised ja tulevased ministrid, tõusvad ja lan-

gevad tähed, inimesed agulist ja kesklinnast. Romaani põnev sündmustik areneb lõpuni tõusuga...“

FRIEDEBERT TUGLAS: TOOMPEA VANGLAS, mälestisi 1905. ja 1906. aastast. Noor-Eesti kirjastus Tartus. 80 lhk. Hind kr. 1.40. Tuglasele omase asjalikkuse ja huvitavusega esitab ta meile siin isiklikke mälestisi „väikerevolutsiooni“ päevadest. See on raamat, mis paelub nii kirjanduse harrastajat kui igat teist tegelast ja inimest.

JAAN LINTROP: TÜRGI ENNE JA NÜÜD: Noor-Eesti kirjastus Tartus. 116 lhk. Hind kr. 2.25. Illustreeritud väljaanne. „Esitan need read,“ kirjutab autor eessõnas, „tunnustusena kaugest sugulasest, keda oli õnn külastada tema kodus läinud aastal.“ Ajakohane, väga huvitav raamat Türgist, mis meile senini olnud mitmeti tundmatuks maaks.

MATS MÖTSLANE: MÄNG. Romaan. 414 lhk. Hind kr. 5.50. „Romaanis tutvume hulga äkkirikastunud tõusikute ja nende upsakate naistega, ärimeeste ja pangategelastega, kelle seljataga kirju minevik, kuuleme Naisseltsi ja Naisühingu omavahelisest võistlusest jne. Kõike on nii tabavalt, oluliselt ja kaasakiskuvalt kirjeldatud, et raamatut enne käest ei saa panna, kui oled selle läbi lugenud.“

AUGUST JAKOBSON: KOLME VAEVA TEE. (HELEENE LINGI ELU JA SURM), romaani. Noor-Eesti kirjastus Tartus. 486 lhk. Hind kr. 6.75. Romaan on kirjutatud Jakobsonile omase jõu ja hooga, stiil on värske ja lopsakas, sündmustik areneb põnevalt.“

AUGUST ALLE: UMMIKLAINED, luuletised. Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastus, 1930. Lhk. 60. Hind 2 kr. 50 snt. Sisukord: Surnud veed. Tuulte teedel. Sügisvarjude vahel. Epigramme (15). Arkailine poem.

Hea kogu August Allelt, kes nii kaua vaikinud. Sunnib otse vägisi lugema, kui pilk on juba peale heidetud.

„AASTA II“, koguteos ühistegelastele. Tallinnas, 1930. Toimetajad A. Tamman ja J. Möttus. 96 lk. Hind 50 s. Kirjutistega esinevad: R. Kangro-Pool, Hanno Kompus, O. Mänd, A. Tamman, Alfred Anderson, K. Kornel, A. Grauen, H. Rebane, N. Köstner, Helmi Mäelo, A. Kask, Karl Jungerman ja Bernhard Linde. Viimane, pealkirja all „Eesti kirjandusliku elu vaatlusi 1930. a.“, kirjutab „Olioni“ kohta muuseas järgmist: Seistes kirjanduslikult Kirjanikkude Liidu ajakirja „Loomingu“ kõrgusel, ületab „Olion“ viimast oma sisulise mitmekülgsusega, kuna enam kui rikkalik pildimaterjal annab „Olionile“ elavuse ja huvitavuse, mis aitavad tõsta selle ajakirja elulikkust. Aasta esimese poole suuremaks kirjanduslikuks sündmuseks ongi ajakirja „Olion“.

EESTI KIRJANDUS, nr. 12, 1930. Kirjutistega esinevad: A. Koort, A. Saareste, A. Anni, J. Tork, O. Urgart, S. Russ, P. Hamburg, B. Linde, E. Päss, I. Silvet, D. Rootsman. Lisaks: Eesti raamatute üldnimestik 1929. a. alates, 17. poogen.

LOOMINGU viimane (10.) nr. on kujunenud Noor-Eesti erinumbriks. B. Lindelt leidub siin artikkel Noor-Eesti omaaegseist taotlusist kõigil kultuuri aladel, O. Urgart aga näitab, kuidas noor-eestilik Ruth on aastate jooksul ideaalkujust arenenud naeruväärse tüübini. Noor-Eesti keelemeistri J. Aaviku 50. aastase juubeli puhul võtab sõna A. Oras, kuna meie kirjandustegelaste vahel korraldatud ankeet Noor-Eesti elulikkuse kohta tänapäev näitab kõiki vaheastmeid vaimustatud poolehoiust kuni ägeda mahategemiseni. Lisaks neile kirjutistele leidub

selles numbris veel teisi artikleid (soome ja inglise kirjanduse kohta), A. Mälgu pikem novell „Kui inimene eksib“, mis käsitleb traagilist juhtumist saarlasest merimehe elus, rida luuletisi, arvustisi ja m. Nagu näha, on Loomingu tellimishinda 1931. aastal alandatud (aastas 14 kr., pooles aastas 7 kr., üksiknr. 1,60 kr.).

Prof. V. TARKIAINEN: ALEKSIS KIVI. Elulugu. Tõlk. Aug. Palm. 176 lk., piltidega, hind 1 kr. 75 s., köites 2 kr. 25 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

TALUPERENAINE, kodumajanduse ja kodukultuuri ajakiri, ilmub kord kuus. Nr. 1, jaanuar 1931, V. aastakäik. Väljaandja: Akadeemiline Põllumajanduslik Selts. Toimetus: Liis Käbin (teg. toim.), Veera Köpp (vast. toim.), Ebba Saral (kudumisosa toim.), Helmi Treilman (käsitööosa toim.). Toimkond: dr. Olga Madisson, mag. Alma Martin, Hilda Ottenson, Marta Põld-Riives, Ella Treffner, Salme Ungerson. Sisus hulk huvitavaid kirjutisi kodumajandusest, käsitööst ja rõivastusest, kudumisest. Tellimishind: aastaks kr. 4. Üksiknumber 40 senti.

EESTI NAINE, naiste ja kodude ajakiri, ilmub kord kuus. Nr. 1 (80). VIII aastakäik. Tellimise hind: 4 kr. aastaks. Üksiknr. 40 snt. Väljaandja: Eesti Naiste Karskusliit. Vast. toim. Helmi Põld. Tegev. toim. Helmi Mäelo (peatöim.), Elli Aaslava (käsitöö), Aliis Aarike (majapid. osa). Toim. liikmed: Alide Tamm ja Marie Jürisson-Kleitsmann.

Kui küsida: kas „Eesti Naine“ või „Taluperenaine“, — siis võib vastus olla vaid üks: head, tüsedad naiste ajakirjad on mõlemad! Iga eesti naine, kes ei taha ajast maha jääda, peab lugema neid ajakirju. Sest üks täiendab teist headuses ja huvitavuses.

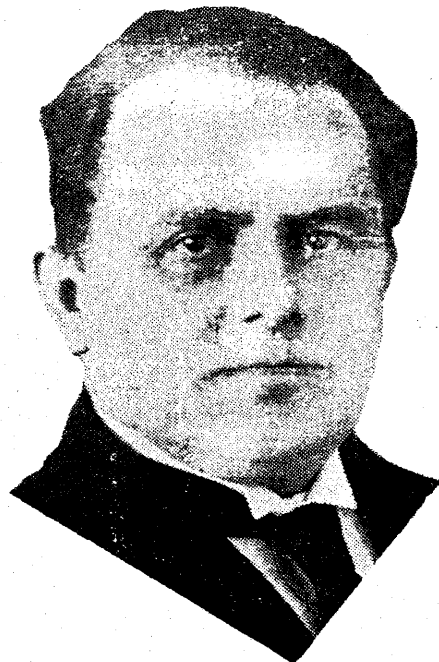
KAITSE KODU! Kaitseliitlaste ajakiri. 7. aastakäik. Nr. 1—2, 3. Ilmub kord nädalas kol.-ltn. J. Maide vastutaval ja L. Sõerdi tegeval toimetusel. Tellimishind aastas 6 kr.

Mainime K. Einbundi, J. Tõrvandi, P. Voolaise, M. Laurits-Bondartschuki, J. Tedersoni, F. Karlsoni, H. Sepa jt. kaastööd käesolevais nreis.

**ETK
WEIN**

**KES MAITSEB
SEE KIIDAB**

MÚÚGÍL ÍGALPOOL

Heimar Eichfuss

SAAREMAA JUUBILAR

Hiljuti täitus 10 aastat päevast, mil Saarte Ühispanga teenistusse Kuresaares asus tema praegune juhatuseliige ja asjaajaja direktor Heimar Eichfuss.

RAAMATUKOGUD JA KOOLID!

ILLUSTREERIT. AJAKIRI

OLION

1930. a. OLION on esmakordne nähe Eestis: kunagi varemalt pole meil ilmunud nii lukkuslikku ja väärtuslikku ajakirja oma sisult ja välimuselt kui seda on OLION. Ka välismaail on säära ne ajakiri harulsus, hinnalt aga meile väga raskelt kättesaadav. Selle vastu OLION on oma hinnalt igale eestlasele odav: vaatamata erakordseile kuldadele oleme tellijaile hinnaks määranud vaid 6 krooni aastakäigu eest ehk 50 senti kuus (üksik nr. 75 senti)

Peatselt jõuab müügile Olioni 1930 aastakäik, hind ühes saatekuludega broš. 8 kr., maitserikkas kalin-gurkõit. kullaga 9 kr. Kes tellimishinna talitusele rahas ehk postmarkides tasub, sellele saadetakse aastakäik soovitud kujul ilma lisapostikuludeta koju kätte

Kogu eesti ajakirjandus on hinnanud Olioni kõrgeväärtuslikuks ja huvitavaks kuukirjaks. Tellige Olioni 1930 ja 1931 aastakäigud — Olion on kultuurtegurina mõõdapäästamatult hädatarvilik kõigile

Olioni abitalitused

Tallinnas: Hra G. Paju, Üldine Ajak. Kontor, Harju tän. 43. Telef. (2) 33-21.

Tartus: Hra P. Johannson, Üldine Ajak. Kontor, Rüütli tän. 11. Telef. 9-58.

Samuti täidab abitalituse ülesandeid „Noor-Eesti“ rmtkpl. Rüütli t. 4, tel. 2-66.

Pärnus: Õpetajate o-ü. „Liit“, raamatu- ja kirjutusmaterjalikauplus. Rüütli tän. 40. Telef. 1-73.

Paides: Kaubatarvit. ühisus „Iva“, Pikk tän. 1. Telef. 32.

Rakveres on *Olioni* esind. hra Leo Ricken, ajak. kioski oman. Lille t. 3—1. Postkast 73. Peale selle asub *Olioni* abitalitus ka hra Leo Erna rmtkpl. Tel. 2-76.

Otepääs on *Olioni* esindajaks hra Elmar Liping, Kopli tän. 3.

Võhmas: Võhma Majanduseühisus. Telef. 14 ja 25.

Viljandis: Õpetajate Liidu Kooperratiiv „Õpistu“, Lossi 24. Telef. 74.

Võrus: Hra Joh. Semm, raamatu- ja kirjutustarvete kauplus, Tartu tän. 9. Korterite aadress: Katariina tän. 4-b. Telef. 1-59.

Liège'is, Belgias, on *Olioni* esindajaks hra Arno Niitof. 48, rue Pont d'Avroy.

Canadas, P.-Ameerikas, on *Olioni* esindajaks hra Evald Perdau. Upper-Sumas. B. C.

Berliinis on *Olioni* esindajaks hra Karl Kesa. Berlin, W. 50. Augsburgerstr. 46.

Riias asub *Olioni* esindus: F-ba Kara Invalids, Brivibas iela 2. Müügil on *Olion* ka Riia tähtsamates kioskides.

Helsingis müüb ja võtab *Olioni* tellimisi vastu Rautatiekirjakauppa O/Y ja Suomalainen Kirjakauppa, Aleksanterinkatu 15. Tellida võib ka postkontorist.

Turus on *Olioni* esind. hra Paavo A. Kuusisto, Puolalanpuisto 1-a.

Üksiknumbreid müüb ja võtab tellimisi vastu Turun Kirjakauppa.

Nice'is (Nizza), Prantsusmaal, on *Olioni* esindajaks hra R. Brett. 22 Avenue des Baumettes.

Sydney, Austraalias, võtab *Olioni* tellimisi vastu: Estonian Society „Eesti Kodu Linda“. G. P. O. Box 2936. N. N.

Lõuna-Aafrikas (South Africa) on *Olioni* esindajaks hra Arnold Lätti. Port Elisabeth. 62-a Middle Str.

Olioni tellijaile

Käesoleva nriga on tellijaile hinnata kaasandeks Prosper Mérimée jutustis *Lokis*. Jätk järgmises nr. *Olion* nr. 2-ga läheb tellijaile peale selle veel hinnata kaasandena jutustis *Valge rästas*.

Iga nriga on tellijaile väärtuslik kaasanne, mis aasta kohta moodustab ihusa kogumiku tasuta luge-misvara.

II AASTAKÄIK ILLUSTREERITUD KUUKIRI **OLION**

TELLIMINE 1931. A. PEALE ON AVATUD

„Olion“ ilmub iga kuu suures albumikaustas. Lisaks eriraamatutena hinnata

LAHTISED LEHED

Lahtistes Lehtedes ilmuvad väärtuslikud ja põnevad, valitud romaanid ja novellid. Lahtised Lehed on kaasas ainult aasta- ja poolaasta-tellijatel.

„Kuukiri „Olion“ . . . on oma esimesel ilmumisaastal tõusnud tähelepanuväärivale kohale meie kuukirjade hulgas, nii oma valitud kirjandusliku sisuga kui ka kunstireproduktioonidega.

„Olion“ on „Loomingu“ kõrval teine algupärase ilukirjanduse avaldamiskoht, ühtlasi ka kirjandus-kultuuriline võitlusväli. . .

„Olion“ on omale lühikese ajaga suutnud soetada tuntud kaastöölise hulga. Hulga aja järele on näiteks Tammsaaregi jälle ilmunud perioodikasse.

Teisest küljest „Olion“ on . . . ilmutanud rea kunstartikleid ja kunstireproduktioone, mille laadiline materjal ilmus varem „Taides“.

Üldiselt „Olion“ on teinud end tarvilikuks eesti kirjanduse ja kunsti perioodikas.

„Olion“ ei ole siiski mitte puhas illustreeritud kuukiri, nagu seda võiks kujutella. „Olion“ sisaldab ka osalt nädalajakirja jooksvat materjali, mis on määratud laiematele hulkadele.“

Henr. V., „Vaba Maa“ nr. 255.

„Olioni“ kirjutised haaravad väga mitmesuguseid probleeme nii kirjandus-kunstiliselt kui poliitiliselt ja majanduslikkudeltki tööväljadelt. . . Kuna reproduktioonid on enamikus kriitpaberil ja tehniliselt kõigiti õnnestunud, siis moodustavad need väärtusliku kogumiku eesti ja välismaa kunstitöist. Juba see üksinda annab ajakirjale tunnustatava kandepõhja ja tõstab ta muude perioodiliste väljaannete seas esikohale. . .

. . . siis tohiks küll „Olion“ kokkuvõttes olla säärane väljaanne, mis igas kodus ja lugemislaual peaks olema käepärast. Ja mitte ainult ajaviitena, vaid tõsise kultuurtegurina.“

Rj., „Postimees“ nr. 263.

„Olioni“ I aastakäik (1930) muutub peatselt harulduseks ning tõuseb arvatavasti hinnas. Kellel aastakäik puudub, rutaku tellimisega!

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Riia tänav nr. 64—3. — Telefon nr. 5-42.

Tellimishind: aastas 6 krooni, poolaastas 3 kr.; välismaale 12 kr. Üksik nr. 75 senti.

Tellimuste vastuvõtmine peale talituse ka kõigis postkontoreis ja paremates raamatukauplustes

Aasta inventuuri lõpu puhul

suur riiderestide müük

tunduvalt alandatud hindadega

Parim ja odavam riidekaupade ostukoht
on alati

TSCHERNOV, LUKSEP & K^o

RIIDEKAUBALADU TARTUS

Kaubahoov nr. 6/7 — Telef. 1-56

**Suitsetajad, pidage meeles,
et „Nora“ ja „Linda“ on ainukesed
paberossid Eestis, millel puudub
nikotiini mürk**

Nora

Linda 25 tk. 25 s. **Nora** 25 tk. 25 s.

„LINDA“ kollase ja „NORA“ valge kestaga
paberossid on varustatud erilise leiutise
kalli kollase filter-vati

„ANTINIKOTIIN“

vatiga, mille tagajärjel omavad paberossid
erakordselt hea aroomi ja suurepäär. maitse

S A A D A V A L I G A L P O O L

Tubakatehas A-S. „SIRENA“

Linda

Hind **75** senti